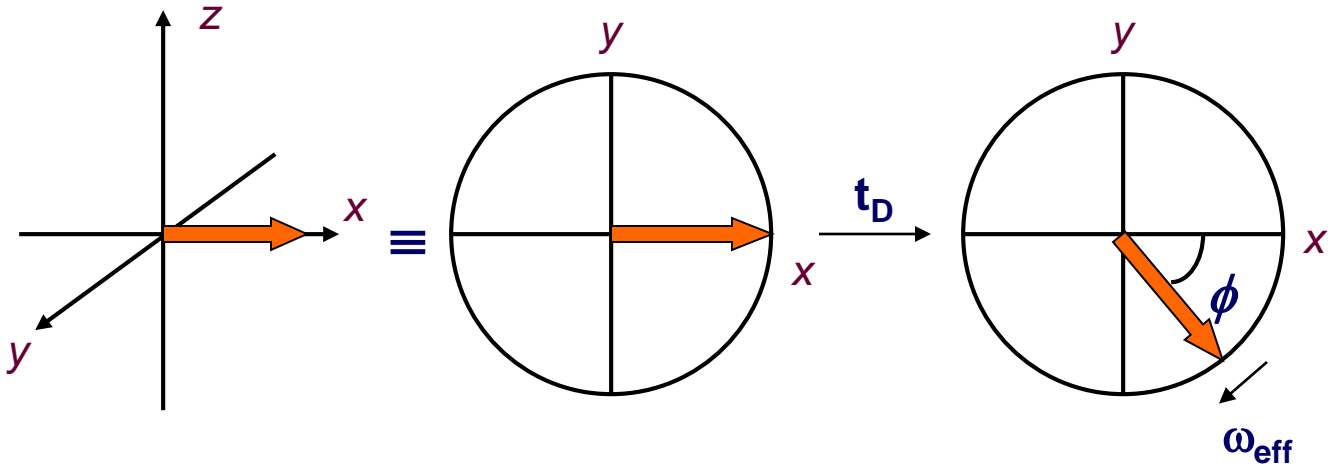
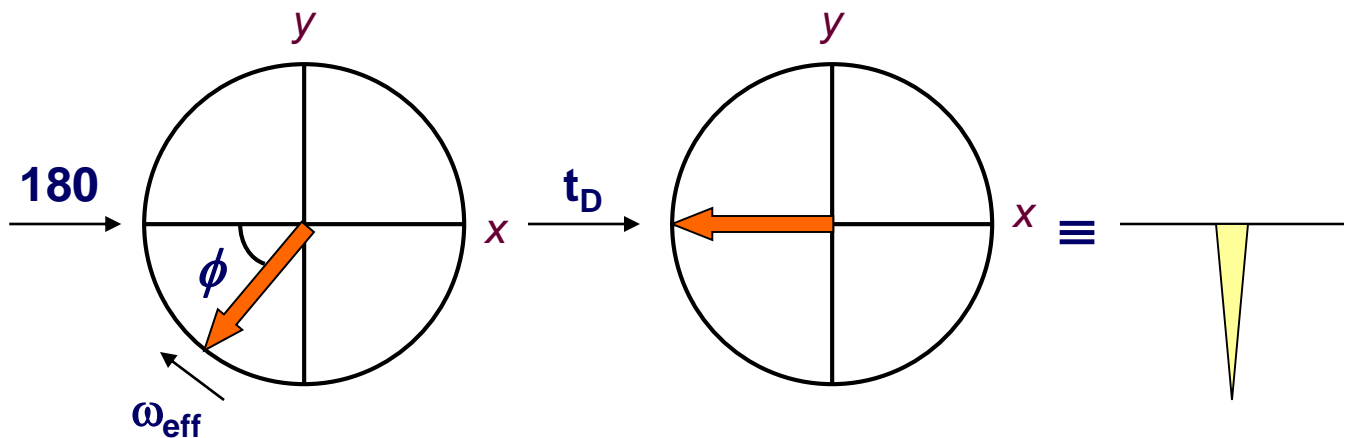

Spin-visszhang hatása egy szingulett jelen

- Az $\mathbf{M}_{xy}$ mágnesezettségi vektor változása a $\pi/2$ pulzus után :

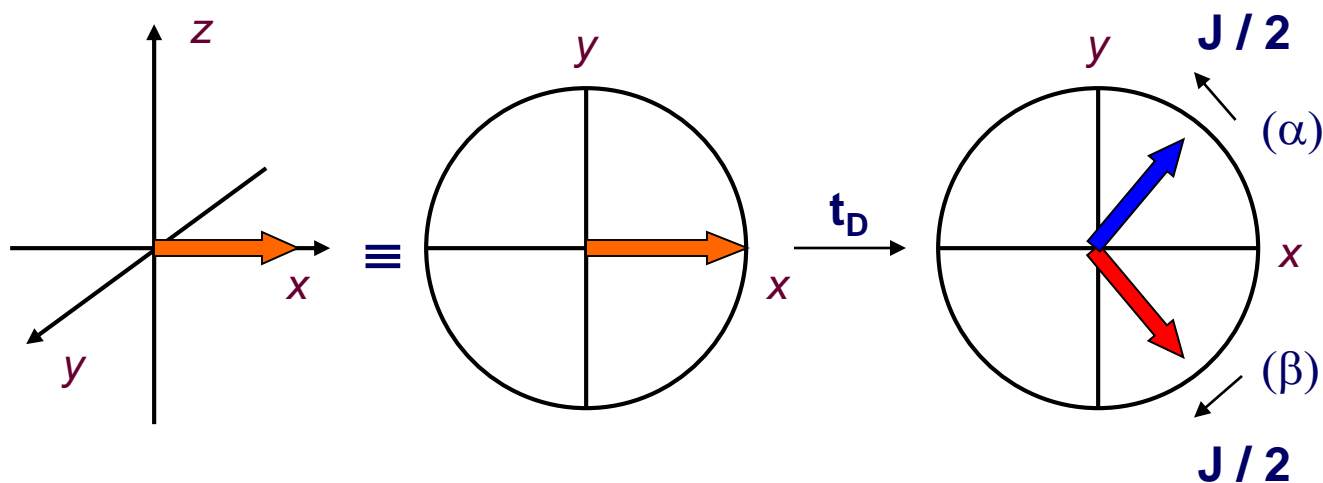
t_D idő eltelte után a mágnesezettségi vektor eltérül az $\langle xy \rangle$ síkban egy bizonyos szöggel, $\omega_{\text{eff}} * t_D (\phi)$, ahol $\omega_{\text{eff}} = \omega - \omega_0$. A π (180°) pulzus és a második t_D , periódus után visszatér az x tengely irányába és nagysága azonos!

Nem lesz fázisvesztés, (fáziseltódás okozta intenzitás-csökkenés), ha a második t_D idő után azonnal detektálunk. „Tiszta” abszorpciós jelet kapunk!

Spin visszhang és homonukleáris csatolás

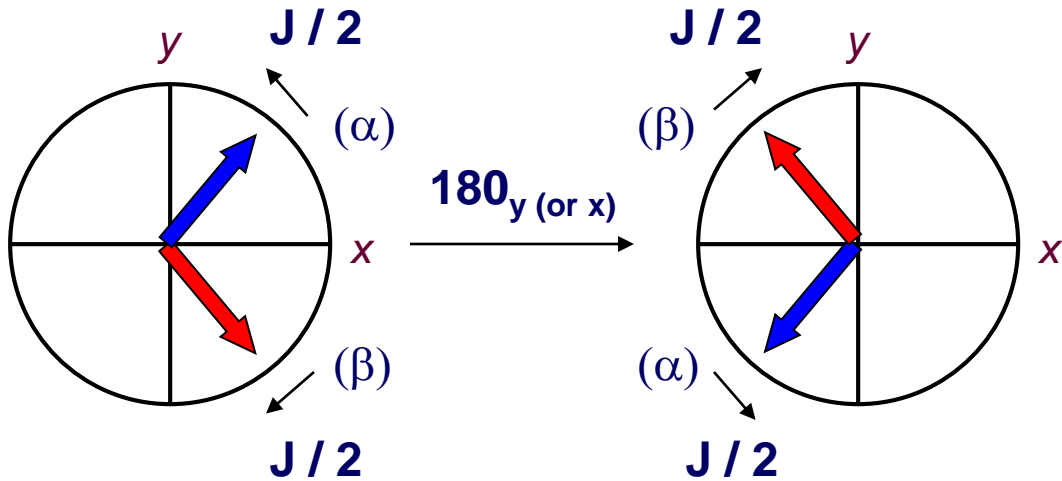
- A spin visszhang gyakorlati mérése során azonban nehézségek léphetnek fel, ha a spektrumot tökéletes fázisban szeretnénk látni. Lássuk be, eddig csak olyan modelleket vizsgáltunk, melyek spektruma szingulett jelekből épültek fel. (Nem volt homonukleáris csatolás)
- Vegyünk egy ^1H jelet, mely csatol egy másik kémiai eltolódású ^1H jellel és figyeljük a forgó koordinátarendszertől. A $\pi/2$ pulzus után a csatolás következtében t_D idő alatt kifejlődik a mágneszettségi vektor két komponense

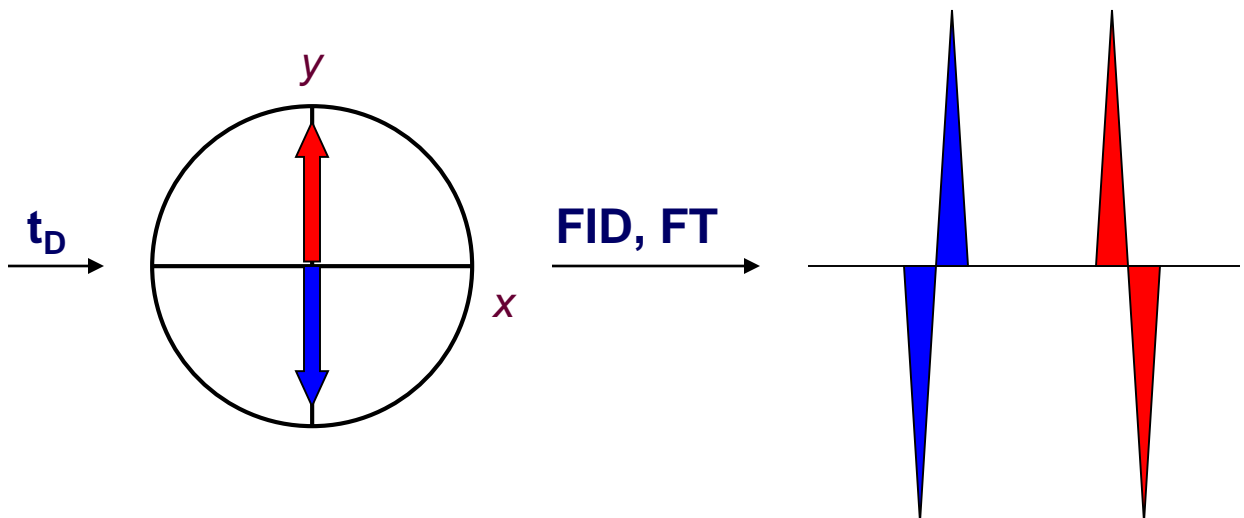
- A vektor két ága megfelel a csatoló partner két spinállapotának (jelölés).
Következő π pulzus azonban invertálja a populációkat !

Spin visszhang és homonukleáris csatolás

A π pulzus hatása: tükrözi a vektorokat és megváltoztatja a forgásirányokat

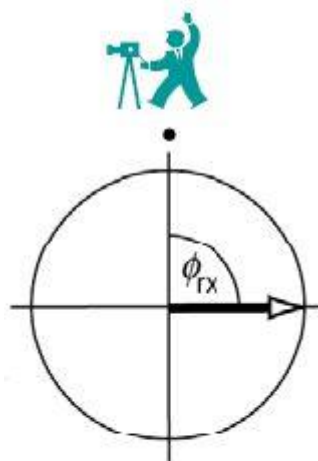
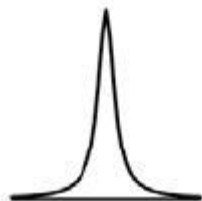
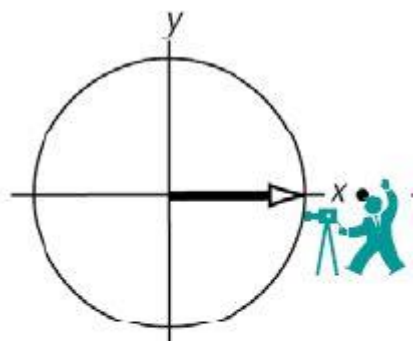

- Igy ahelyett, hogy újrafókuszálná a jel két ágát, az ellenkező forgásirány következtében a dublett (multiplett) ágai a második periódus alatt még inkább szeparálódnak. Amennyiben ekkor detektálunk, tiszta diszperziós jelet kapunk. (Bár ezt t_D idő hossza is befolyásolja)

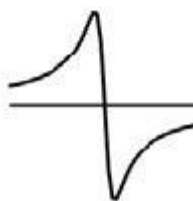

Pulzus és detektor fáziseltérés

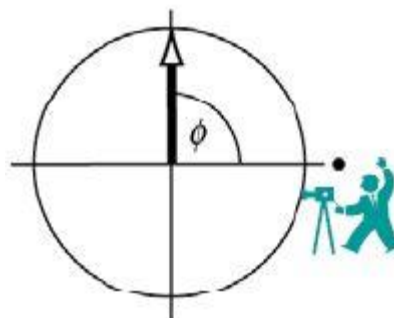
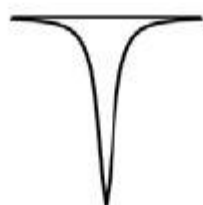
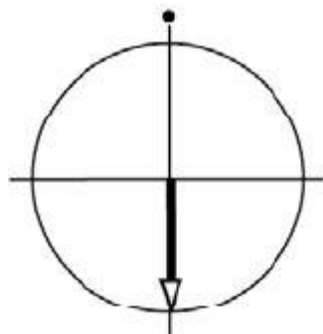
0°

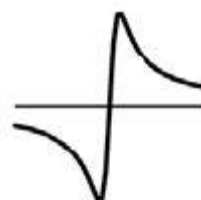
90°

180°

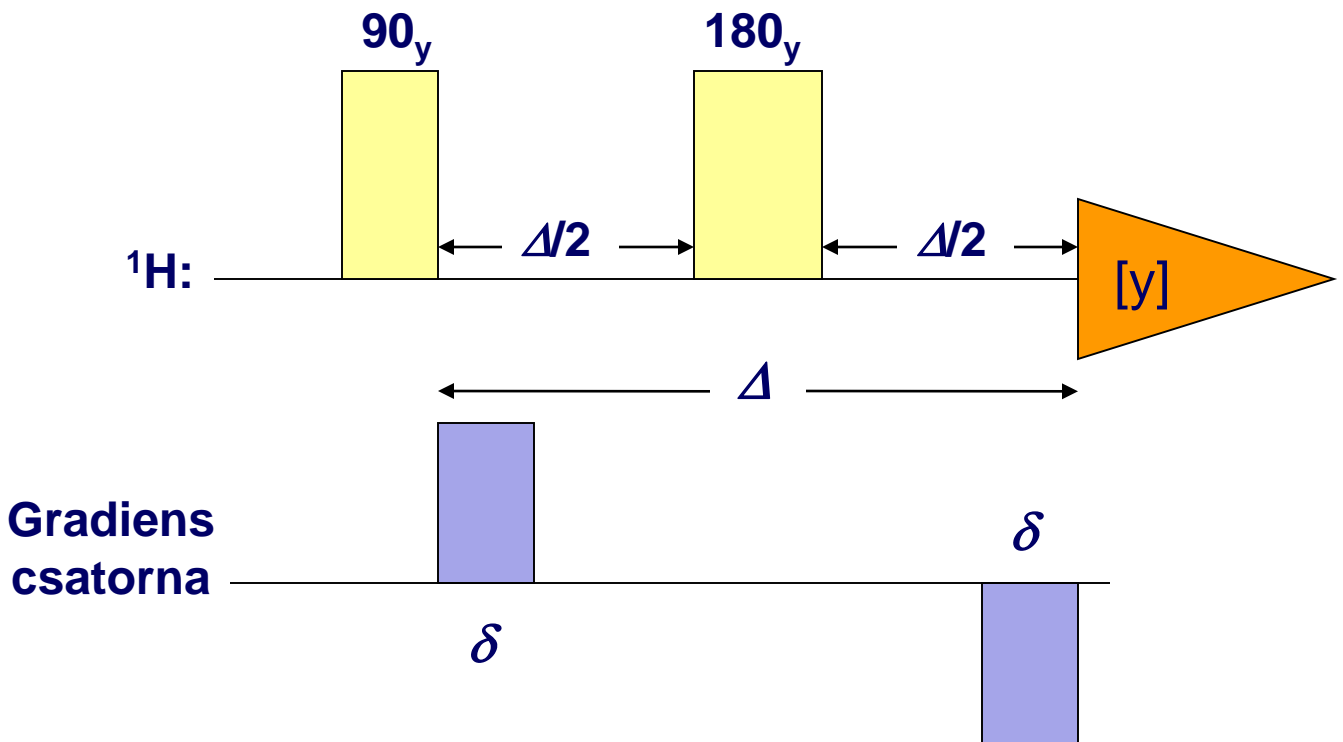
270°

Spin visszhang kísérlet térgradiensekkel

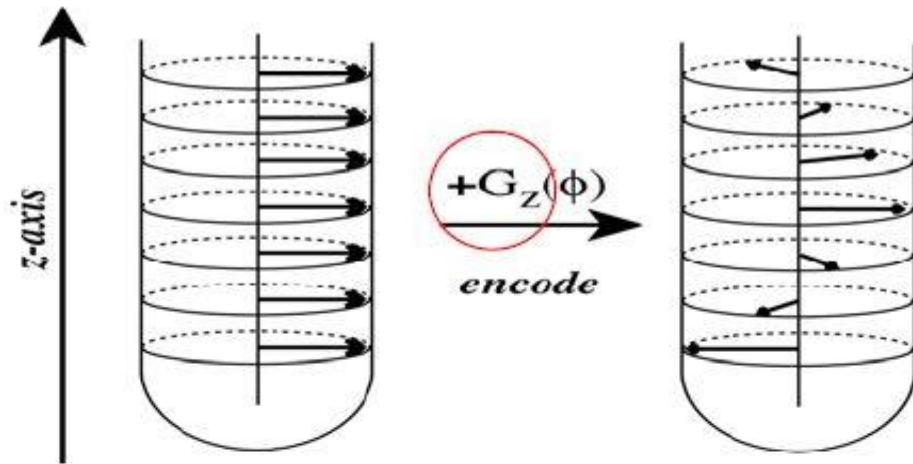
Diffúziós (öndiffúziós) állandó : Ismerete a kémia és biológia területén alapvető jelentőségű a molekuláris mozgások és kölcsönhatások megismerése szempontjából.

A gradiens- NMR spektroszkópia kiváló lehetőség NMR-aktív magokat tartalmazó részecskék diffúziójának tanulmányozására. A legegyszerűbb ilyen kísérlet a spin-visszhang kísérlet kombinációja két gradiens-pulzussal. A két gradiens pulzus nagysága pontosan ugyanakkora, de előjelük ellentétes, így az adatgyűjtés alatti térhomogenitás biztosított.

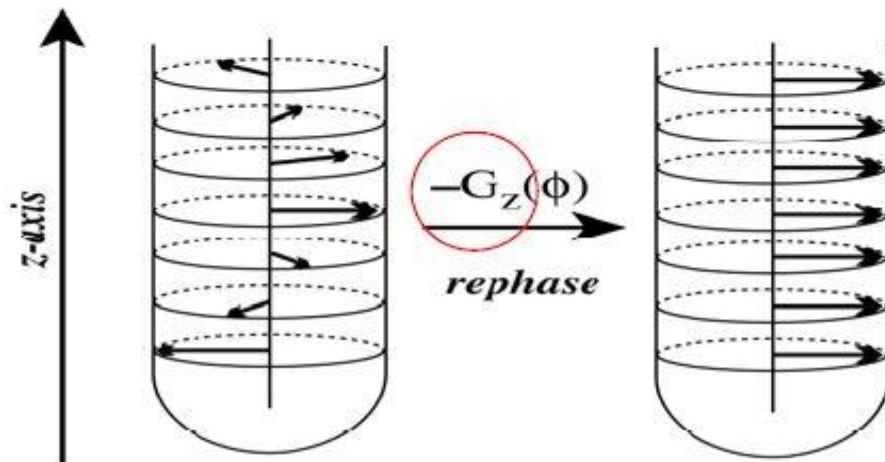

Vizsgáljuk meg, hogy a „kódoló” és „dekódoló” gradiensok milyen hatást fejtenek ki a különböző sebességgel mozgó (diffundáló) spinek esetén. A gradiens hatására egyes spinek gyorsabban, mások lassabban változnak a forgó koordinátarendszerben.

Gradiens pulzusok hatása

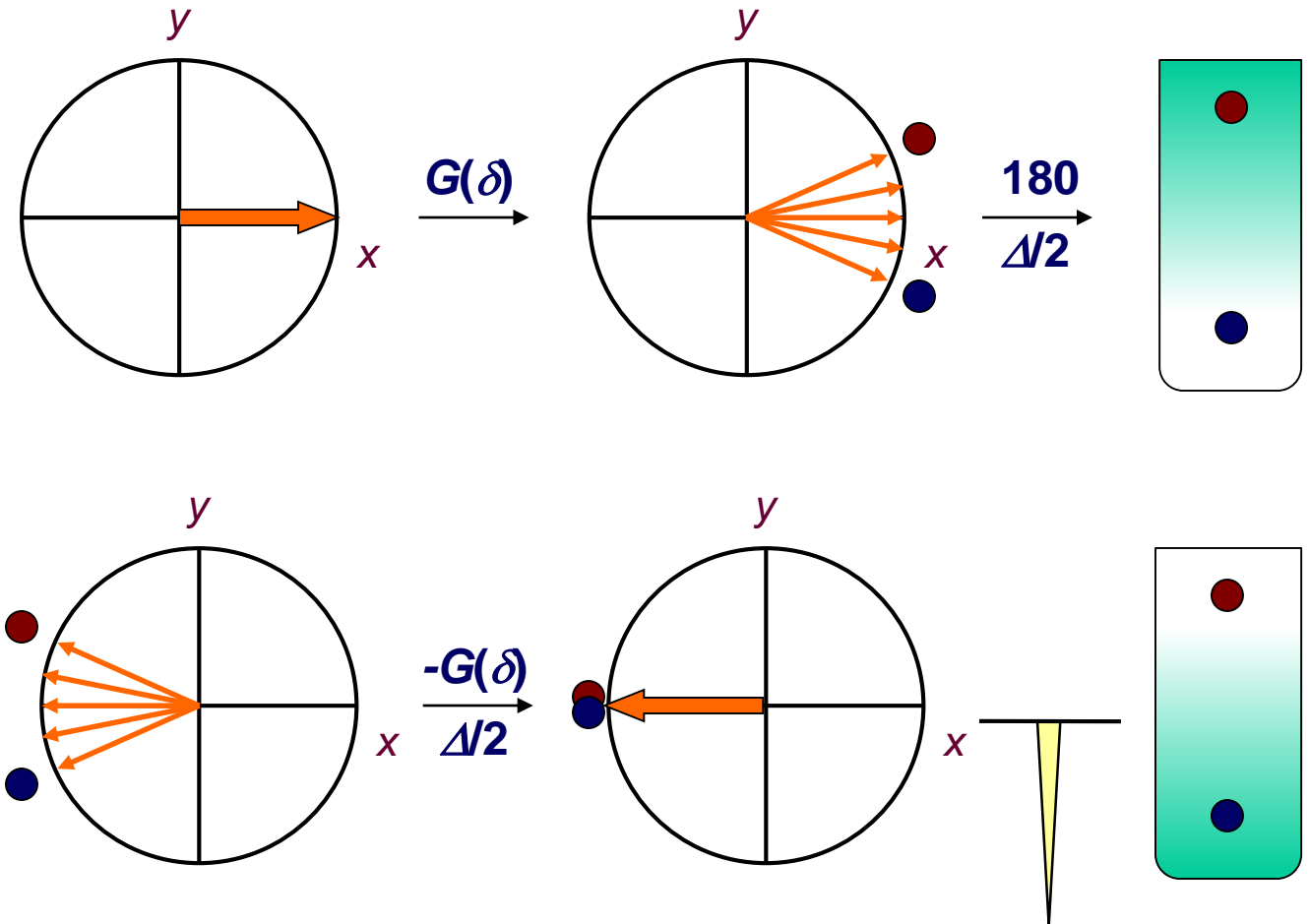
fázisvesztés

újráfókuszálás

Spin visszhang kísérlet térgradiensekkel

Abban az esetben, ha nincs számottevő diffúzió :

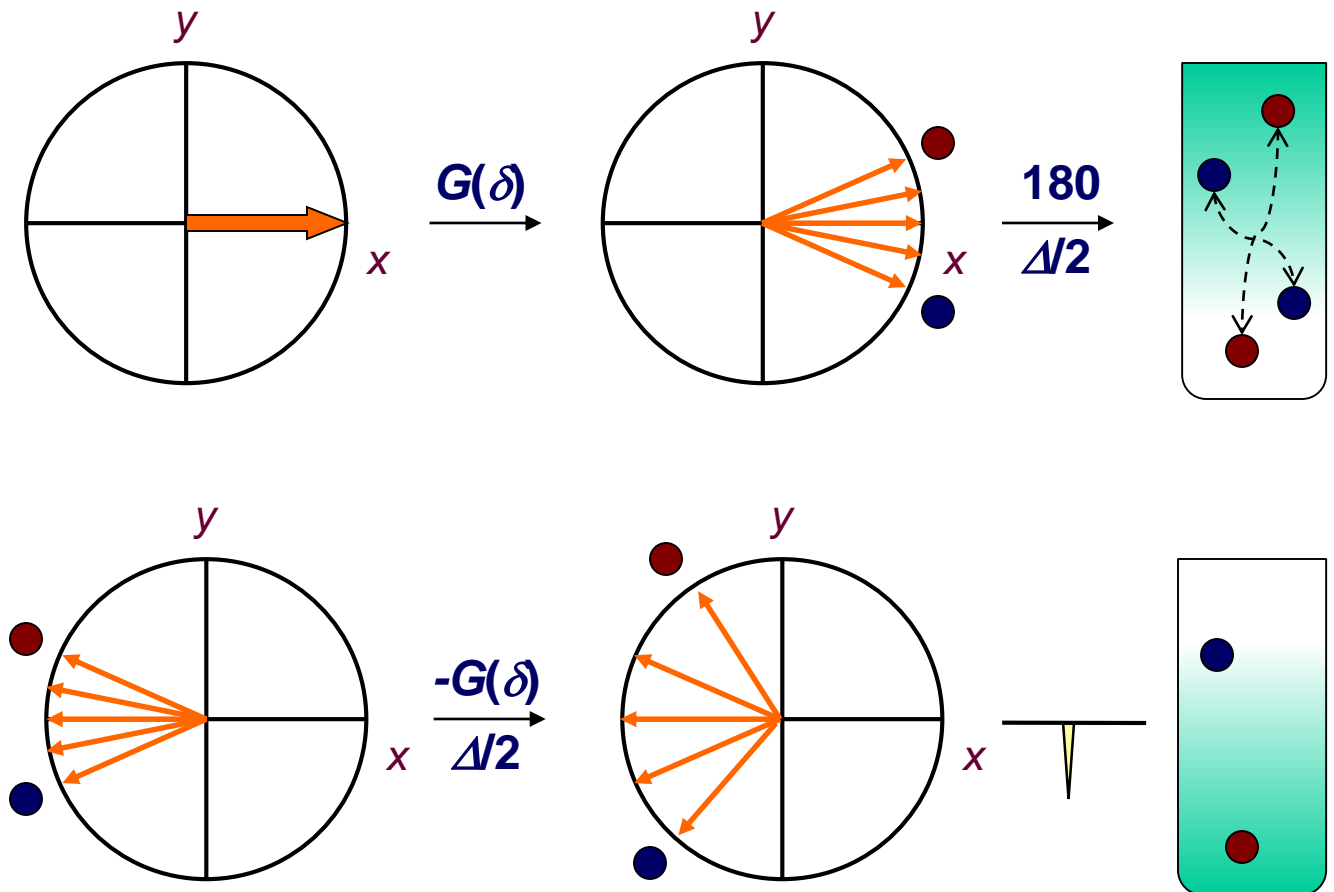

A kék/piros gombócok a tér különböző helyeit elfoglaló azonos típusú spineket jelentik.

Amennyiben a spin nem mozdul el a térben a kísérlet folyamán, a gradiens hatása nem észlelhető, a „dekódoló” gradiens visszaállítja azt az állapotot, melyet a „kódoló” gradiens „elrontott”. A spin-visszhang jelének intenzitása nem változik.

Amennyiben azonban a spin gyorsan mozog (eldiffundál az eredeti helyéről...

Térgradiensek és a diffúzió

Mivel a kísérlet közben a magok elmozdulhatnak arról a helyről, ahol előzőleg voltak, a „dekódoló” gradiens hatása az lesz, hogy a gyorsabb (eldiffundáló) spinek fázisvesztése is gyorsabb lesz – azaz a jelük intenzitása csökken. Végeredményben, minél a gyorsabban megy végbe a diffúzió, annál kisebb lesz a jelintenzitás.

A jelintenzitást ezenfelül a G , δ és Δ paraméterek megváltoztatásával tudjuk befolyásolni.

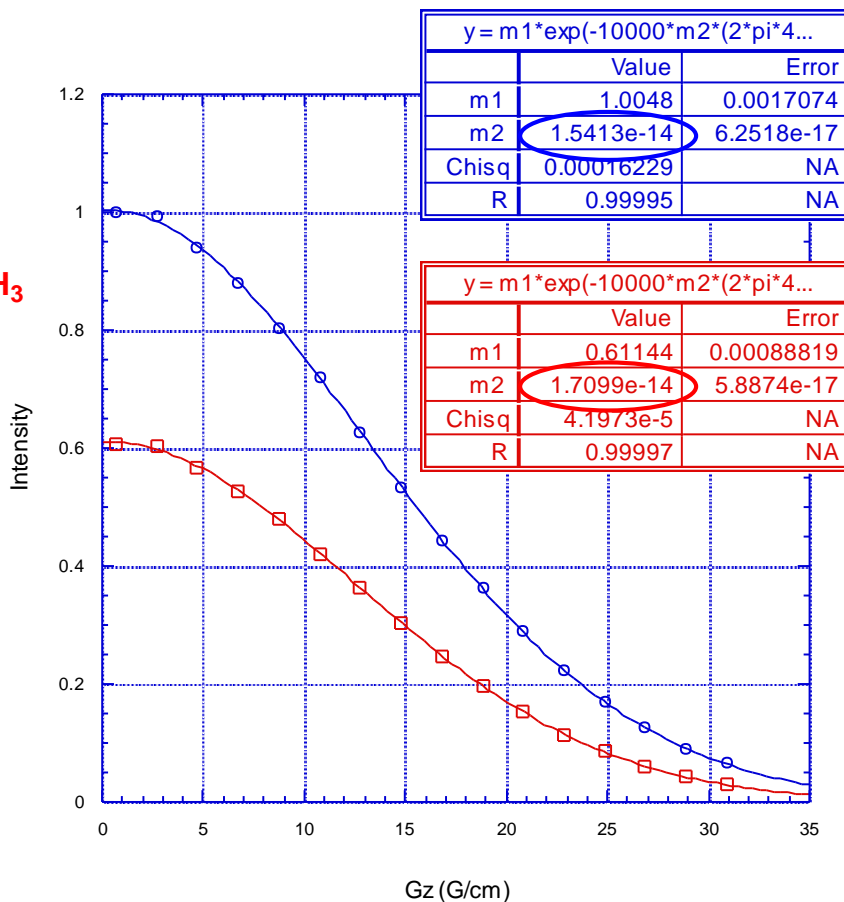
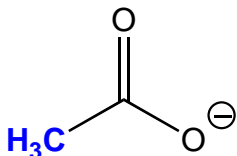
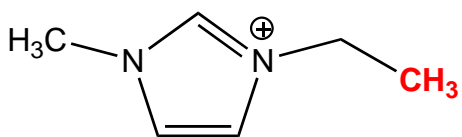

Térgradiensek és a diffúziós állandó

A D diffúziós állandó méréséhez a kísérlet különböző G értékeknél történő megismétlése szükséges, más mérési paraméterek változatlanul tartása mellett. A mért jel-intenzitások és a diffúziós állandó közti összefüggés: (Stokes, Einstein)

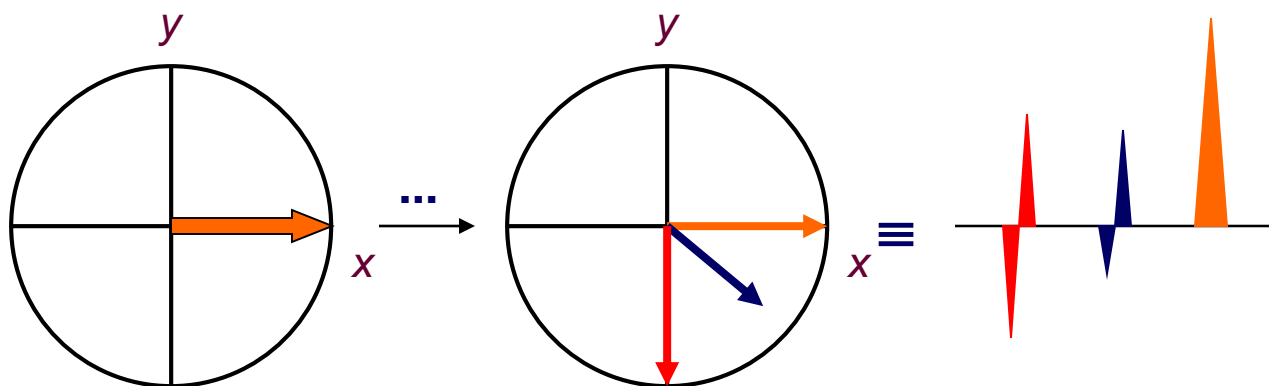
$$I(G) = I_0 \times e \left[-\gamma^2 G^2 \delta^2 D \times (\Delta - \delta / 3) \right]$$

irodalmi példa egy ilyen kísérletre $40\text{ }^\circ\text{C}$ -on :

Spin visszhang alkalmazások

- Ha jobban meggondoljuk azonban, egy egyszerű NMR mérés során (90° -os, vagy ennél kisebb pulzus alkalmazása) sem nyerhetünk tiszta abszorpciós jelet.
- Nem mérhetünk közvetlenül a nagy energiájú impulzus után, mert ekkor a vevőtekercsben mesterséges jelek keletkeznének, a tekercs „leégne”. Kell egy minimális várakozási idő, az un. **‘pre-akvizíciós várakozási idő’** (*DE*).
Azonban ez alatt az idő alatt a kissé különböző mágnesezettségi vektorokon a kémiai eltolódás különbség következtében különböző mértékű fáziseltódást észlelünk.

- Miután ez a fáziskülönbség létrejön a különböző kémiai eltolódású jeleken, a jelek fázisa is eltérő lesz, minden jel abszorpciós és diszperziós fázisú jelek keverékéből fog összeállni.

Spektrum fázis

- Más elnevezés szerint ezeket a komponenseket a FID **reális**, illetve **imaginárius (diszperzív)** komponenseinek nevezzük. Matematikailag koszinusz, illetve szinuszfüggvénnyel írhatók le. (Emlékezzünk az Euler formulára!)

$$S(\omega)_x = \sum \cos(\omega) - \text{reális rész}$$

$$S(\omega)_y = \sum \sin(\omega) - \text{imaginárius rész}$$

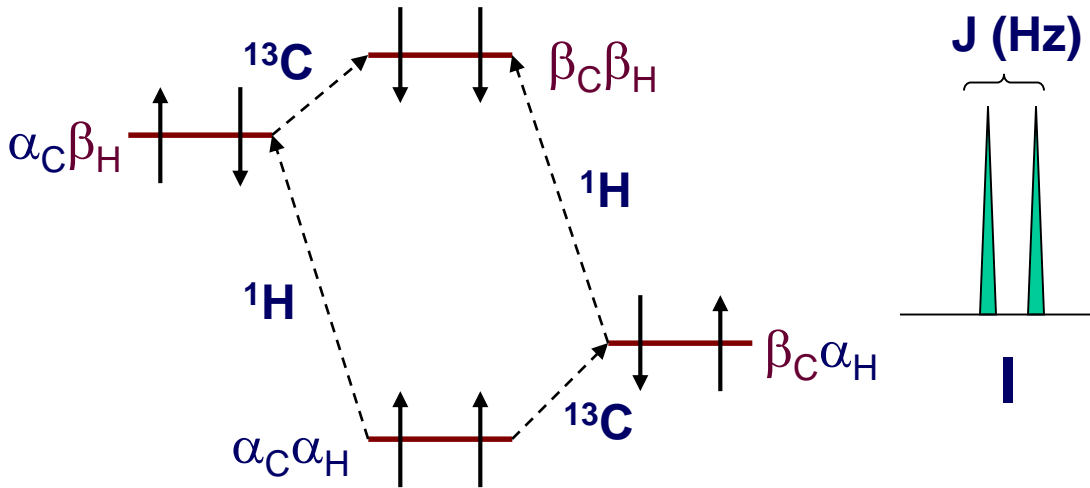
- Számunkra a tiszta abszorpciós fázisú spektrum a kívánatos, ezért a detektor jeléből ezt a **reális** (koszinusz) és az **imaginárius** (szinusz) rész kombinációjából nyerjük. A kombinációs együtthatók a spektrum frekvenciájától függenek.

$$S(\omega) = S(\omega)_x + [\phi_0 + \phi_1(\omega)] * S(\omega)_y$$

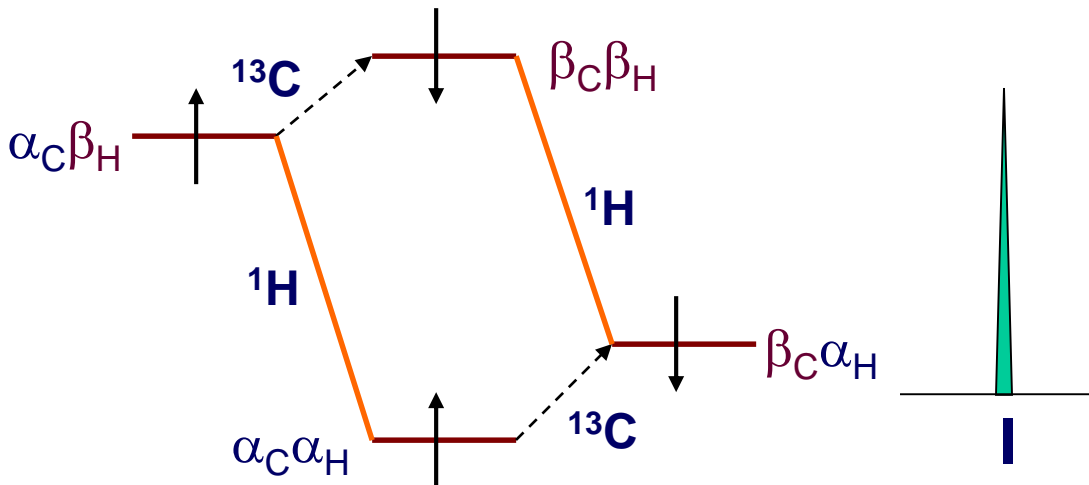
- az egyenletben ϕ_0 az úgynevezett **zérusrendű** fázis, és ϕ_1 az un. **elsőrendű** fázis faktora. Számértéküket rendszerint nem kell meghatározni, a spektrométer programja általában lehetővé teszi manuális beállításukat, illetve automatikus fáziskorrektíós szoftverek is rendelkezésre állnak. Alacsony γ érték esetén lehetnek nehézségek.

Heteronukleáris csatolás

Hogyan jelentkezik a ^{13}C –NMR spektrumokban?

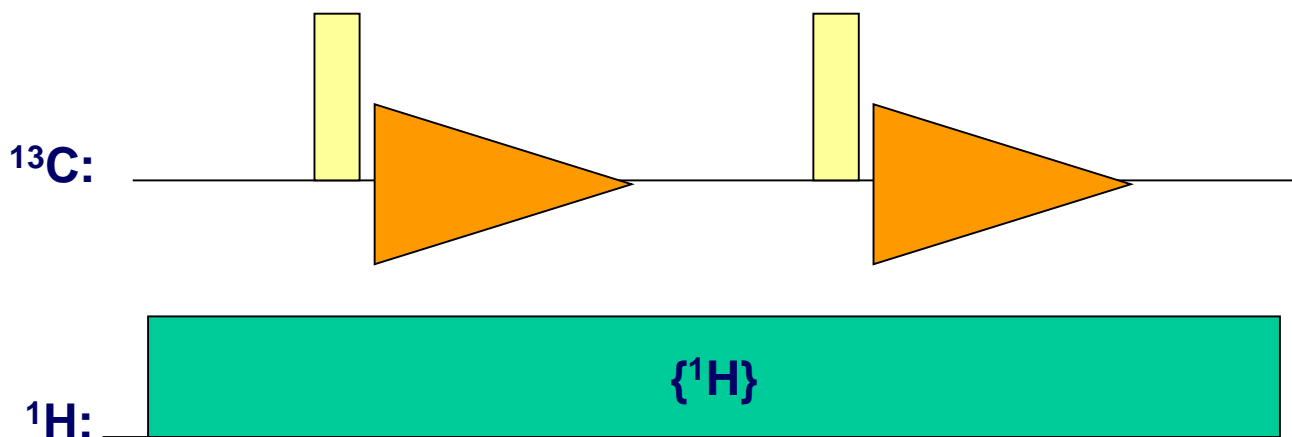

- A ^{13}C spektrum jelei felhasadnak az ^1H magokkal való csatolás következményeképpen. Az $^1J_{\text{CH}}$ csatolási állandók értéke 50 és 250 Hz között változhat. A további csatolások a spektrumokat bonyolulttá és áttekinthetetlenné teszik. Az ^1H átmeneteket telítve (**lecsatolva**) ezek az átmenetek megszűnnek, a ^{13}C multiplettek egy vonalként jelentkeznek.:

Szélessávú protonlecsatolás

•A szélessávú protonlecsatolás kísérleti módszere a következő:

Jellemzők:

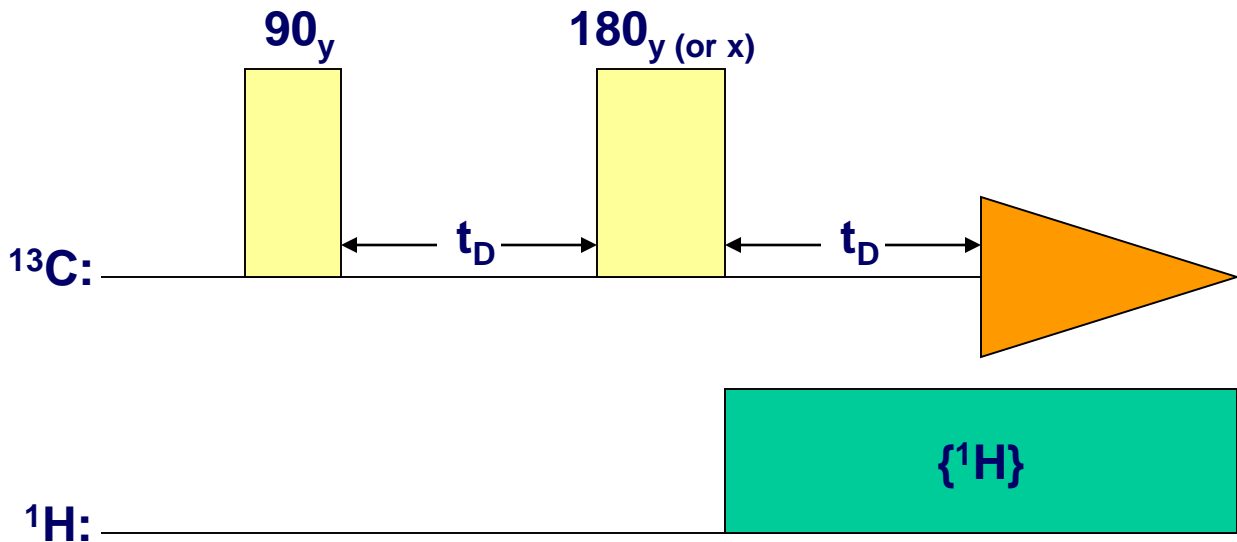
Egyszerű, egy-pulzus, majd adatgyűjtéses pulzusprogram
Kétcsatornás mérés technika : egy mérő- és egy lecsatoló csatorna alkalmazása. A lecsatolás a teljes mérési idő alatt be van kapcsolva.

Következmény:

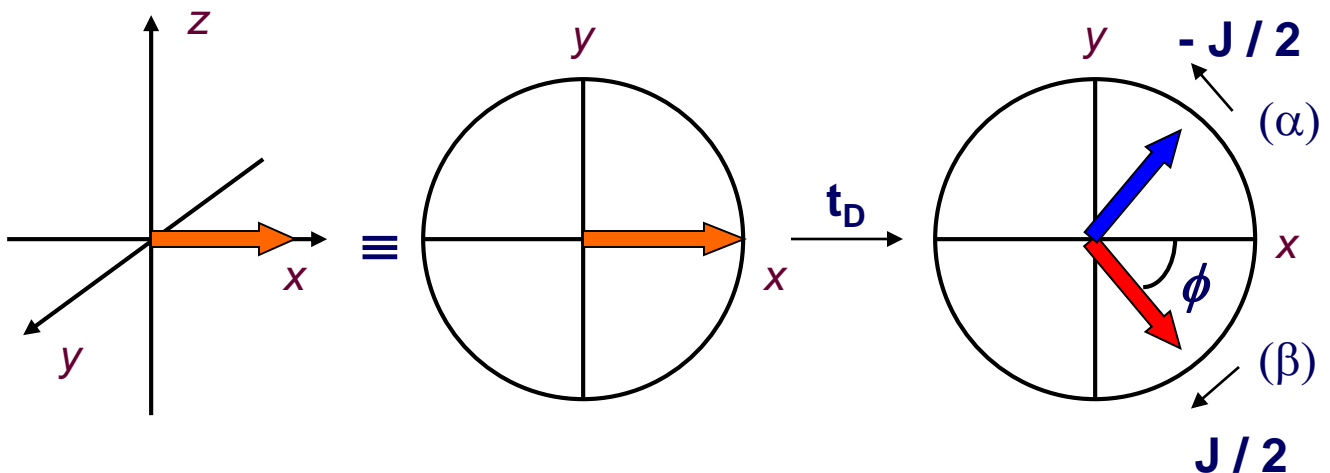
Egyszerű, szingulett jeleket tartalmazó ^{13}C -NMR spektrum
A kettősrezonancia folytán szükségszerűen fellépő heteronukleáris Overhauser effektus fellépése. Ez ^1H - ^{13}C magpár esetén pozitív, intenzitás-növekedés jelentkezik (max 2,5-szörös), tehát javul a jel/zaj viszony.

Spin-visszhang és a heteronukleáris csatolás

- Kombináljuk a spin-visszhang pulzusszekvenciát egy kapuzott lecsatolással:

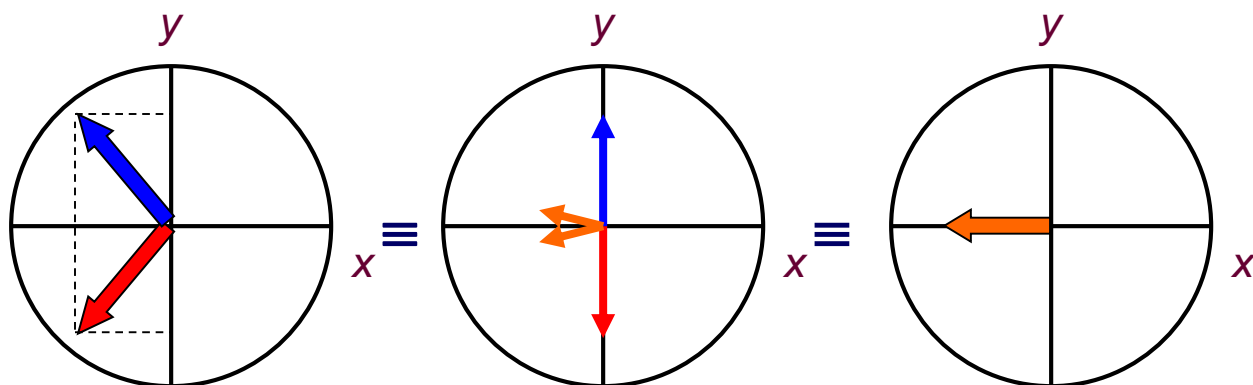
- Vizsgáljuk meg a ^{13}C mágneszettségi vektor viselkedését az adott pulzusszekvencia során! Tekintsük először egy CH (metin) szénatom esetét. A $\pi/2$ pulzus után az $\mathbf{M}_{xy}$ vektor a $\mathbf{J}$ csatolás hatására „szétválik” a proton spinállapotoknak megfelelő α and β komponensekre

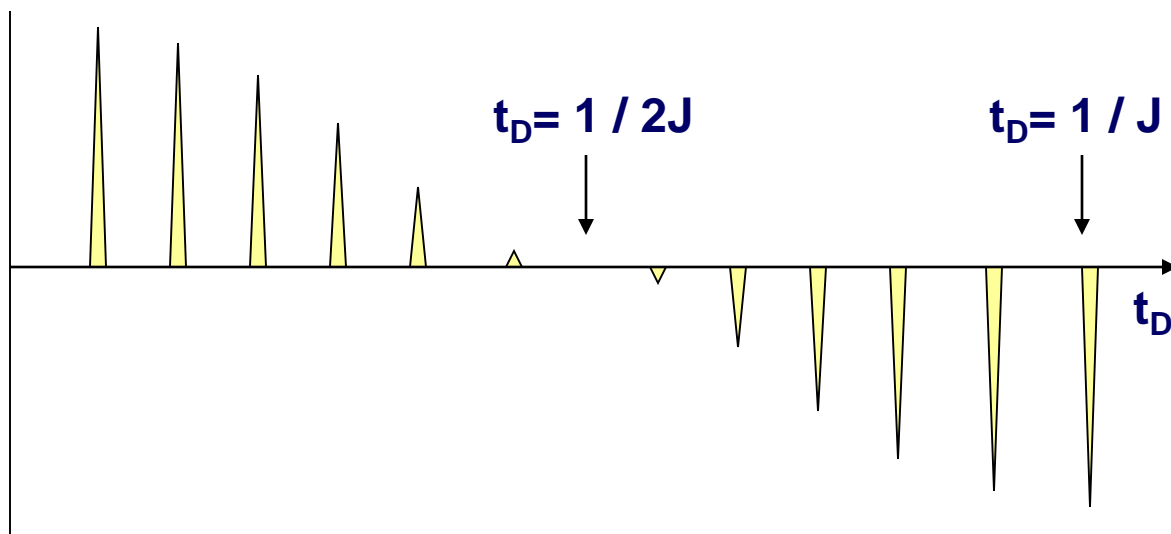
A kitérés szöge leírható: $\phi = \pi * t_D * J$.

Spin visszhang és a heteronukleáris csatolás

A t_D idő alatt a két vektor „szétnyílik”, az eredő mágneszettség csökken (egy pillanatig zérusig, hiszen a két vektor eredője is 0), majd újból nő, de az eredő $-x$ irányba mutat. A 180 fokos, π pulzus invertálja a mágneszettségi vektorokat (tükrözi az yz síkban)

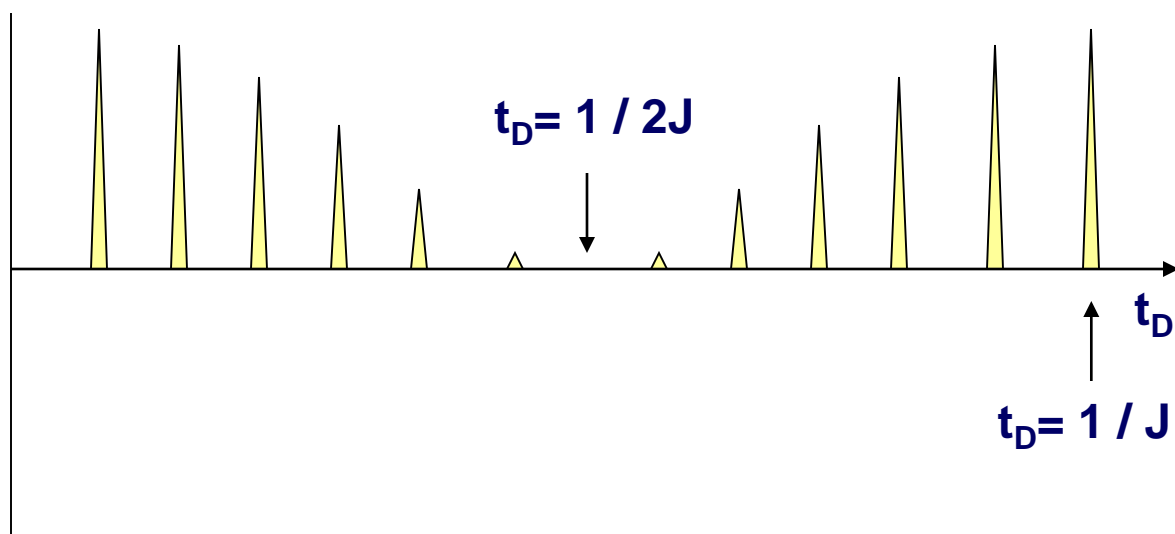
- Egy további t_D idő múlva (most már az ^1H lecsatolást bekapcsolva) a két komponens „találkozik”.
- A jelintenzitást a t_D függvényében ábrázolva:

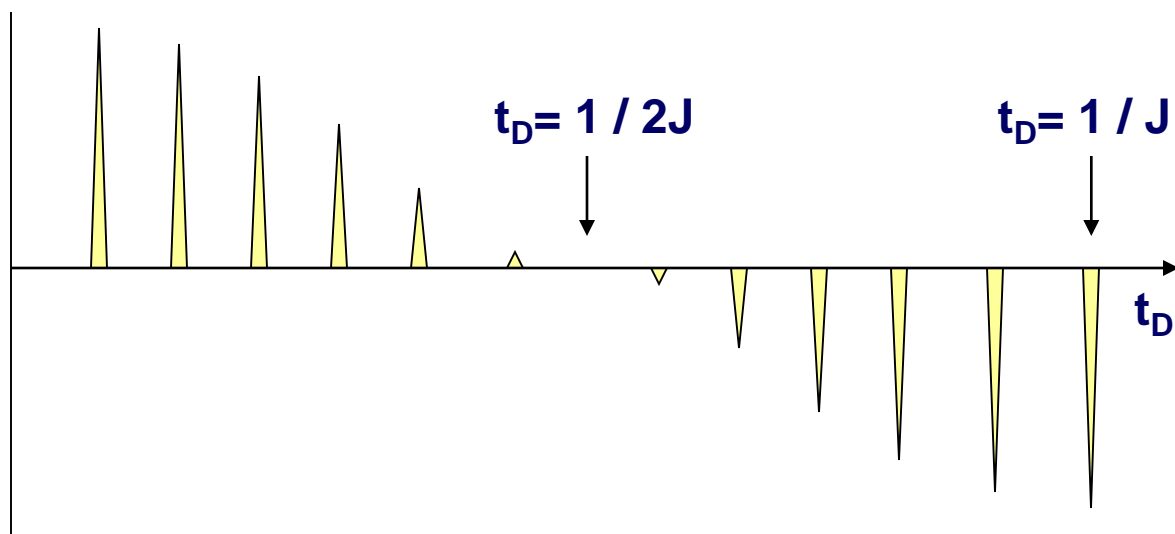
Spin-visszhang és a heteronukleáris csatolás

- A jelintenzitás egy koszinuszfüggvény szerint változik t_D , függvényében $1 / 2J$ helyen minimumot (zérus), $1 / J$ helyen maximumot ér el.

Egy CH_2 (metilén) szénatom jelére hasonló analízist végezve a jelintenzitás – várakozási idő függvényre a következő eredményt kapjuk:

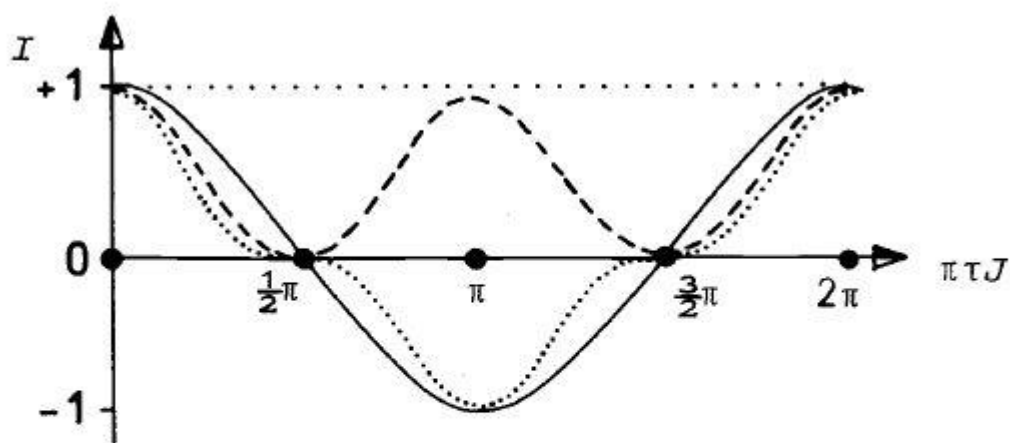
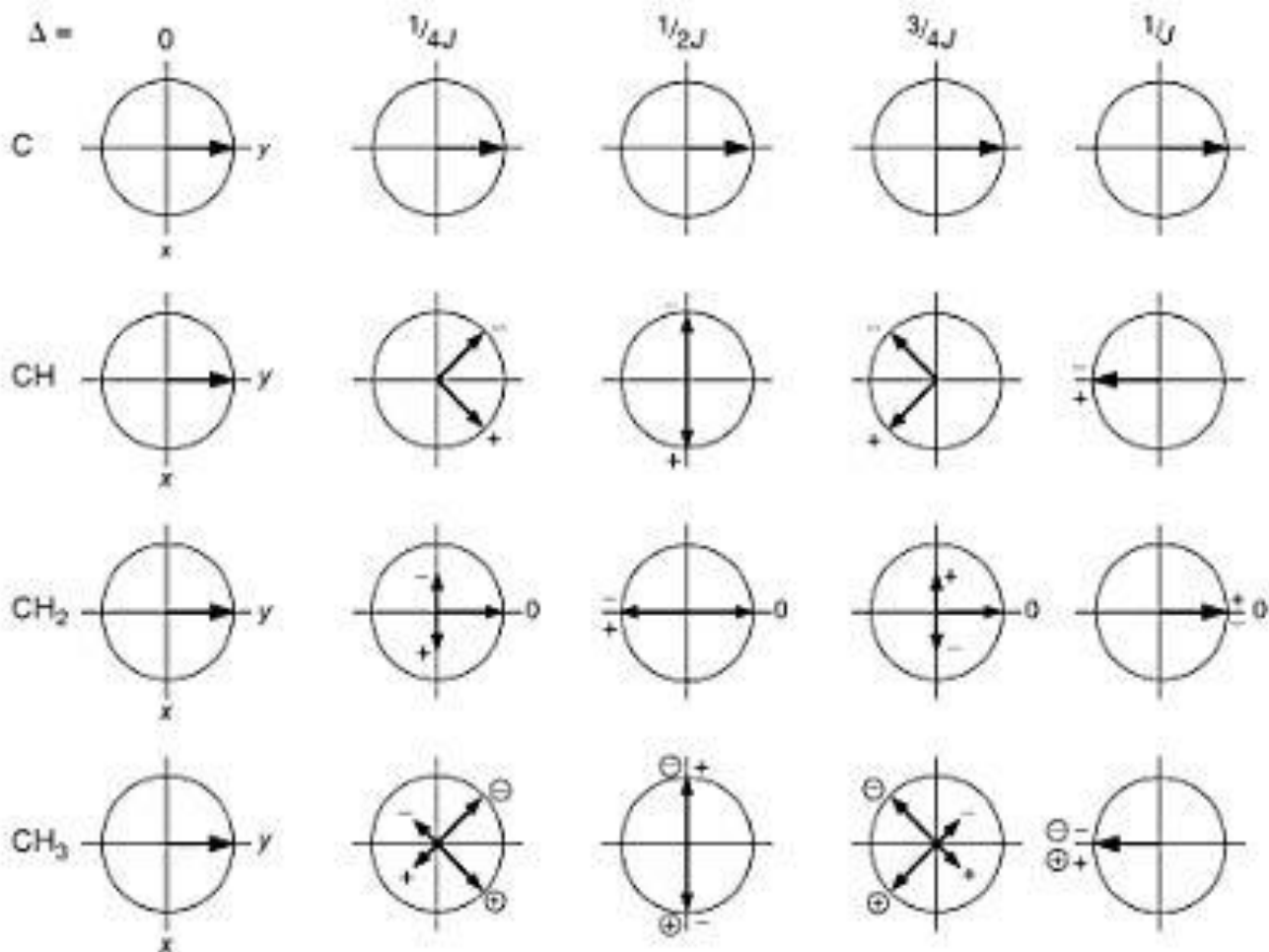

- Analóg módon, egy CH_3 (metil), szénatomra:

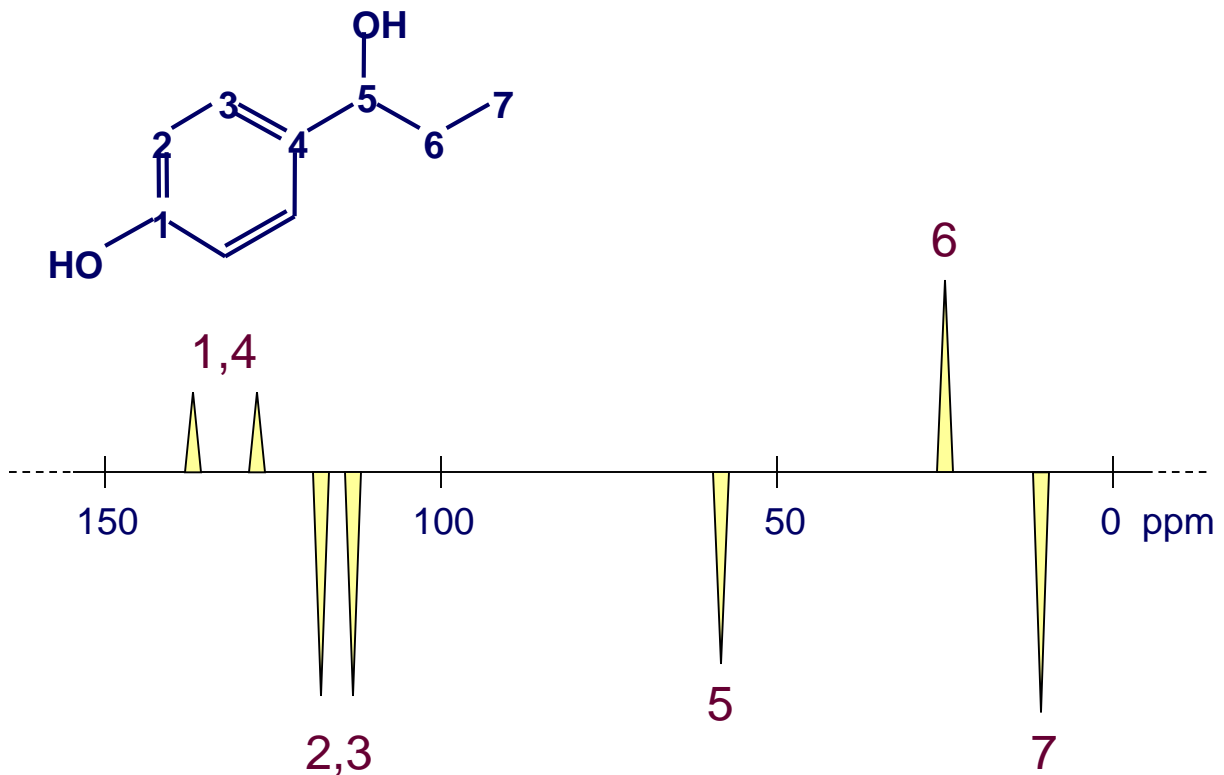
Intenzitásváltozás az összes jelre:

- ..... $I_C = I_0$
- $I_{CH} = I_0 \cos(\pi \tau J)$
- $I_{CH_2} = I_0 [1 + \cos(2\pi \tau J)]$
- ..... $I_{CH_3} = I_0 [3 \cos(\pi \tau J) + \cos(3\pi \tau J)]$

Spin visszhang és a heteronukleáris csatolás

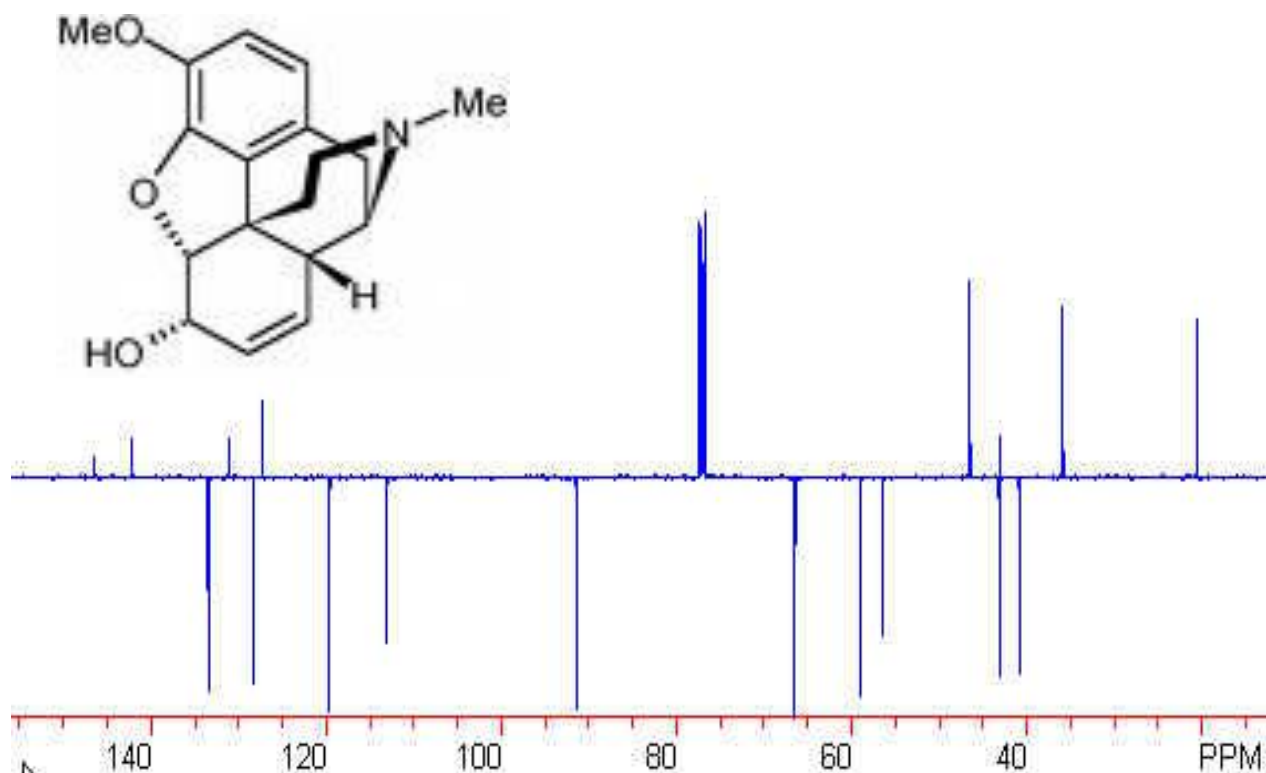
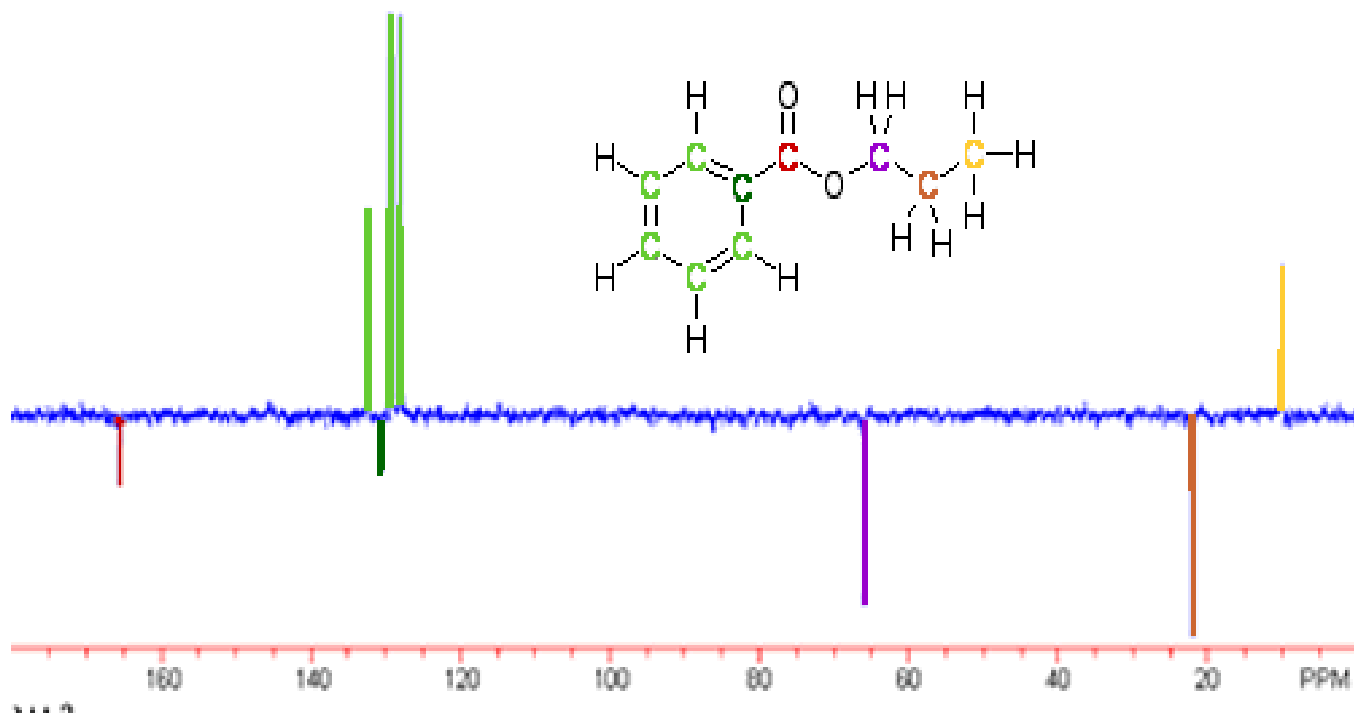
Feltételezve, hogy a $^1J_{CH}$ csatolási állandók nem változnak nagyon, a t_D értékét $1/J$ -nek (1/120-140 Hz) választva, a páros és páratlan multiplicitású jeleket a lecsatolás után ellentétes fázisban kapjuk meg.

- A kvaterner C jelek a fenti kísérletben mindig fázisban maradnak, hiszen ők nem mutatnak ^1J protoncsatolást. Fázisuk előjele alapján tehát meg tudjuk különböztetni a C, CH, CH₂ és CH₃, atomokhoz tartozó ^{13}C jeleket. Ezt a kísérletet (ami tulajdonképpen egy kapuzott spin-visszhang), az irodalomban leggyakrabban csatolt proton tesztnek nevezik (**attached proton test, APT**).

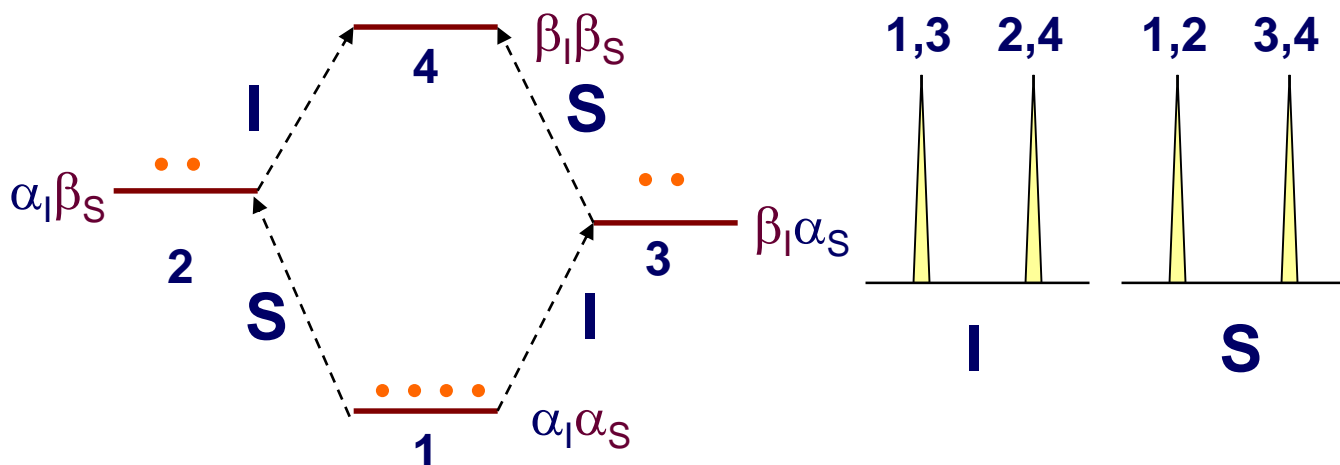
Ugyanezen célból fejlesztették ki a **DEPT** pulzusszekvenciát is.

APT (attached proton test)

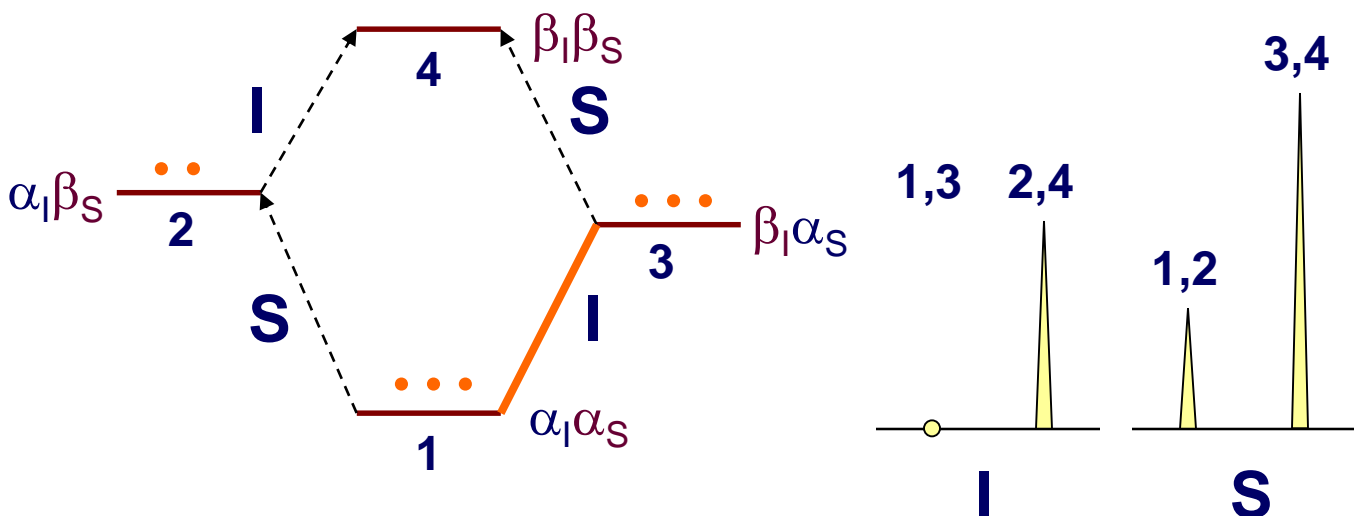

Polarizáció átvitel

- A jelenséget először egy homonukleáris ($^1\text{H} - ^1\text{H}$) esetben próbáljuk vázolni. Az **I** és **S** spinek gyengén csatolnak egymással, kémiai eltolódáskülönbségük nagy. A „gombóc” a nívók betöltöttségének különbségét jelzi.

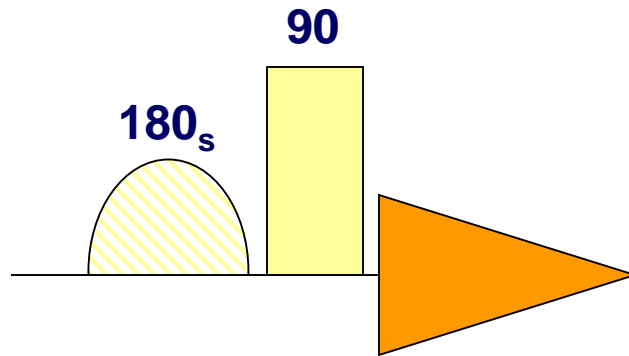

- Amennyiben az egyik spin egyik átmenetét pl. : ($\alpha_I\alpha_S - \beta_I\alpha_S$) szelektíven besugározzuk (telítjük) a két nívó betöltöttsége azonossá válik (ugyanannyi gombóc az 1. és 3. szinten !)

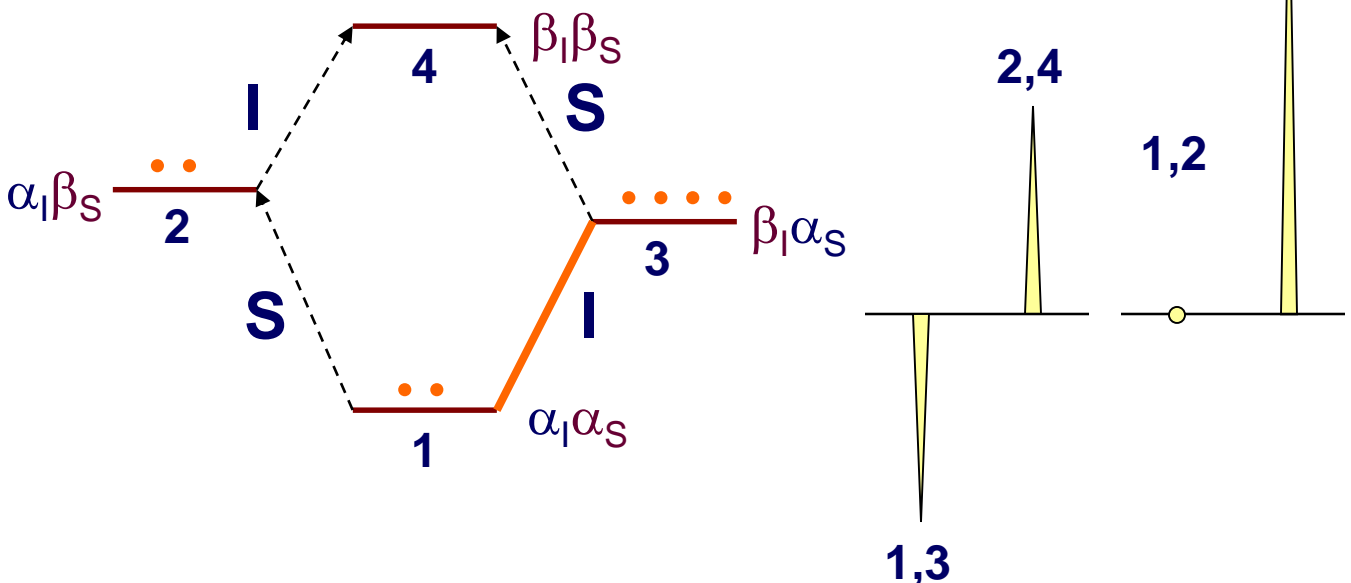

Homonukleáris polarizáció átvitel és inverzió

- Miután megváltoztattuk a nívók benépesítettségét, ennek megfelelően a spektrum vonalainak intenzitása is változni fog! A polarizációt egyik magról a másik magra vittük át, ezért a módszer neve szelektív polarizáció átvitel, angolul **selective polarization transfer**, rövidítve **SPT**. Ennek a módszernek egy további variációja is lehetséges: Alkalmazzuk a következő pulzusszekvenciát:

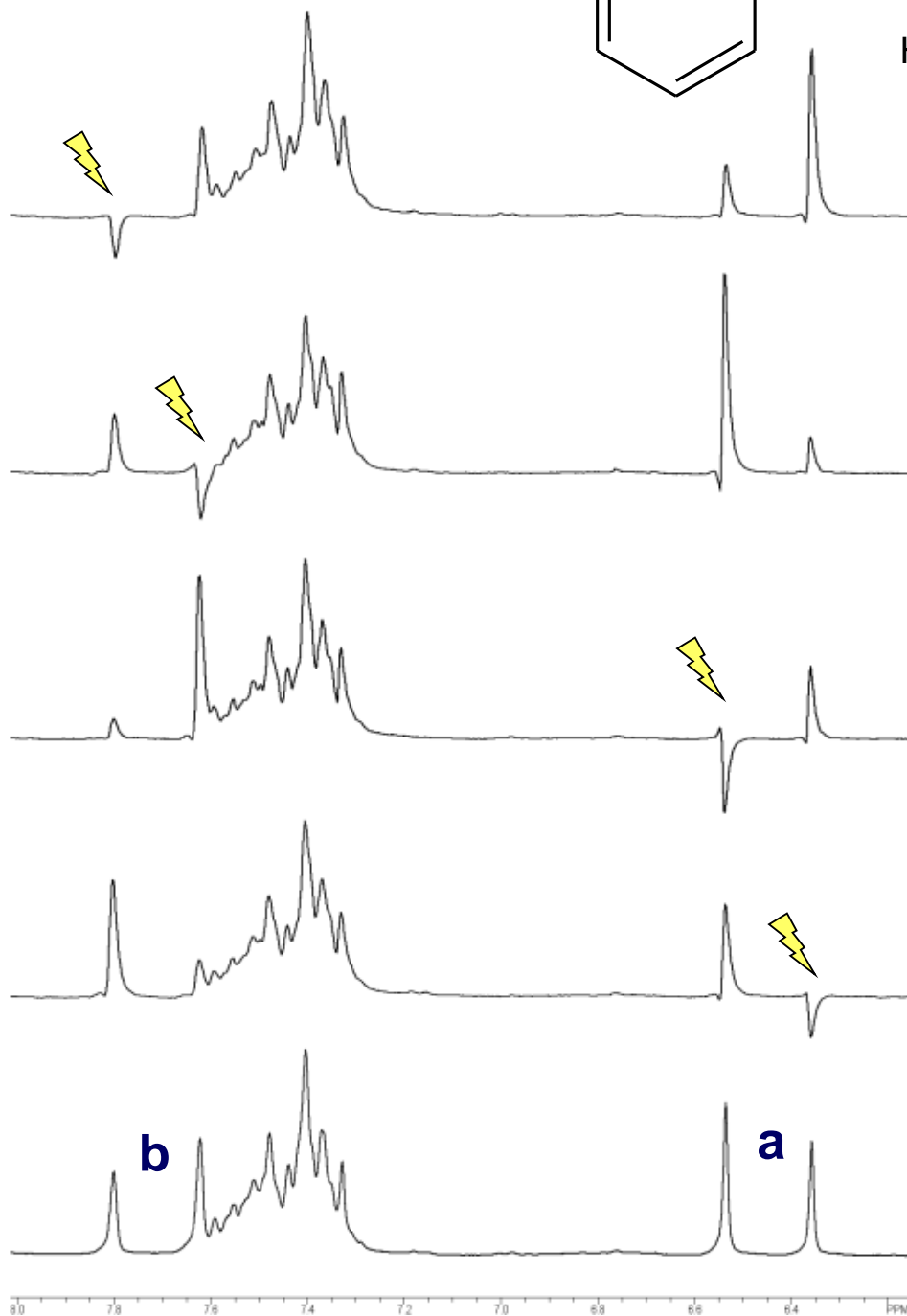
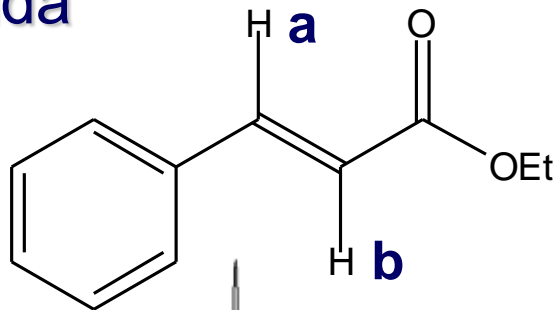

Az első pulzus egy kis energiájú, és ezért szelektív π pulzus. Mint tudjuk, a π pulzusok invertálják a populációkat. Esetünkben csak az 1,3 átmenet populációját.

SPI : egy alkalmazási példa

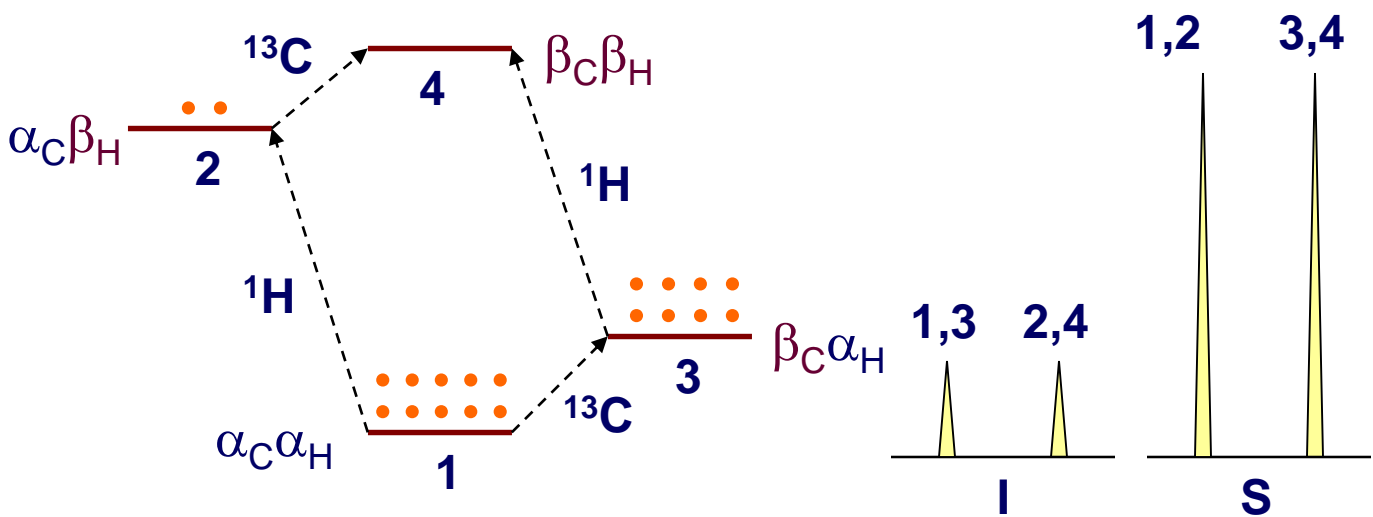
- Egy gyakorlati példa:
fahéjsav-etilészter

- Az **a** és **b** olefin protonjeleket szelektíven invertáljuk, jól megfigyelhetők a jelcsoporton belüli intenzitásváltozások

Heteronukleáris polarizáció átvitel

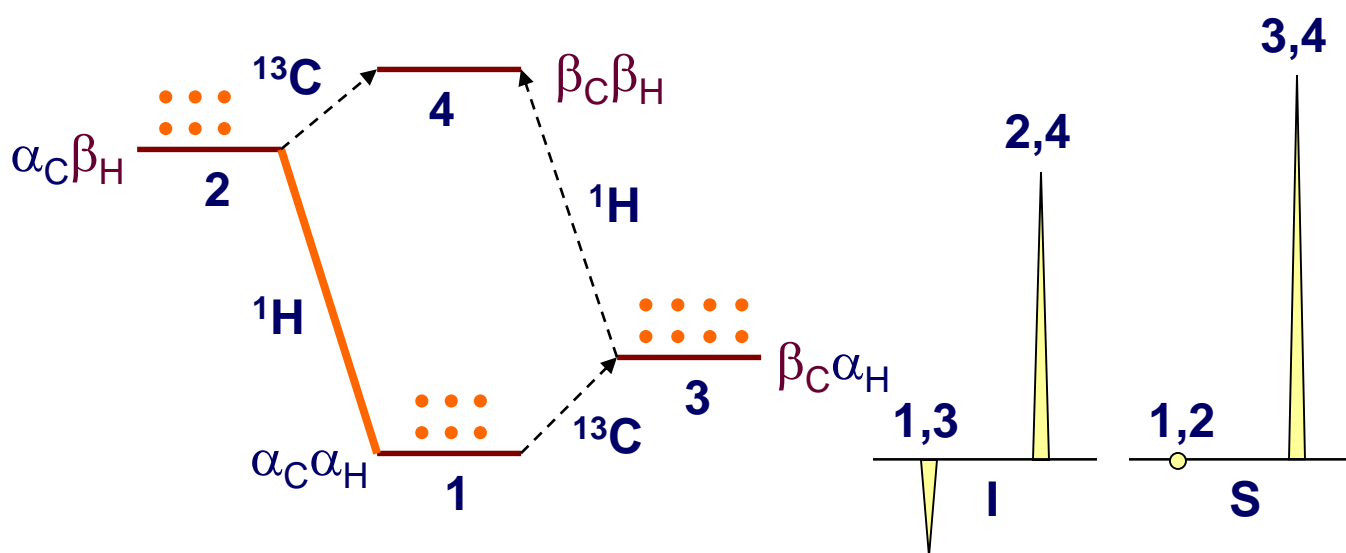
Mivel itt nemcsak polarizáció átvitel, hanem inverzió is létrejön, a módszert szelektív polarizácó(s) inverzióának (**selective population inversion, SPI**) nevezzük. Az SPT és az SPI átfedett spinrendszerek elemeinek azonosítására alkalmas technika (ld. példa: fahéjsav etilészter). Heteronukleáris változatuk azonban ennél is sokkal hasznosabb és elterjedtebb. Nézzük meg, hogyan változnak itt az energianívók:

A ^{13}C és ^1H nívók benépesítettségi aránya a giromágneses tényezők arányának (1: 4) felel meg. Ezekkel arányos a spinátmenetekhez tartozó jelek intenzitása is. Bár a természetes előfordulás következtében fellépő hátrányt nem tudjuk kiküszöbölni, felmerül a kérdés, hogy az ^1H mag kedvezőbb érzékenységet hogyan tudnánk a vele csatoló, de kevésbé érzékeny ^{13}C mag rezonanciájának mérése során hasznosítani. A módszer lehetőséget teremt más, ún. "ritka"-spinű heteromag (pl ^{15}N , ^{29}Si , stb) javított érzékenységű mérésére is...

Heteronukleáris polarizáció átvitel - SPT

- Nézzük, hogy viselkedik egy heteronukleáris AX spinrendszer az SPT kísérlet során. Miután telítettük az **1,2** vonalhoz tartozó átmenetet, (ez egy proton-proton átmenet!) vizsgáljuk meg a nívók benépesítettségét:

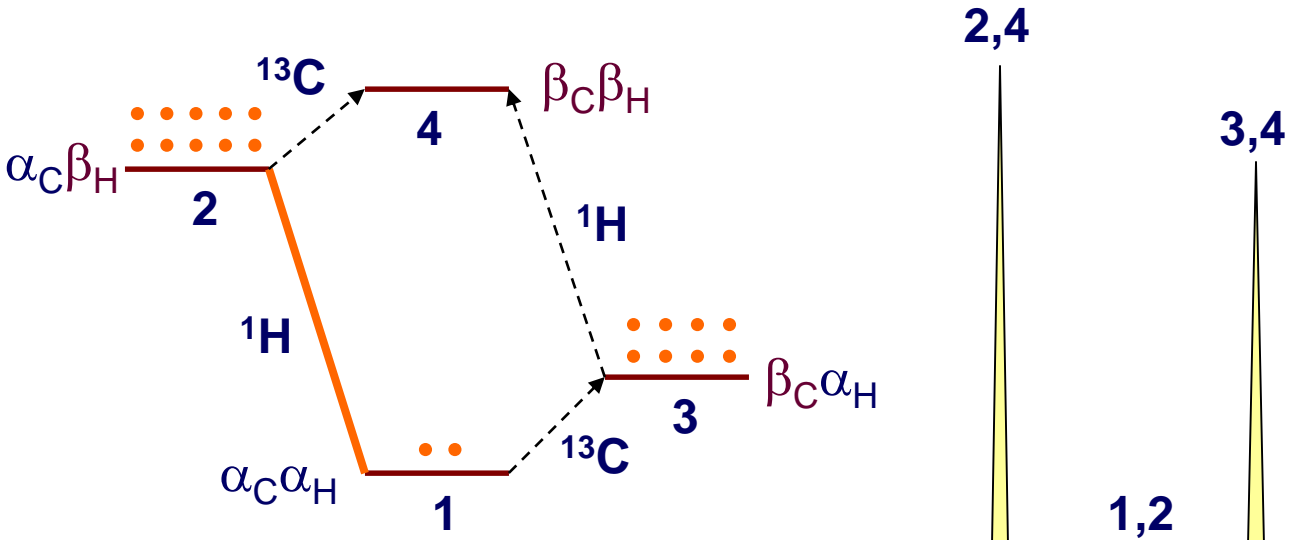
- A jelintenzitás a betöltöttség-különbséggel arányos módon fog változni, kétszeres növekedés lesz a másik ^1H átmeneten és háromszoros növekedés az egyik ^{13}C átmeneten (**3,4**).

Összegezve: nőtt a ^{13}C intenzitás az eredeti spektrumhoz viszonyítva (ami a célunk volt), abszolút értékben pedig a nyereség kétszeres!

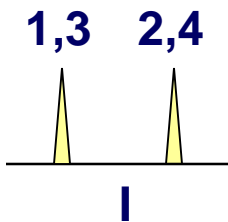

Heteronukleáris polarizáció átvitel – SPI

- Végezzünk most egy hasonló SPI kísérletet! Ekkor is az **1,2** átmenet benépesítettségét változtatjuk, de most hajtsunk végre egy szelektív inverziót! (4X több gombóc a felső nívón)

- Nézzük még egyszer az alsó ábrán az eredeti ^{13}C intenzitásviszonyokat:

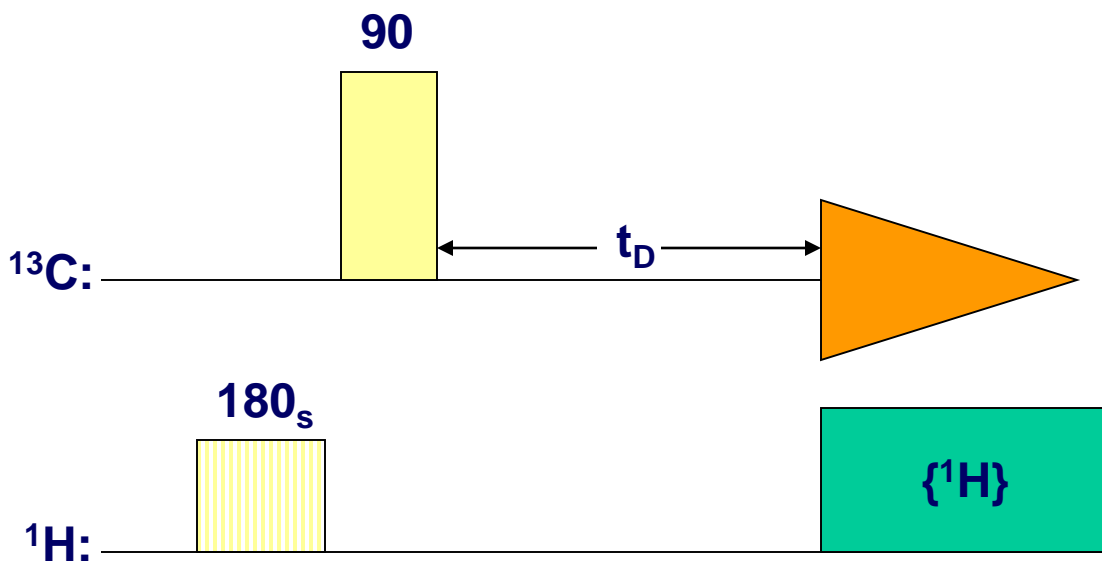

- A heteronukleáris SPI eredménye egy -3, +5 intenzitású dublett lesz, amely abszolút értékben négyszeres intenzitásnövekedést jelent. (jobb ábra)

J-moduláció és polarizáció átvitel

A ^{13}C intenzitás növekedés nyereség, de az eddigi módon felvett spektrumok mindig protoncsatoltak, tehát eredendően multiplettek, ráadásul torz (fel-le mutató) jelek. Felmerül a szélessávú protonlecsatolás igénye. Ezt nem tudjuk egyszerűen megtenni, hiszen az intenzitás növekedésének eredete az ^1H nívók különbsége. Ez azonban eltűnne, ha az ^1H -csatornán szélessávú protonlecsatolást alkalmaznánk.

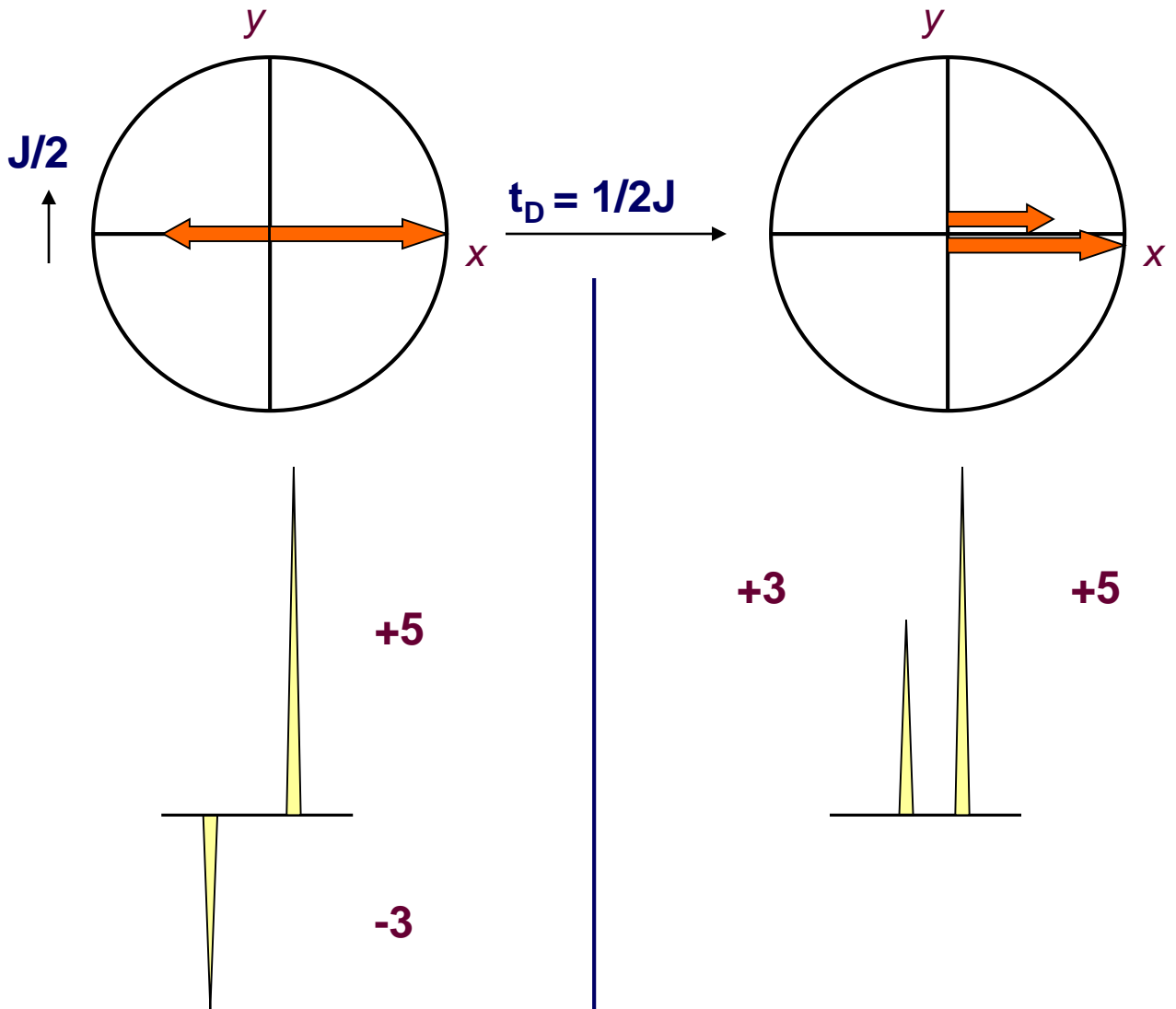
A megoldást az ún. csatolás-moduláció alkalmazása jelenti.

Válasszuk t_D értékét $1/2J$ -nek! Ekkor a $\pi/2$ pulzus és t_D , idő után a ^{13}C mágneszettségi vektor az eddig tanultak alapján újrafókuszálódik. A következő vektorábrán látjuk ezt.

J-moduláció és polarizáció átvitel

Most csak a ^{13}C mágneszettségét vizsgáljuk, hiszen az ^1H csatornán mindössze az történt, hogy a π pulzussal egyetlen átmenetet szelektíven invertáltunk. A $\pi/2$ ^{13}C pulzus után **+5** and **-3** arányú két komponens jelenik meg az $\langle xy \rangle$ síkban:

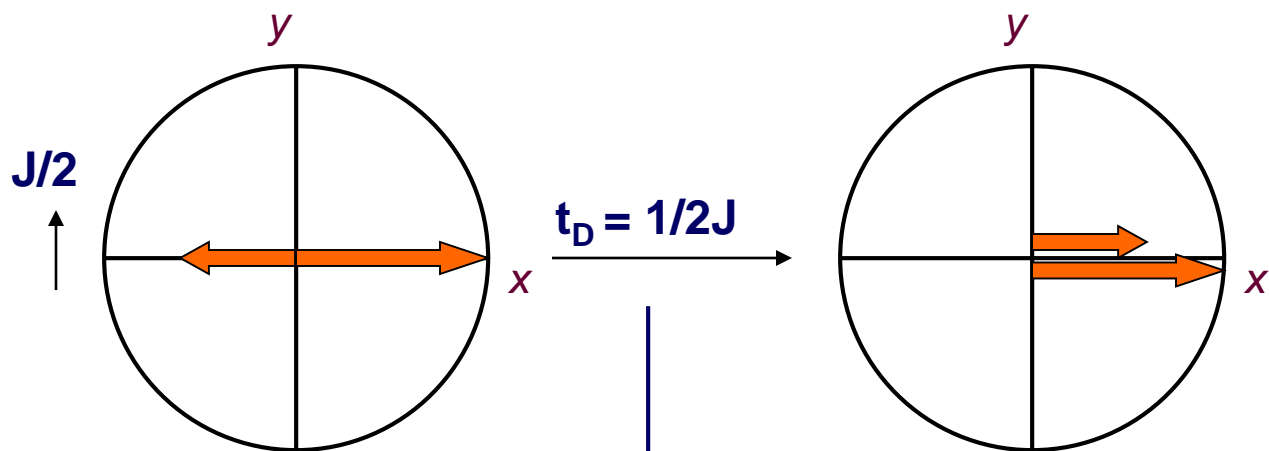

Nincs újrafókuszálás
a lecsatolás előtt

A lecsatolás előtt
újrafókuszálás történt

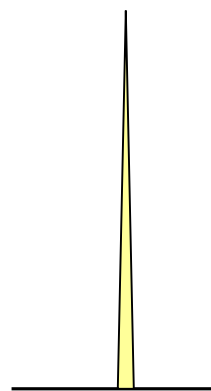
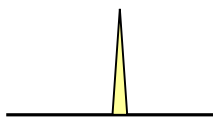
J-moduláció és polarizáció átvitel

Ugyanezen viszonyok a lecsatolás után :

{¹H lecsatolás}

{¹H lecsatolás}

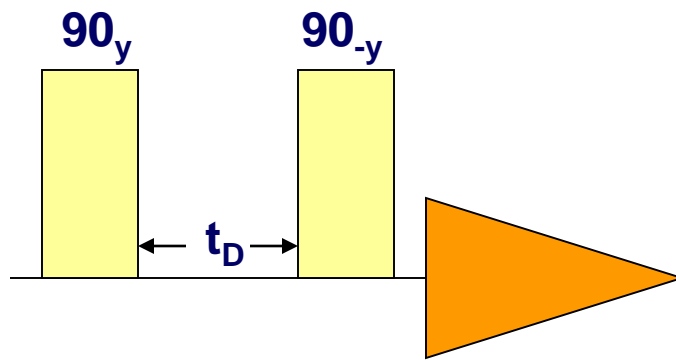

Nincs újrafókuszálás
a lecsatolás előtt

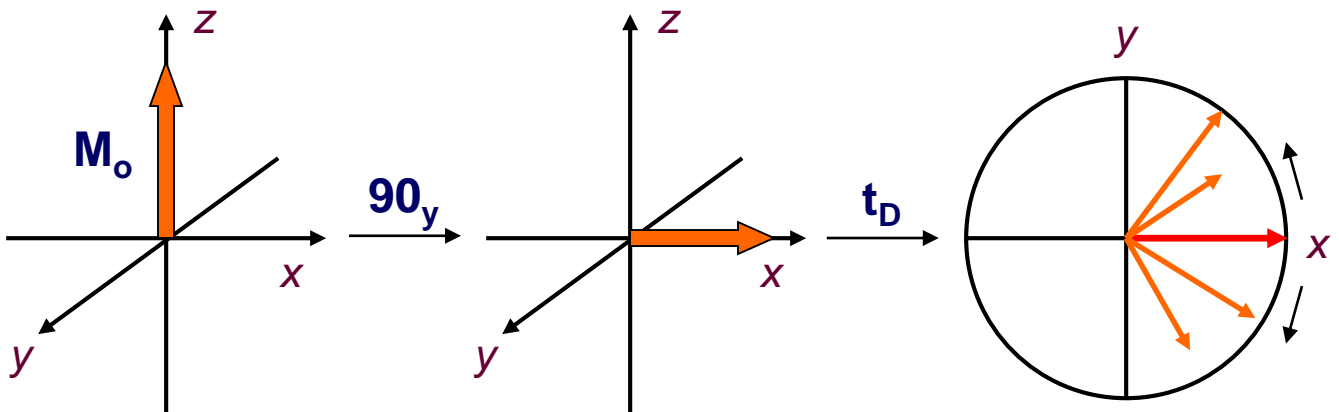
A lecsatolás előtt
újrafókuszálás történt

Binomiális pulzusok

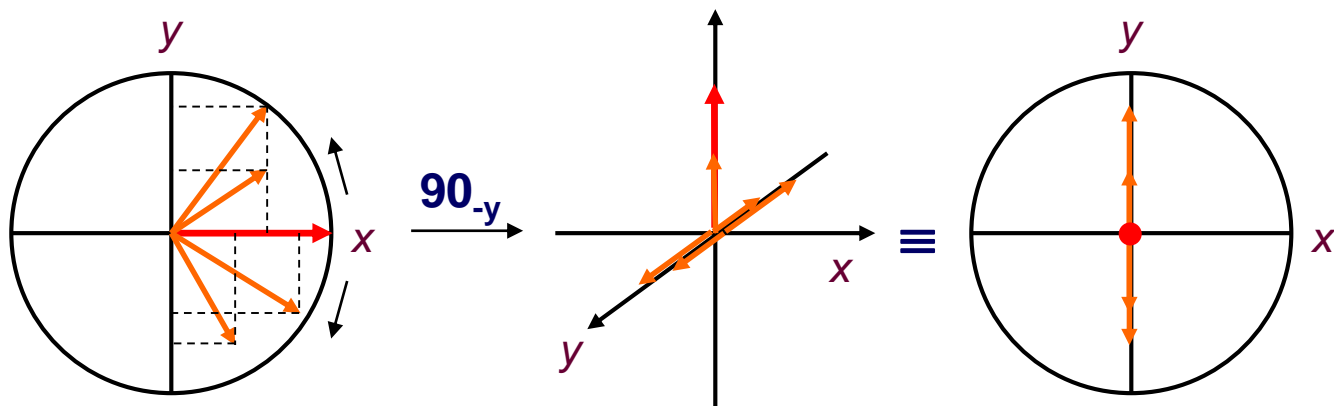
Valójában pulzusszekvenciák v. másnéven **pulzusvonatok**. Alkalmazási lehetőségeik között szerepel a gerjesztési profil módosítása, azaz bizonyos kémiai eltolódású jelek kívánt megjelenése v. meg nem jelenése. Hatásukat jól lehet vektorokkal szemléltetni. A legegyszerűbb binomiális pulzus az **1:1**, ahol két, t_d intervallummal elválasztott, eltérő fázisú $\pi/2$ pulzust alkalmazunk. Az ω_0 frekvenciát válasszuk most egy adott jel kémiai eltolódásával egyenlőnek:

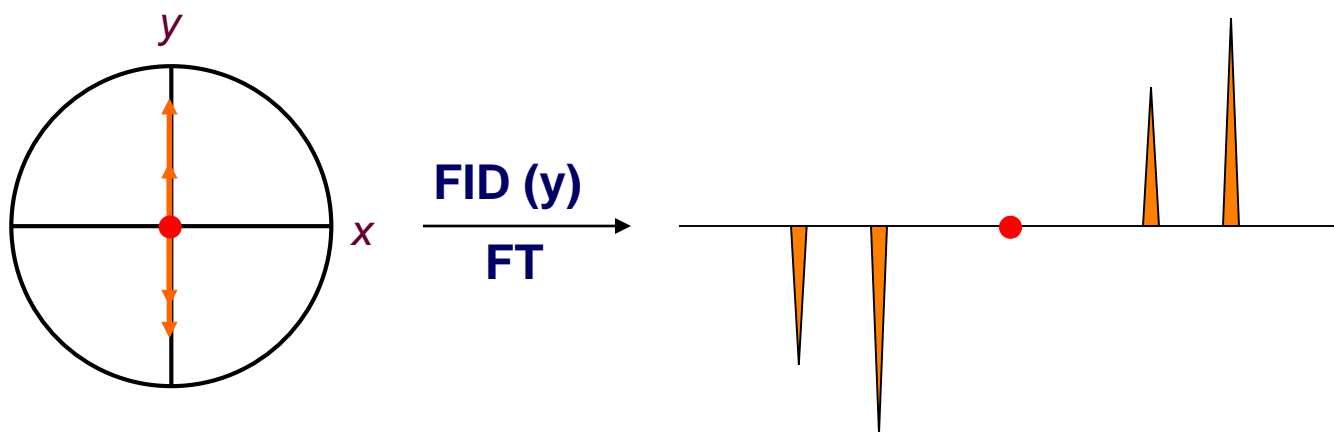
Az első $\pi/2$ pulzus lehajtja a mágnesezettségi vektort az $\langle xy \rangle$ síkba. A t_d idő eltelte után a jelek/spinek az $\langle xy \rangle$ síkban precesszálnak, kivéve az ω_0 frekvenciájú jelet, mely az x tengellyel együtt forog továbbra is.

A következő $\pi/2$ pulzus minden x komponenst visszatérít a z tengely irányába, az ω_0 frekvenciájú teljes jelet, valamint az összes többi jel aktuális x komponensét

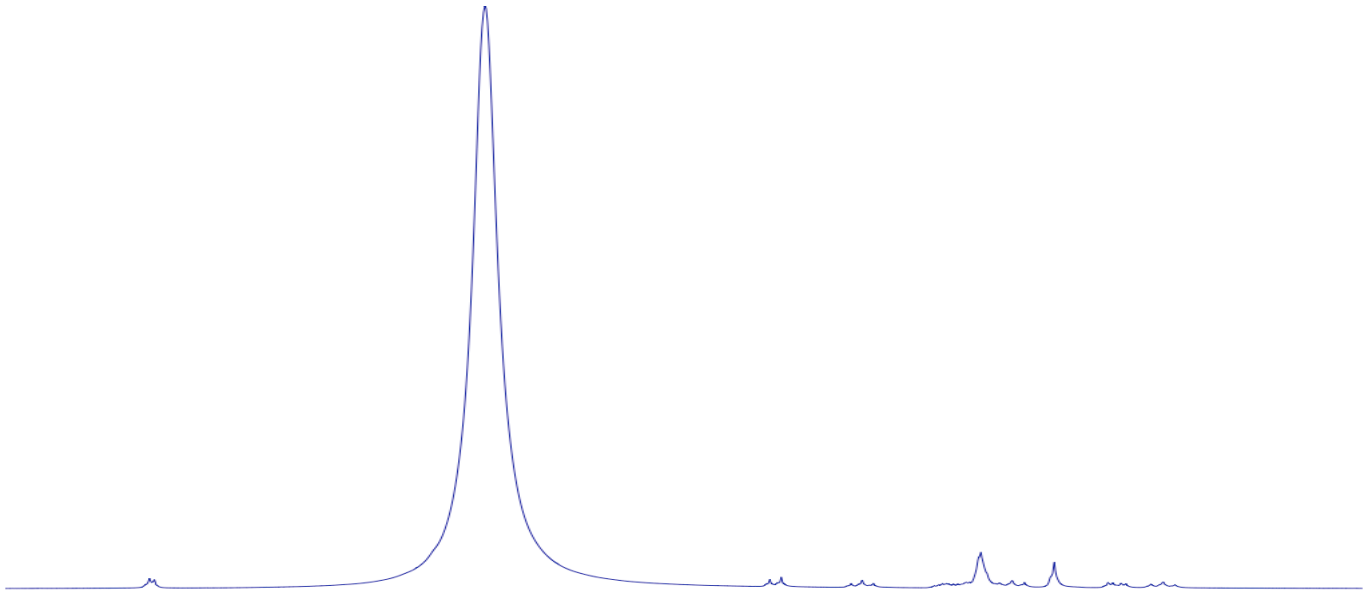

Az eredményül kapott FID csak olyan komponenseket tartalmaz, melyek a vivőfrekvenciától eltérő frekvenciával rezonálnak. Ezek a vevőtekerics szempontjából fázisban maradnak, de ellentétes előjelűek lesznek attól függően, hogy a vivőfrekvenciánál nagyobb, vagy kisebb frekvenciájú helyen rezonálnak.

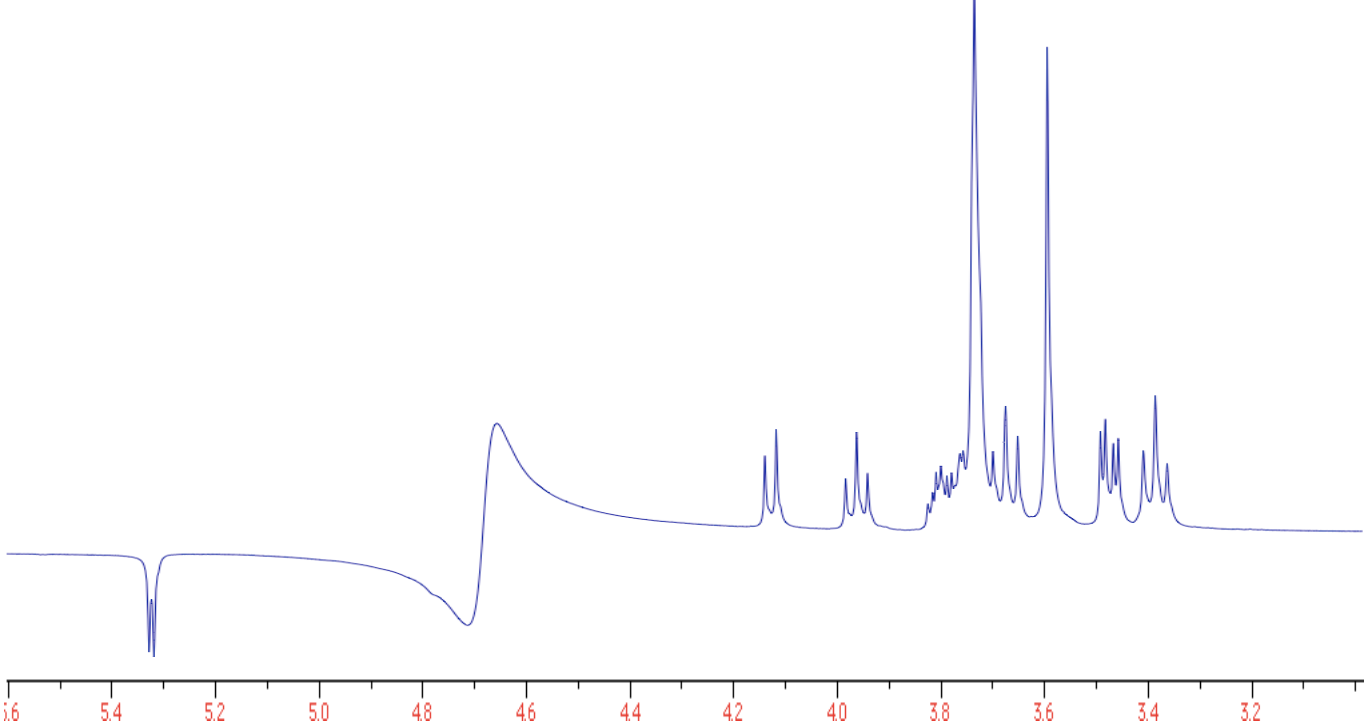

A t_d , időpont megválasztásától függően továbbá „kinullázódnak” azok a jelek is, melyek $1/(2 \cdot t_d)$ Hz frekvenciánál jelentkeznek. Megfelelő t_d kiválasztásnál ez nem zavaró.

Az 1:1 pulzust sikeresen alkalmazni lehet nem kívánt nagy jelek, (különösen) vízjel elnyomására. Nem kell mást tenni, mint a vivőfrekvenciát azonosnak választani a nem kívánt jel kémiai eltolódásával és a t_d idő megválasztani. Figyeljünk a gerjesztési profilra! (a spektrum integrálása viszont nem célravezető)
 ^1H spektrum (50mM cukoroldat 9:1 $\text{H}_2\text{O}/\text{D}_2\text{O}$ oldószerben)

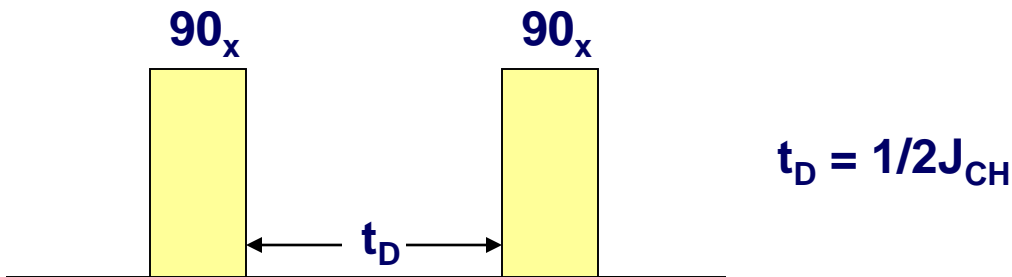

^1H spektrum 1:1 pulzus alkalmazásával ($t_d = 200 \mu\text{s}$):

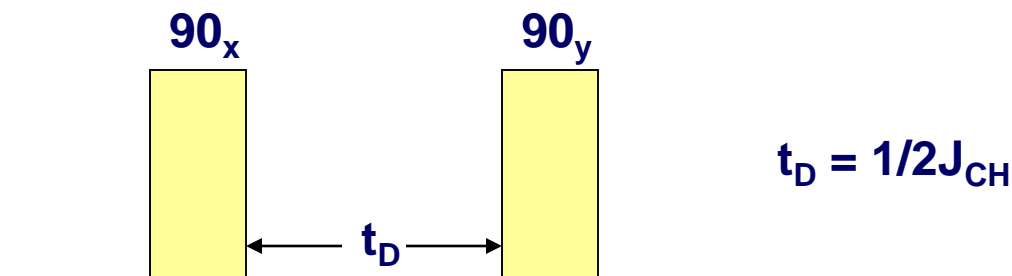

SPT nagyenergiájú (kemény) pulzusokkal

- A megismert SPI és SPT módszerek hátránya, hogy a protongerjesztés kisenergiájú (és speciális alakú!) pulzusokkal jön létre, melyeket a gyakorlatban nem egyszerű megvalósítani. Előnyösebb lenne helyettük a szokásos „kemény” pulzusok használata. Ilyen célra pulzuskombinációkat alkalmaznak. Az első szelektív azokra az ^1H jelekre, melyek frekvenciája azonos mindkét $\pi/2$ pulzus vivőfrekvenciájával.

Ez a változat annak a jelnek a populációját invertálja, amely kémiai eltolódása (pl. egy dublett jel közepe) azonos a pulzusok vivőfrekvenciájával.

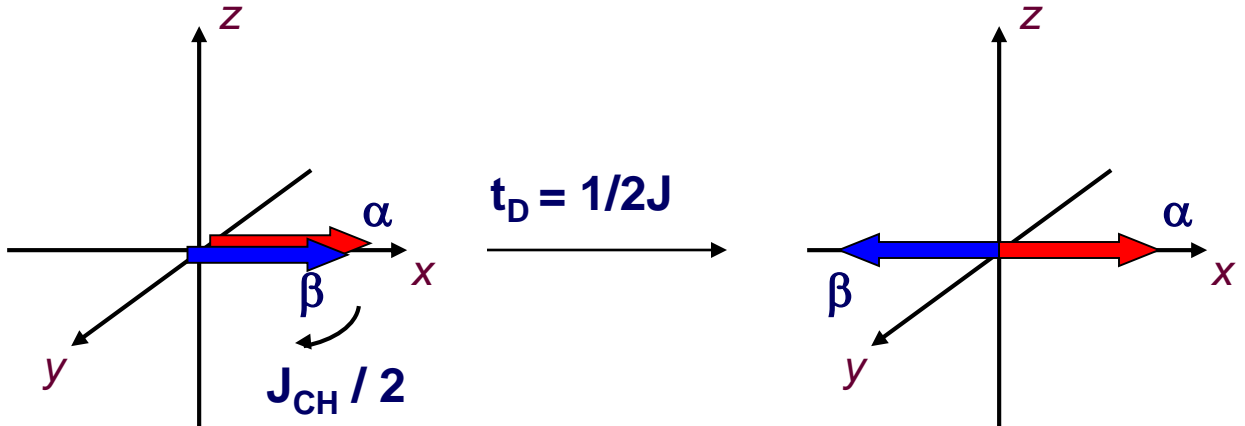

Mindkét esetben $t_D = 1/2J_{CH}$. Vizsgáljuk meg az első pulzus-szekvencia hatását egy vektorábrán

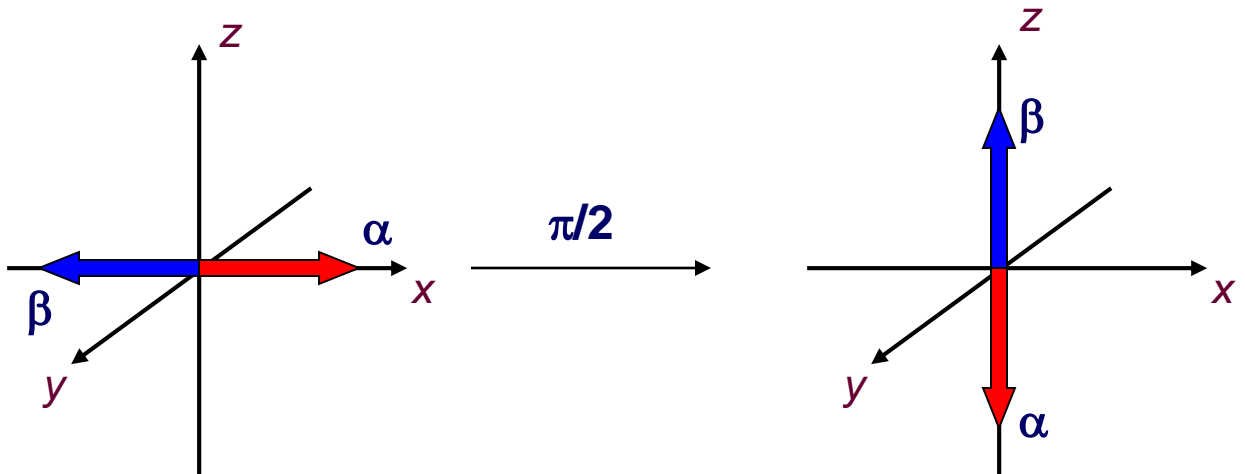

SPT nagyenergiájú (kemény) pulzusokkal

- A $\pi/2$ pulzus után mind az α mind a β vektor a $+x$ tengely mentén helyezkedik el :

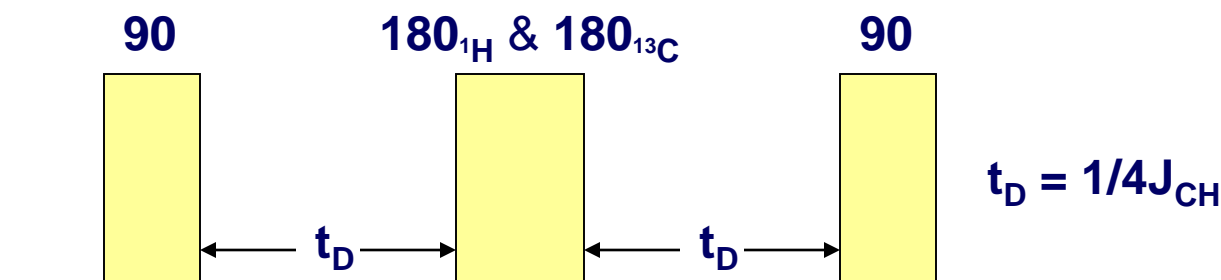
- Az $1/2J_{CH}$ idejű várakozás után a gyorsabb (α) a vektor megelőzi a lassabb (β) vektort éppen π radián értékkel. Ekkor alkalmazva a második $\pi/2$ pulzust, α és β vektorok a z tengelyre kényszerülnek

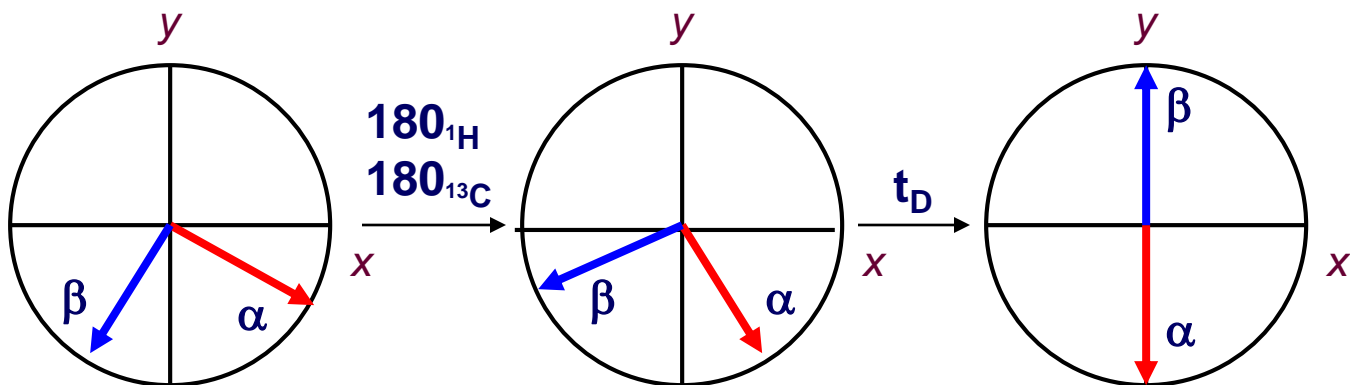
- Ez a pulzusszekvencia a ^{13}C gerjesztéssel együtt alkalmazva intenzitásnövekedést okoz azon a ^{13}C jelen, melyhez az adott proton kapcsolódik.

Nem-szelektív polarizáció átvitel

- Az eddig ismertett SPT és SPI szelektív módszerek, egy-egy proton jel gerjesztésével/inverziójával valósulnak meg. Előnyös lenne, ha az érzékenységjavulást széles sávban élvezhetnénk, ehhez az összes heteroatomhoz csatoló protonjelről kellene a polarizáció transzfernek létrejönnie. Egy lehetőség az utóbb ismertett pulzusszekvenciát kombinálni egy spin-visszhanggal, ahol $t_D = 1/4J_{CH}$

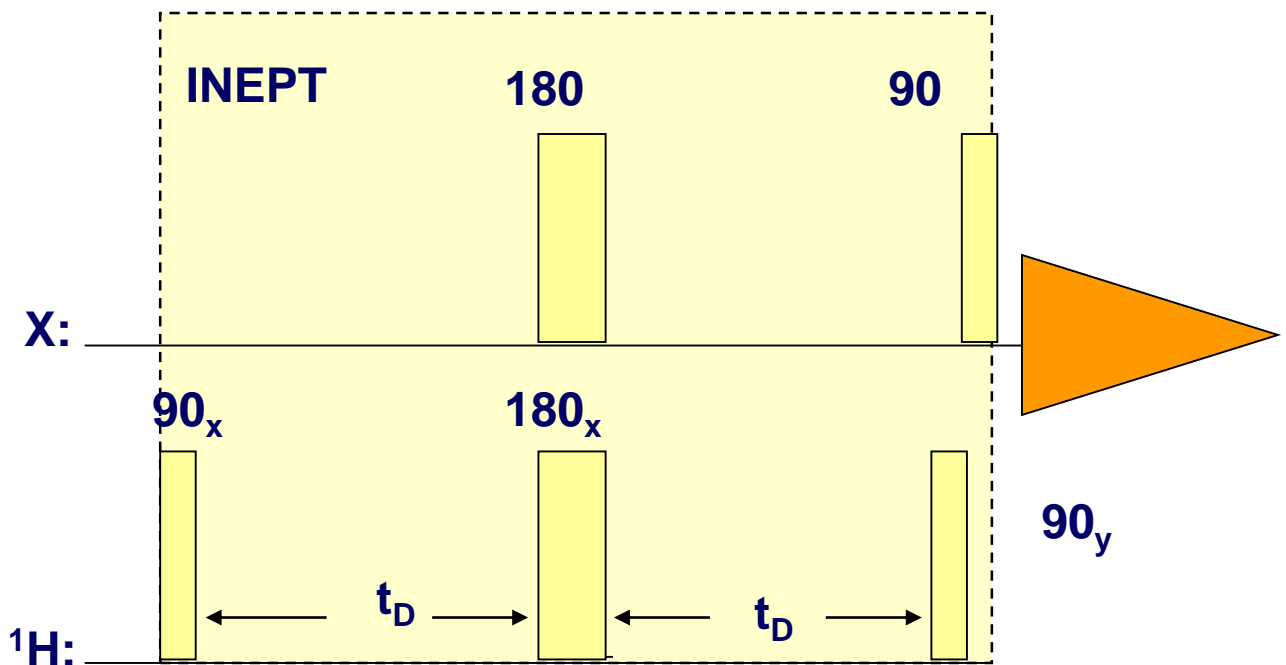
- A π pulzus és a $2 t_D$ idő alatt újrafókuszálódik a mágnesezettségi vektor, minden kémiai eltolódású proton populációja megfordul (invertálódik). A π pulzus az **X** csatornán felcseréli az α és β vektorokat:

Ezután a második $\pi/2$ pulzus az α és β vektorokat a **z** tengely irányába kényszeríti.

Nem-szelektív polarizáció átvitel - INEPT

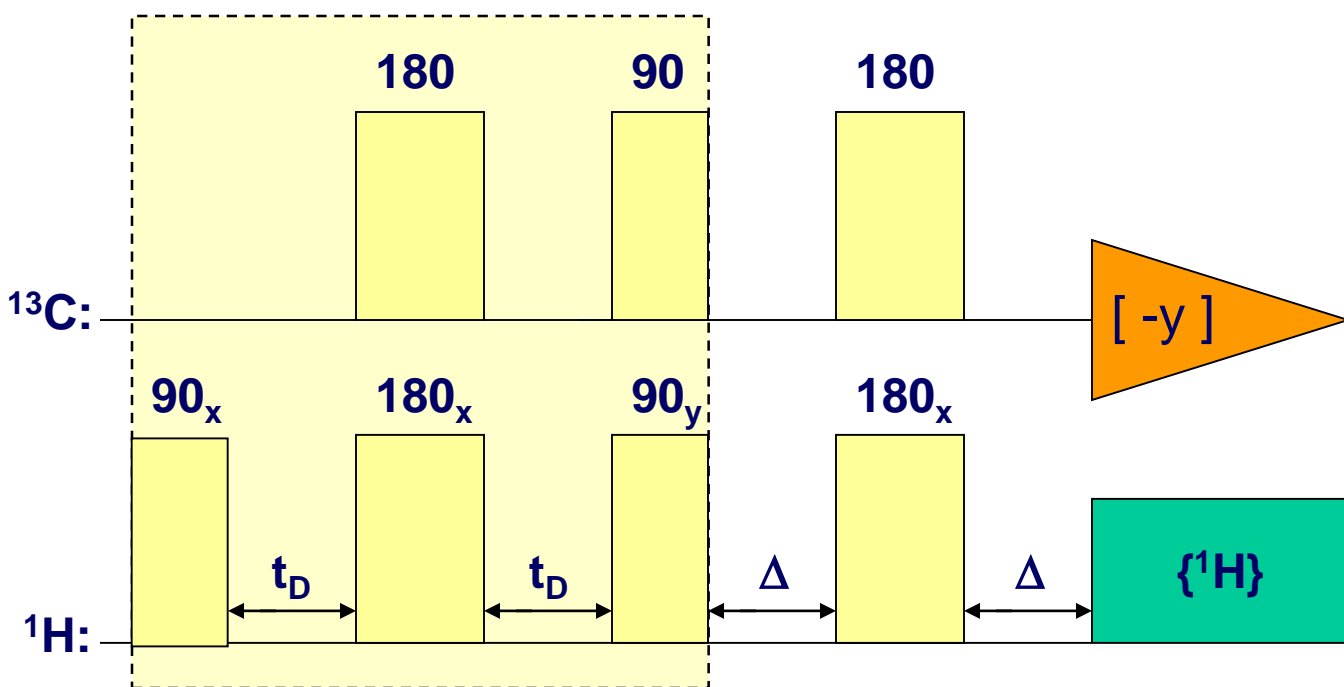
- Az ismertetés elején bemutatott pulzusszekvencia kis módosításával született meg az ún. **INEPT** (*In*ensitive *Nuclei* *Enhancement* by *Polarization* *Transfer*) kísérlet, mely egy gyakran használt hatékony módszer az NMR spektroszkópiában önmagában és más módszerek építőelemeként is.

- Az **X** mag legtöbbször egy „ritka spin”, (pl. ¹³C vagy ¹⁵N) melyen szeretnénk elérni az intenzitásnövekedést. Az eddigiekhez képest fontos változtatás a „kiolvasó” $\pi/2$ pulzus az **X** csatornán, a célból, hogy detektálható transzverzális mágnesezettséget hozzon létre. Lényeges, hogy nem egyidejűleg, hanem az ¹H csatornán adott $\pi/2$ pulzus után alkalmazzuk.

Refókuszált INEPT

- A „hagyományos” INEPT kísérletnél **+5** és **-3** (fel- és lefelé mutató) jelek problémájával találkozunk. Jó lenne a jel két ágát egy szingulett jellé alakítani, de szokásos szélessávú ^1H lecsatolás ez esetekben nem mindig sikeres. Ekkor a legjobb megoldás az, ha az INEPT pulzusszekvenciát kiegészítjük egy újrafókuszáló pulzuskombinációval a végén és a **-y** tengely mentén detektálunk:

- A szénatom rendűségétől függően a Δ várakozási időt optimalizálhatjuk, azaz választhatjuk a következő értékeket:

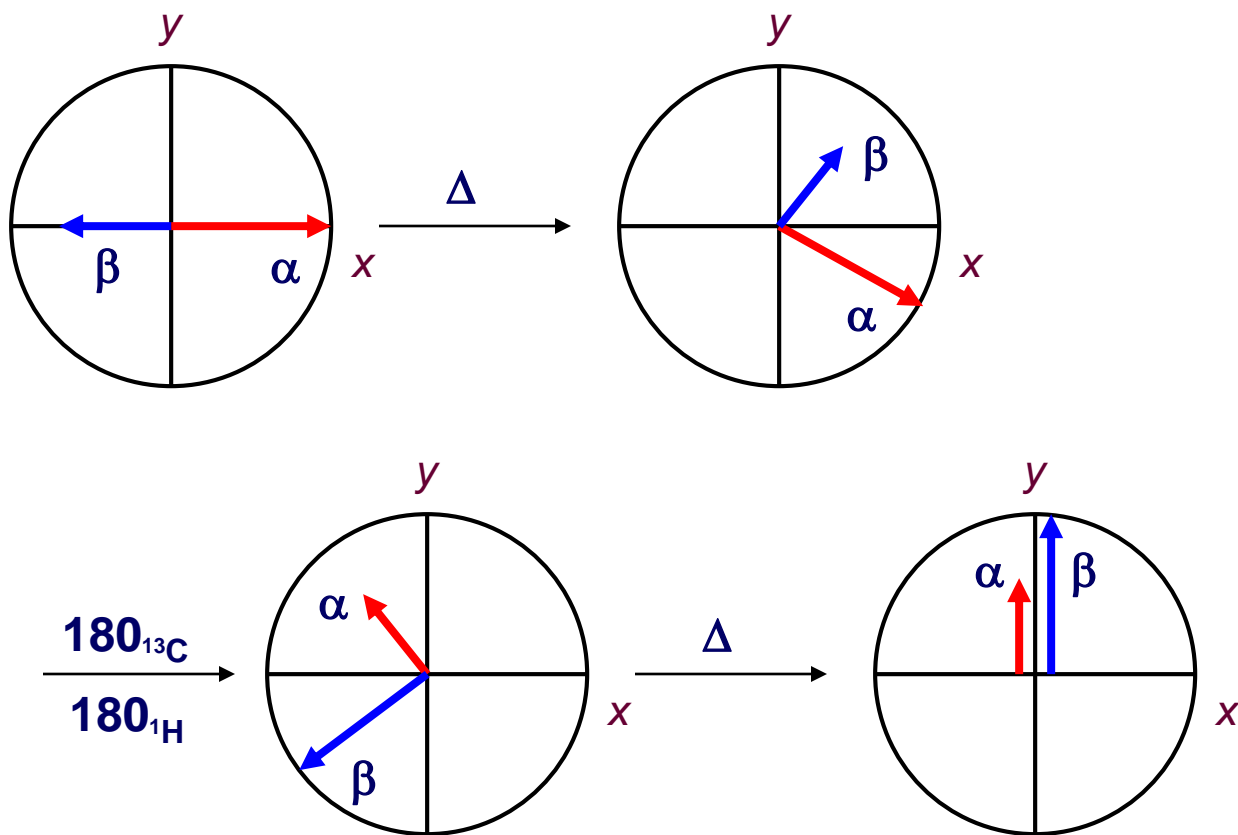
$$\text{CH} : \Delta = 1/4J$$

$$\text{CH}_2 : \Delta = 1/8J$$

- Hogy minden rendű szénatomon (kivéve a kvaternereket!) legyen polarizáció transzfer, a gyakorlatban $\Delta \approx 1/7J$ értéket szoktak alkalmazni.

Refókuszált INEPT

- A $\pi/2$ ^{13}C puzus után megnövekedett értékű (+5 & -3) ^{13}C mágneszettséget észlelünk az $\langle xy \rangle$ síkban.

Az INEPT (és még kedvezőbben, a refókuszált INEPT) kísérlet többféle mérési lehetőséget kínál, elsősorban kis érzékenységű magok (pl. ^{13}C , ^{15}N , ^{29}Si) rezonanciájának vizsgálata során.

- általánosságban javul az érzékenység
- „szerkeszthetjük” a spektrumot, mint az APT-nél
- kedvezően mérhetjük a heteronukleáris csatolási állandót
- optimalizálható több-kötéses csatolási állandóra is

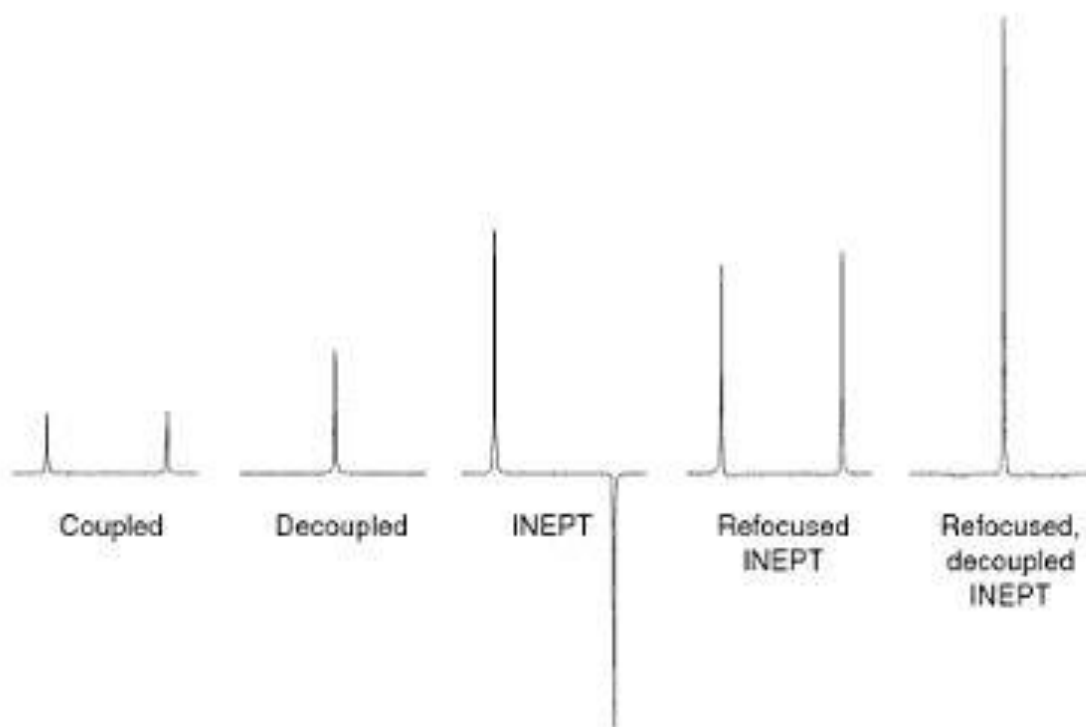
A sikeres kísérlethez azonban jól kell előzetesen megbecsülni a csatolás-függő várakozási időket, különben torz fázisok léphetnek fel, amelyek nem korrigálhatók a FT után sem.

INEPT: jelintenzitás növekedés heteromagok („ritka spinek”) mérése esetén:

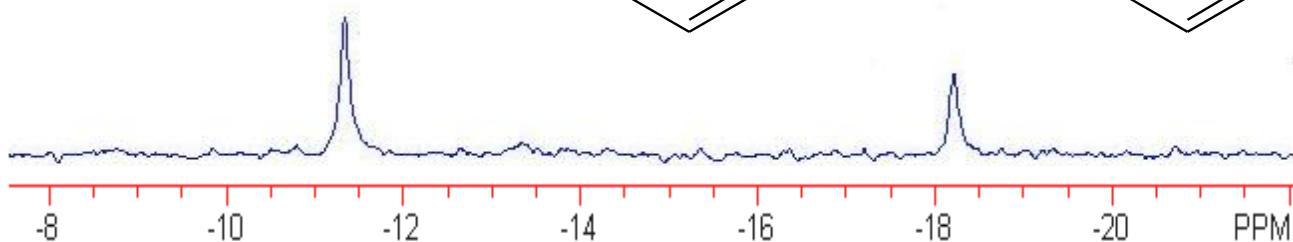
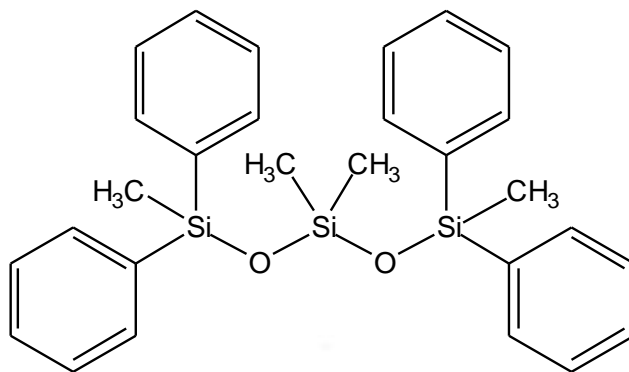
^{31}P	^{13}C	^{29}Si	^{15}N	^{109}Rh
2.47	3.98	5.03	9.87	31.8

Az eredmény egy gyakorlati példán (dublett jel)

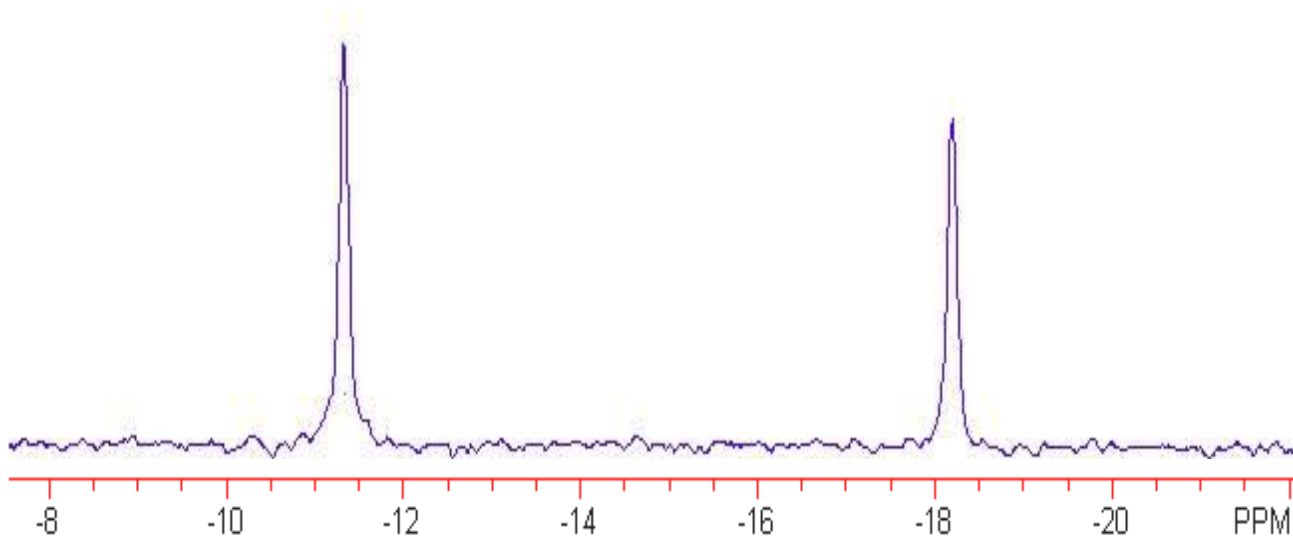

INEPT : egy gyakorlati példa

”normál” ^{29}Si 1D spektrum:

refókuszált ^{29}Si INEPT spektrum:

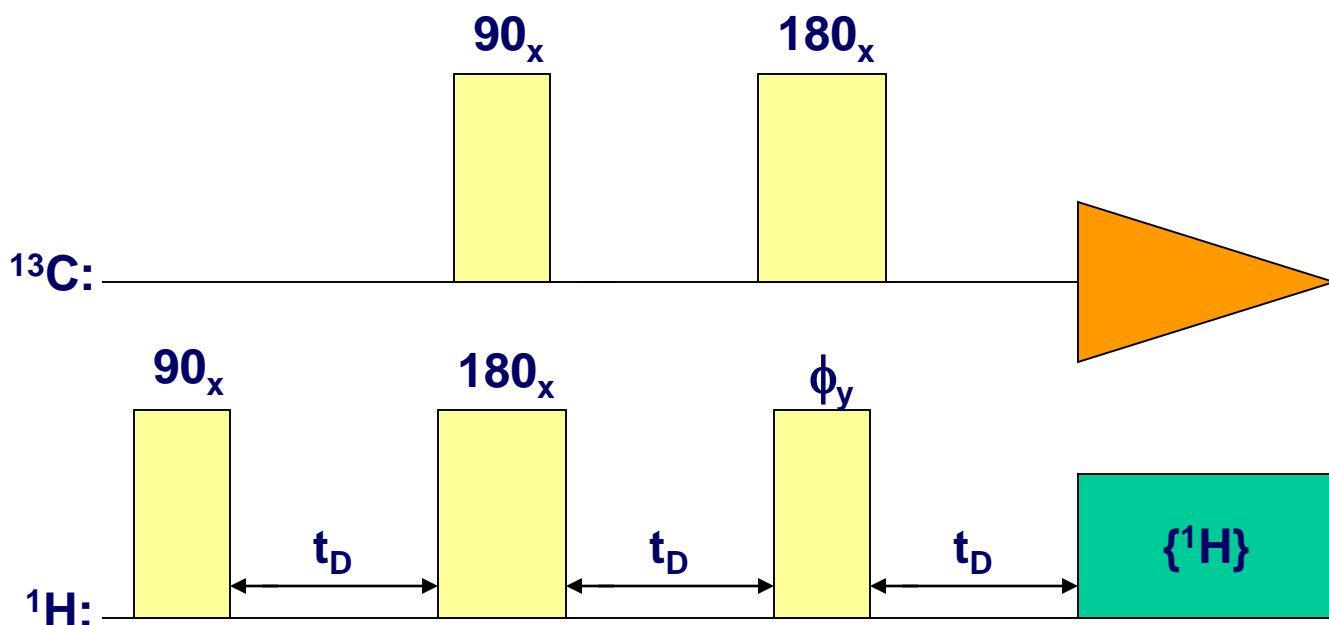

- A $^2J_{1\text{H}-^{29}\text{Si}}$ csatolási állandó kb. ~ 7 Hz, a $\gamma_{1\text{H}}/\gamma_{^{29}\text{Si}}$ arány 5.

DEPT

A **DEPT** (**D**istortionless **E**nhancement by **P**olarization **T**ransfer) pulzusszekvencia előnye azonfelül, hogy lehetőséget teremt az eltérő multiplicitású (CH, CH₂ és CH₃) ¹³C jelek megkülönböztetésére, a protonok kedvezőbb mágnesszettségi viszonyait is közvetíti a ¹³C spektrumra.

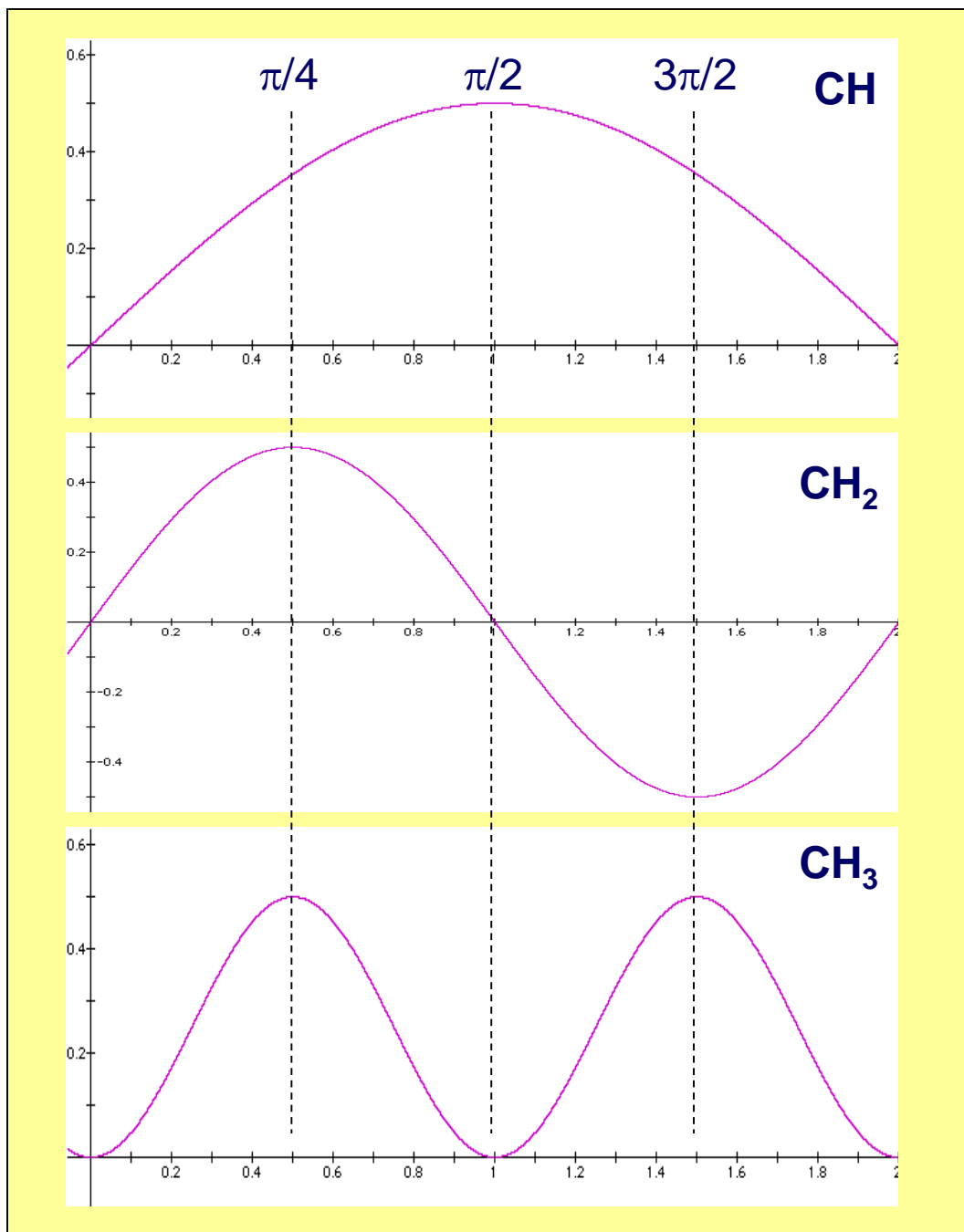

A pulzusszekvencia alkalmazása során fellépő ún. **többszörös kvantumátmenetek** nem teszik lehetővé működésének az eddig alkalmazott mágnesszettségi vektorábrákkal történő magyarázatát.

A DEPT kísérlet különböző változatainak összeadásával/kivonásával olyan független, mesterséges spektrumokat szerkeszthetünk, melyekben a C, CH, CH₂, és CH₃ jelek külön-külön spektrumban jelennek meg

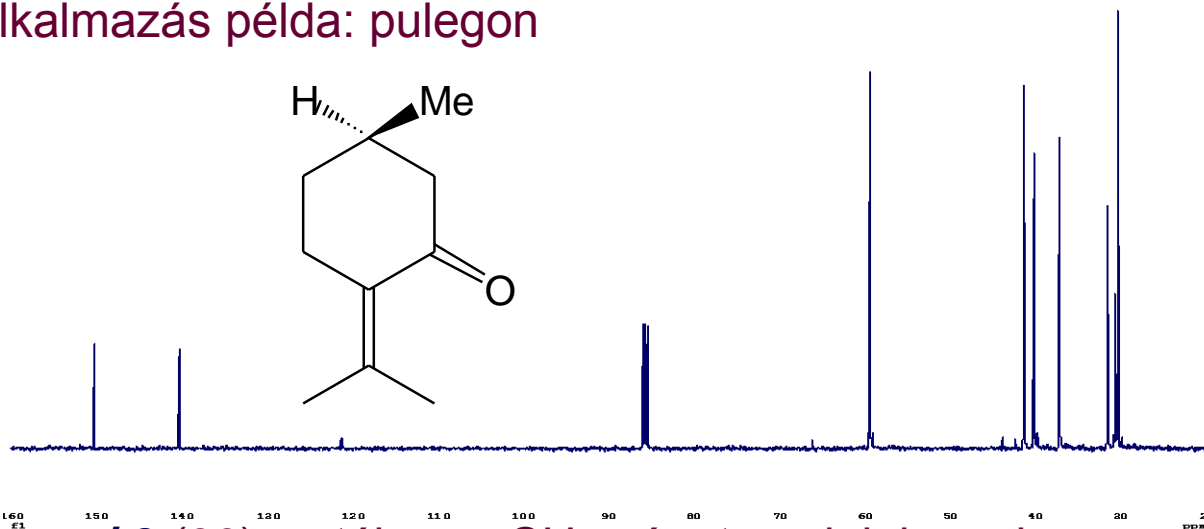
DEPT

- Amennyiben a különböző multiplicitású C jelek intenzitását a ϕ pulzusszög függvényében ábrázoljuk:

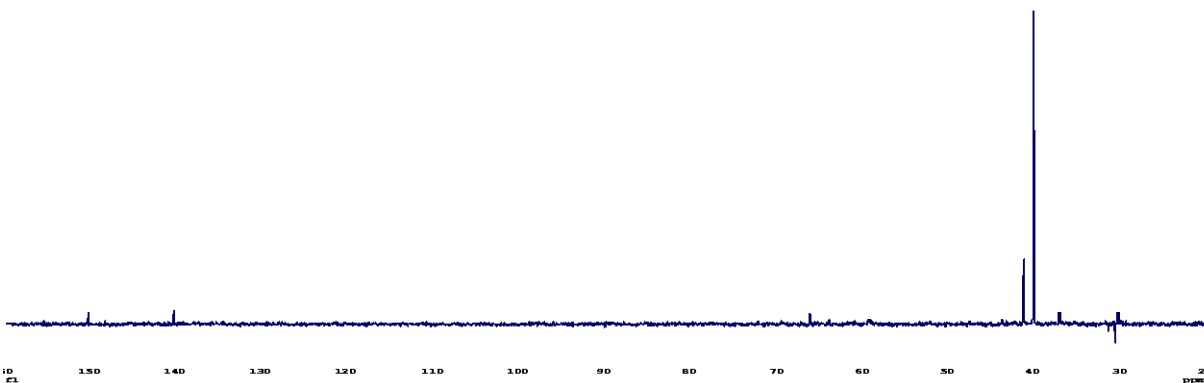

DEPT kísérlet különböző ϕ szögekkel

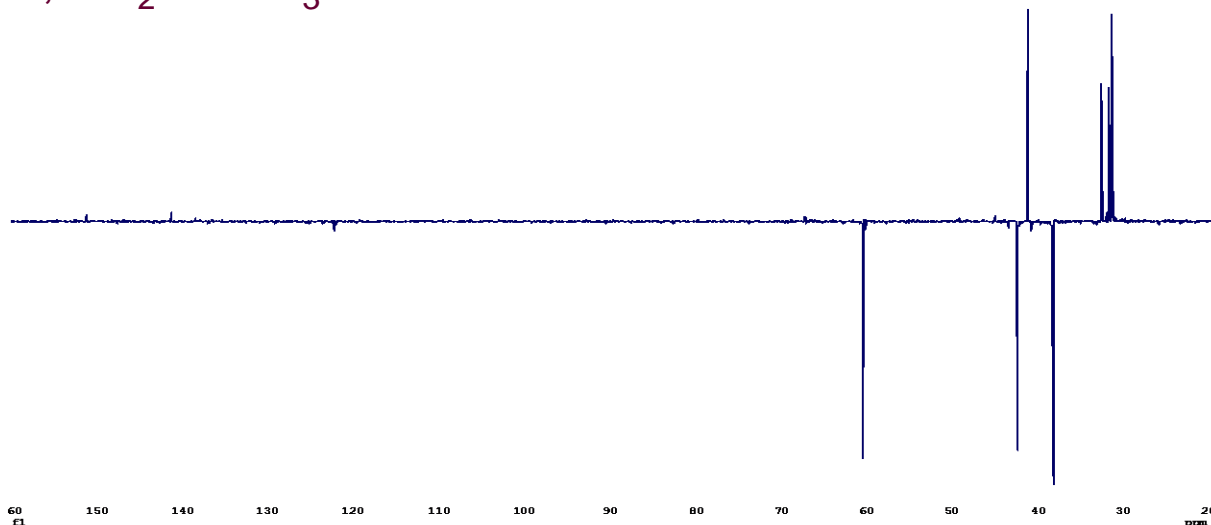
- Alkalmazás példa: pulegon

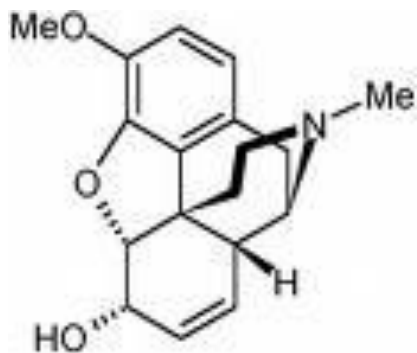
- $\phi = \pi / 2$ (90) esetében a CH szénatomok jelennek meg

- $\phi = 3\pi / 4$ (135) CH, esetében megkülönböztethetjük CH, CH₂ és CH₃ szénatomokat.

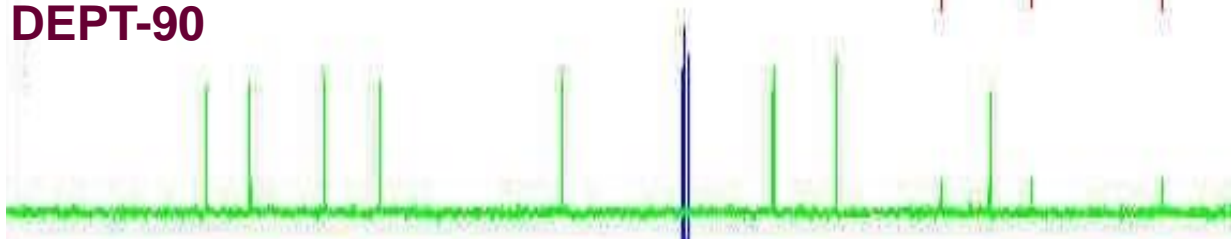
A DEPT módszer változatai

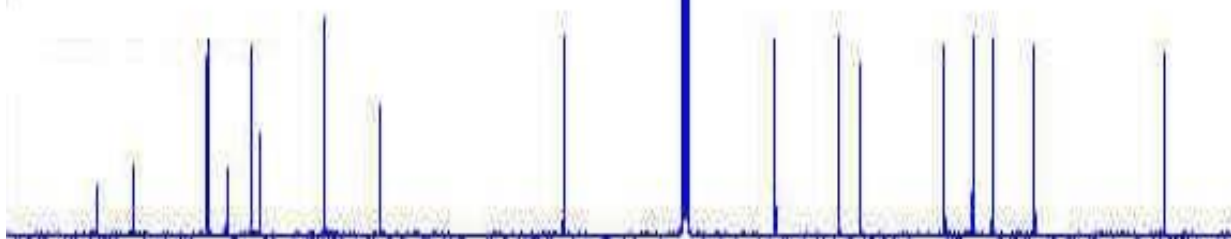
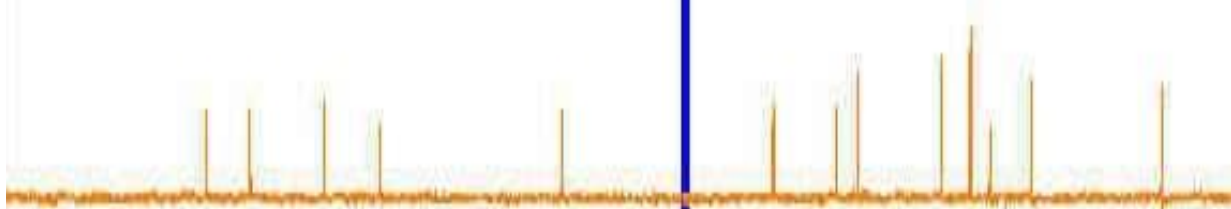
DEPT-135

DEPT-90

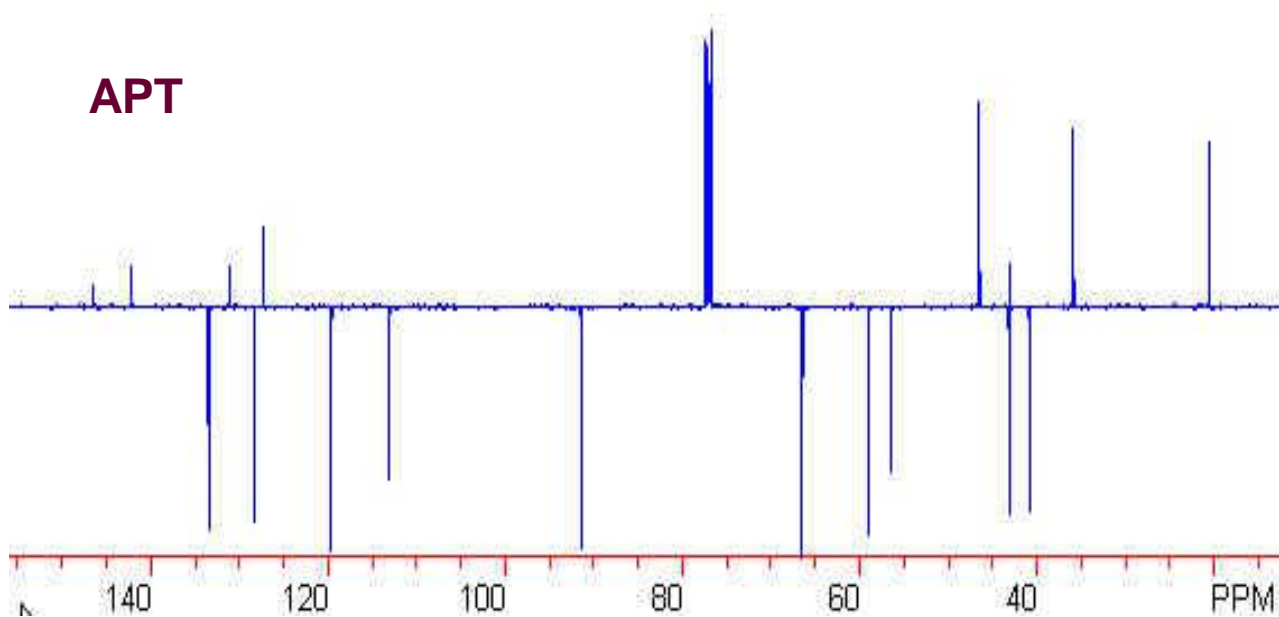
DEPT-45

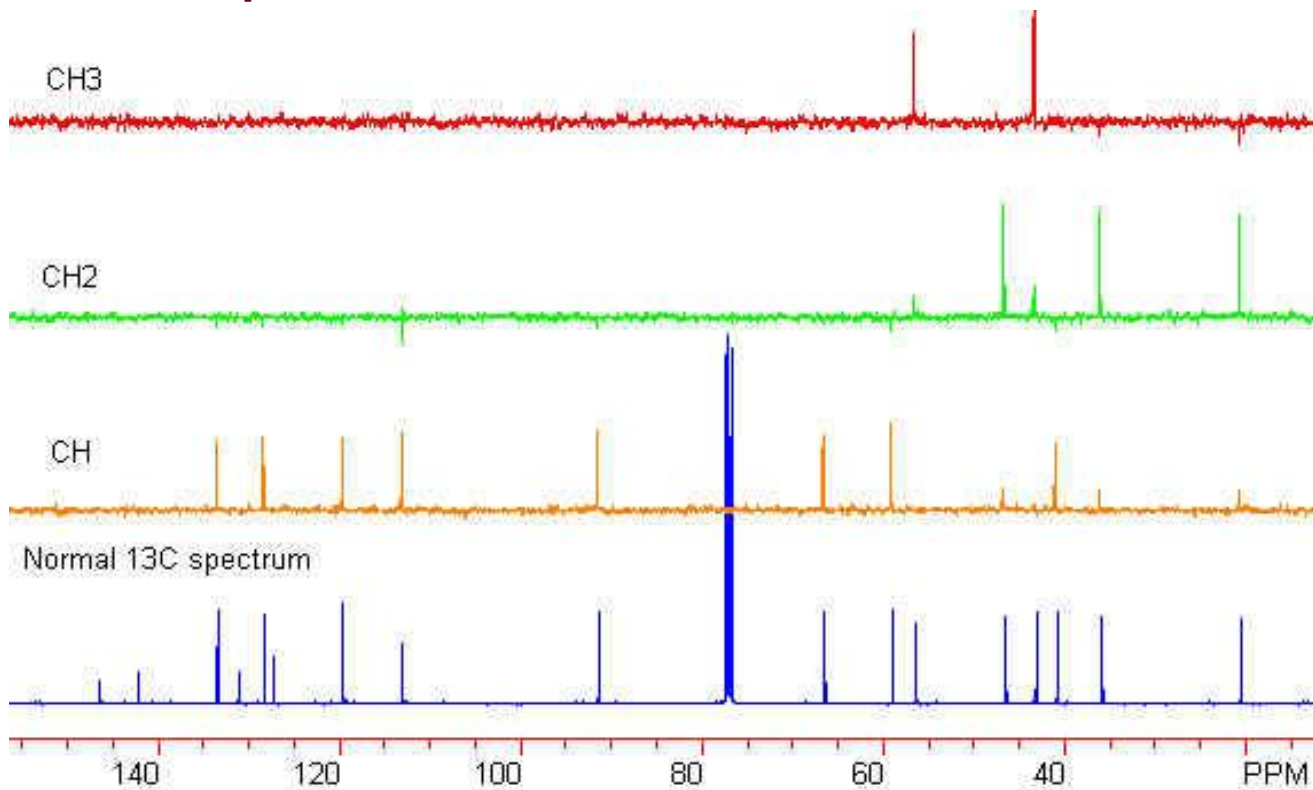
140 120 100 80 60 40 PPM

APT és DEPT összehasonlítása

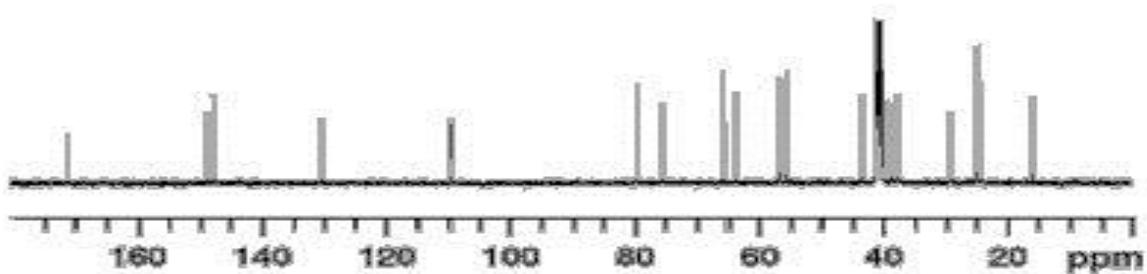
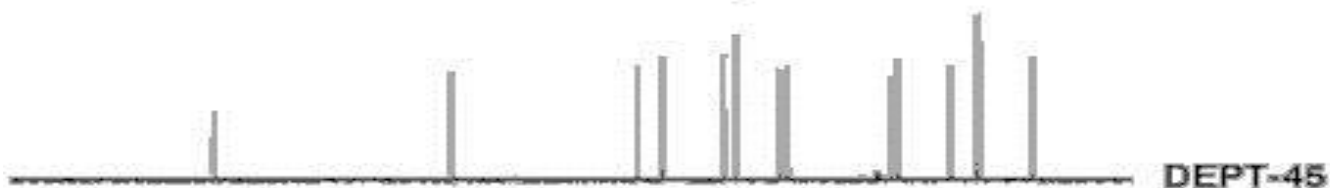
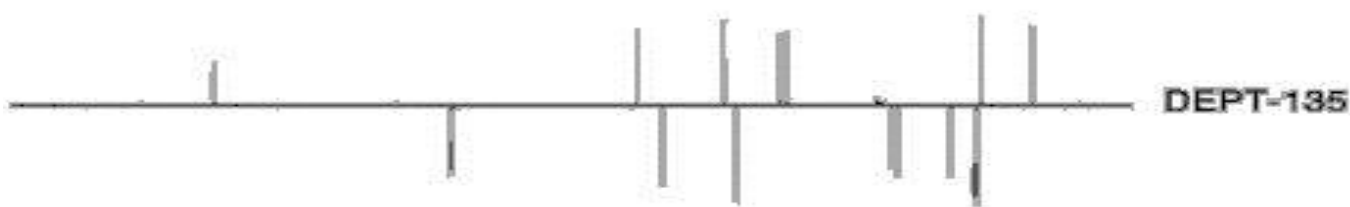
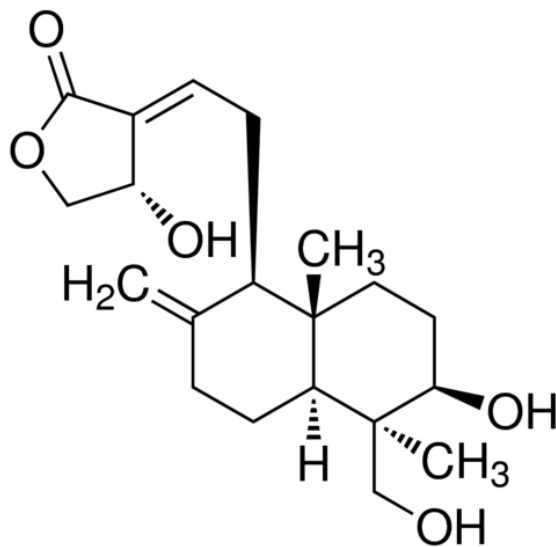
APT

DEPT spektrumszerkesztés

A DEPT módszer változatai

A DEPT módszer tökéletesítése

Szeretnénk látni a kvaterner jeleket is!

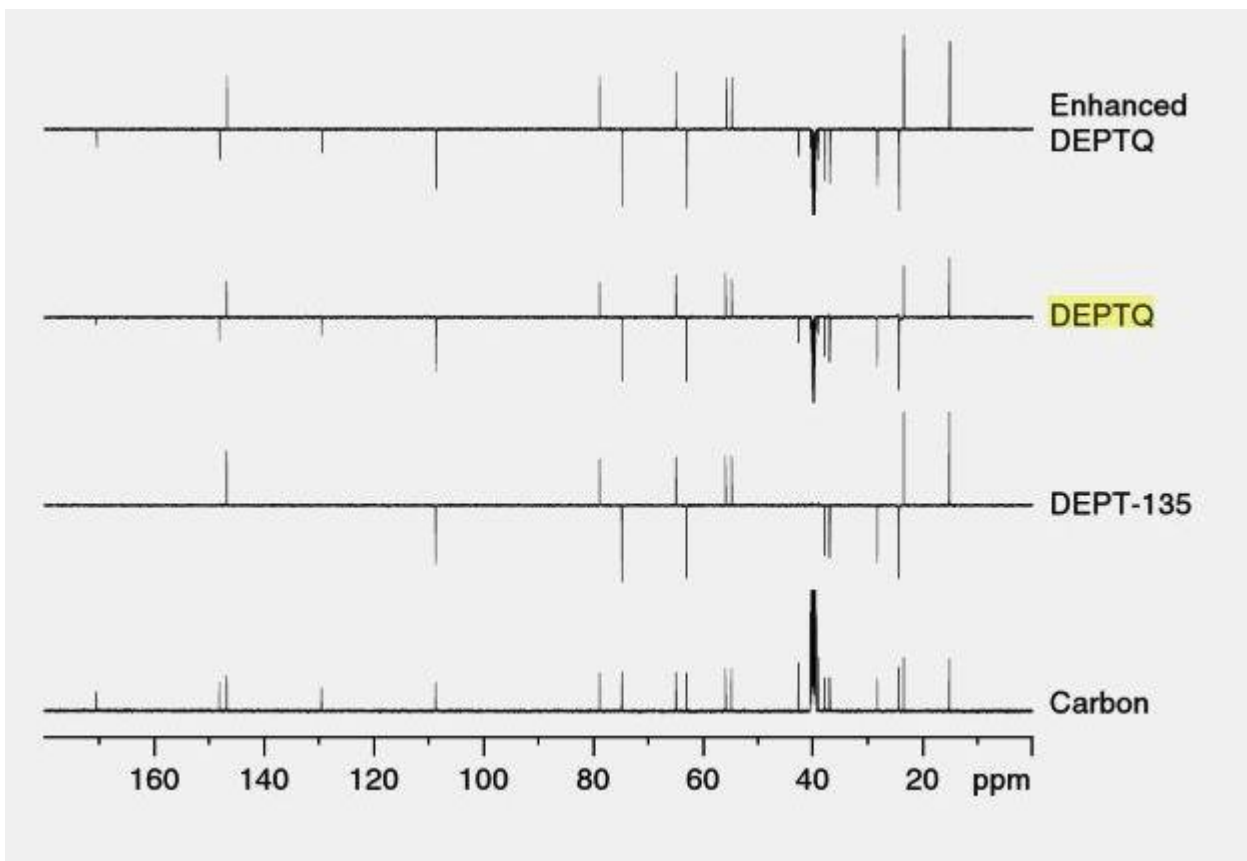
Nehézségek: nincs, vagy nagyon kicsi NOE

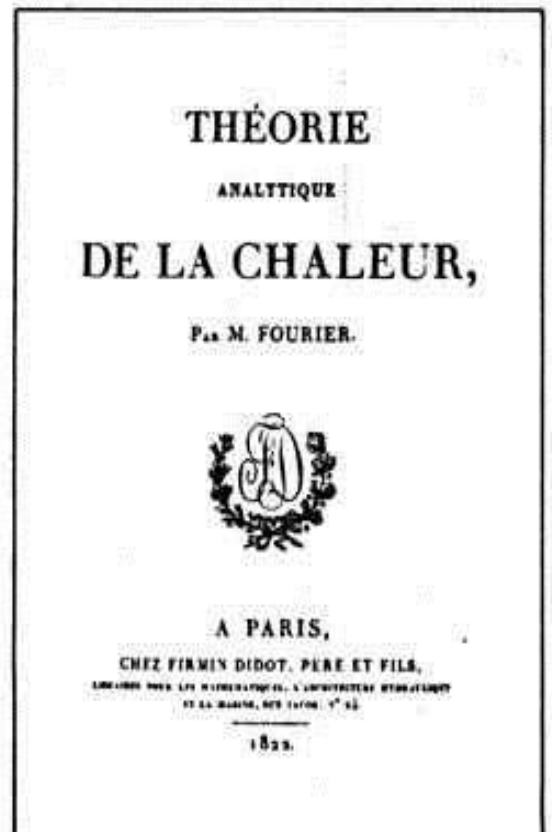
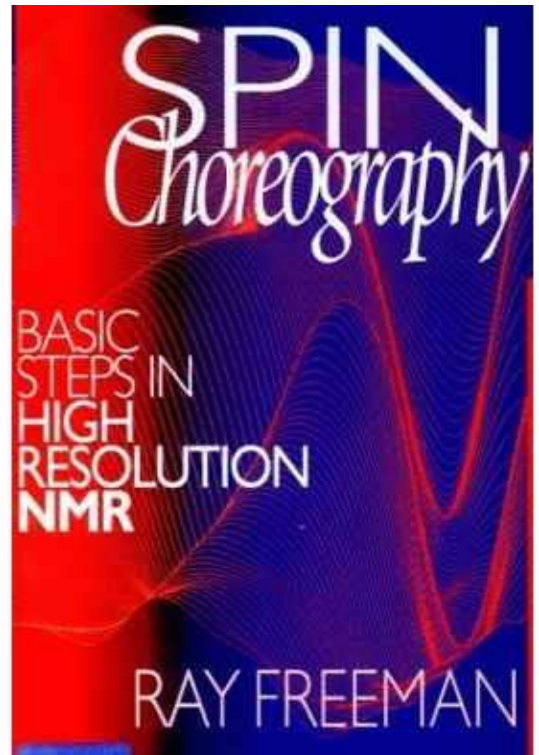
90°-os ^{13}C pulzus: fázisproblémák

180°-os ^{13}C pulzus pontatlansága

DEPTQ : széles-frekvenciájú (adiabatikus) ^{13}C pulzusok alkalmazása

Javított **DEPTQ**: a nemkívánatos fázisú mágnesezettség-komponensek kiszűrése gradiens-pulzusokkal.

Néhány fontos NMR- aktív mag

Név	Spin	Természetes előfordulás (%)	Relatív érzékenység	Larmor frekvencia 11.7 T térerő esetén (MHz)
¹ H	1/2	99.98	1	500.13
¹³ C	1/2	1.07	1.76*10 ⁻⁴	125.75
² H	1	0.015	1.45*10 ⁻⁶	76.77
³¹ P	1/2	100	6.6*10 ⁻²	161.97
²³ Na	3/2	100	9.25*10 ⁻²	132.29
¹⁹ F	1/2	100	8.22*10 ⁻¹	470.59
¹⁰ B	3	19.58	3.89*10 ⁻³	53.73
¹¹ B	3/2	8.42	1.33*10 ⁻¹	160.46
¹⁴ N	1	99.63	1.00*10 ⁻³	36.14
¹⁵ N	1/2	0.37	3.85*10 ⁻⁶	50,69
¹⁷ O	5/2	0.037	1.08*10 ⁻⁵	67.80
²⁹ Si	1/2	4.7	3.68*10 ⁻⁴	99.36
¹⁹⁵ Pt	1/2	33.8	3.36*10 ⁻³	107,51

Heteromagok NMR spektroszkópiája: ^2H

Property	Value
Spin	1
Natural abundance	0.0155%
Chemical shift range	13 ppm, from -1 to 12
Frequency ratio (Ξ)	15.350609%
Reference compound	TMS- d_{12} neat = 0 ppm
Linewidth of reference	1.7 Hz
T_1 of reference	1 s
Receptivity rel. to ^1H at natural abundance	1.50×10^{-8}
Receptivity rel. to ^1H when enriched	9.65×10^{-3}
Receptivity rel. to ^{13}C at natural abundance	8.78×10^{-3}
Receptivity rel. to ^{13}C when enriched	56.7
Linewidth parameter	0.41 fm^4

Kémiai eltolódástartomány: azonos, mint az ^1H

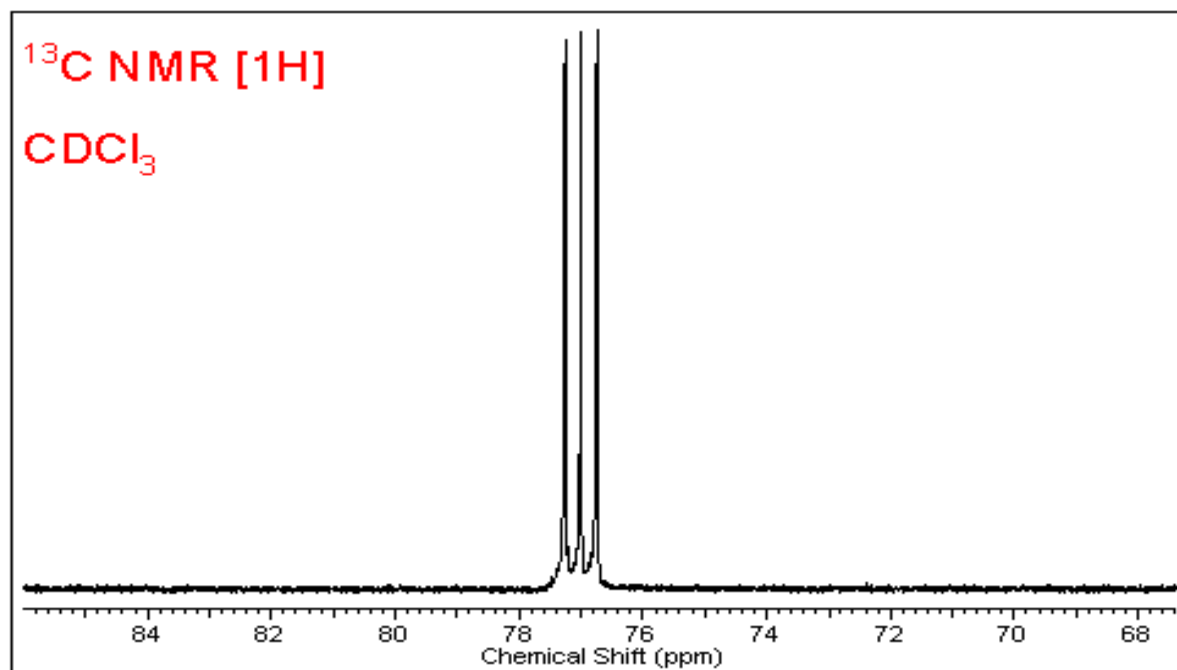
Csatolás: $J_{\text{HD}} / J_{\text{HH}} = \gamma_{\text{D}} / \gamma_{\text{H}}$

Mérés: szélessávú protonlecsatolás mellett (esetleg a lecsatolás „kapuzott”)

Mérési nehézségek: műszer stabilizálás – külső lock (pl ^{19}F)

Heteromagok NMR spektroszkópiája: ^2H

A deutérium csatolásainak megjelenése

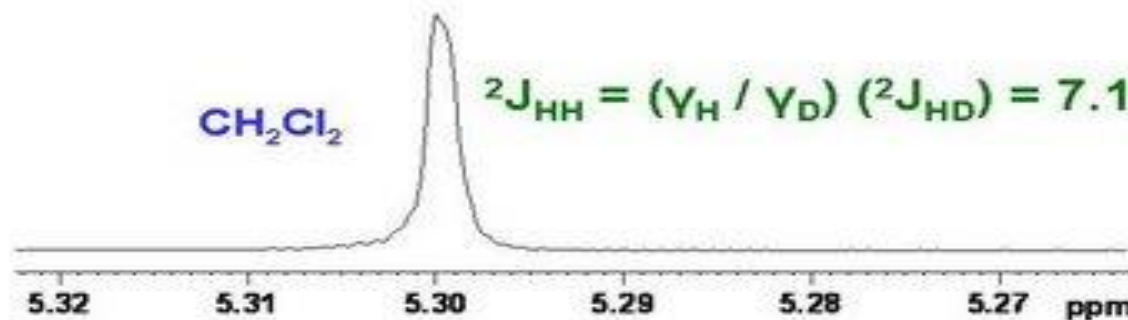
$^2\text{J}_{\text{HH}}$ in CH_2Cl_2

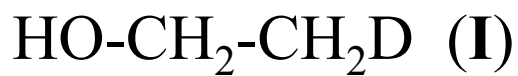
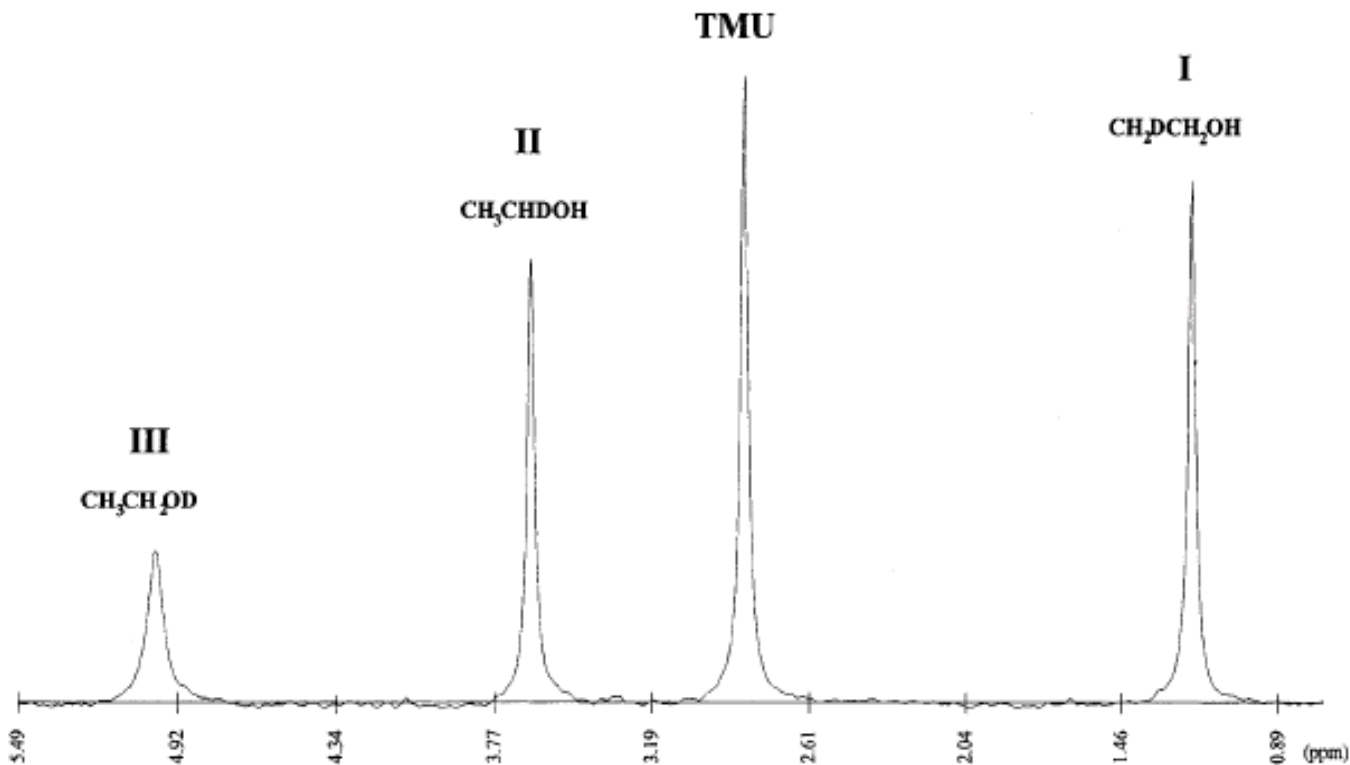
$$^2\text{J}_{\text{HD}} = 1.104 \text{ Hz}$$

CH_2Cl_2

$$^2\text{J}_{\text{HH}} = (\gamma_{\text{H}} / \gamma_{\text{D}}) (^2\text{J}_{\text{HD}}) = 7.192 \text{ Hz}$$

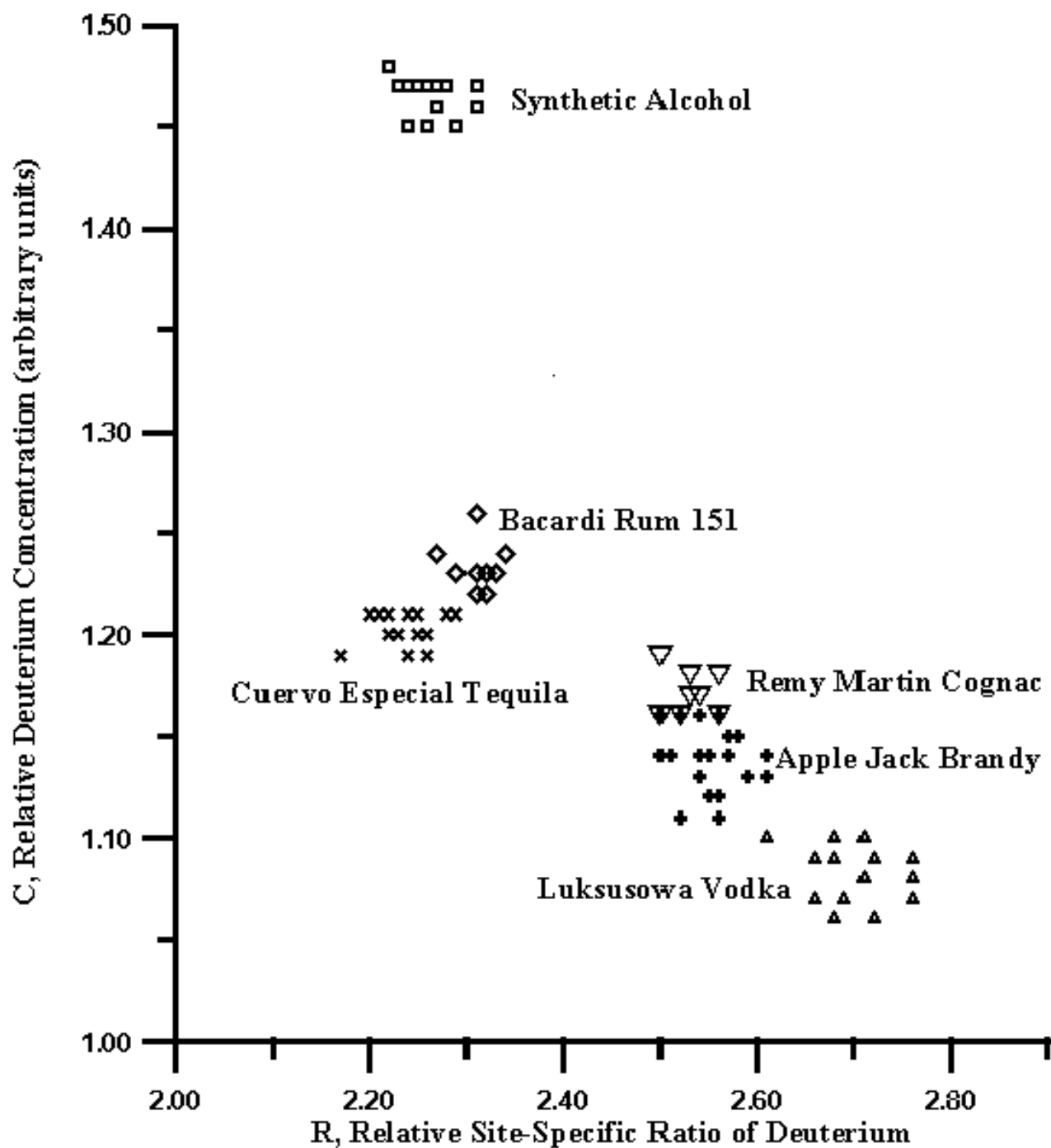

$$R = 3 * \text{II} / \text{I}$$

$$C = (\text{I} + \text{II}) / (\text{S} * \kappa)$$

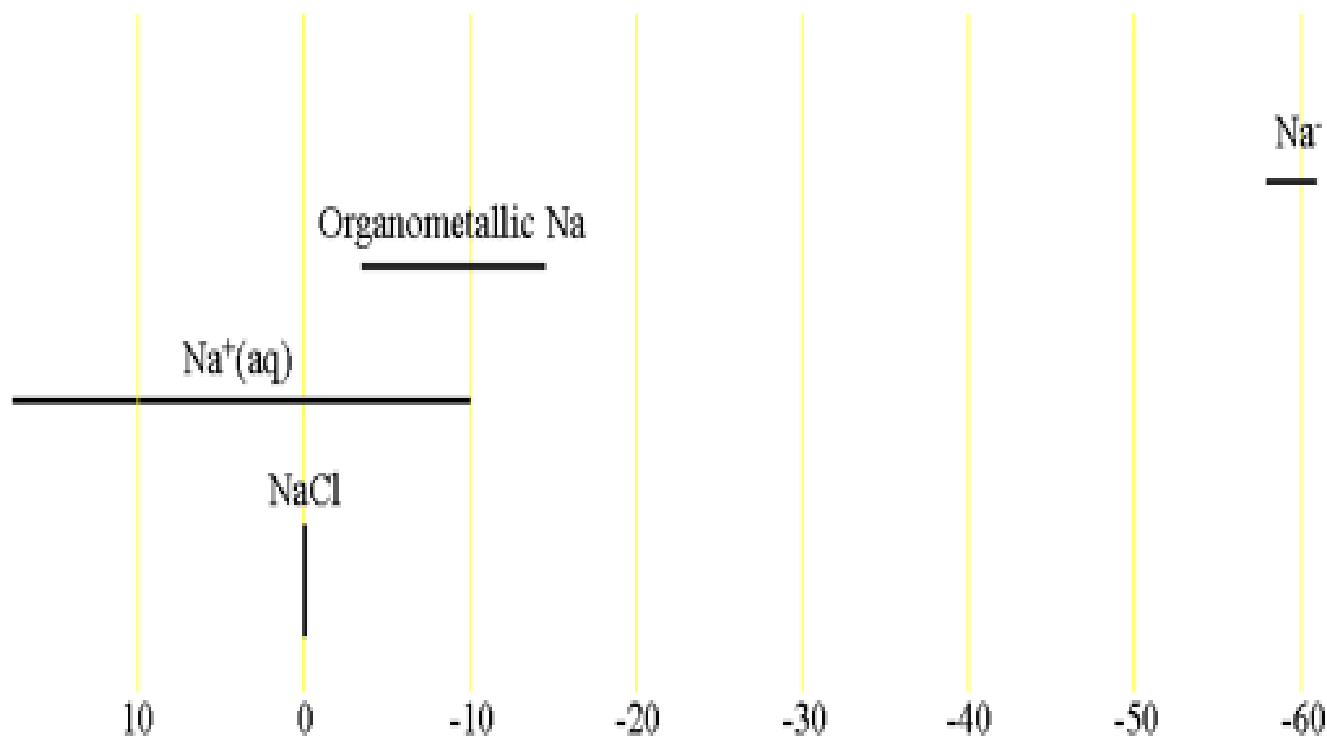

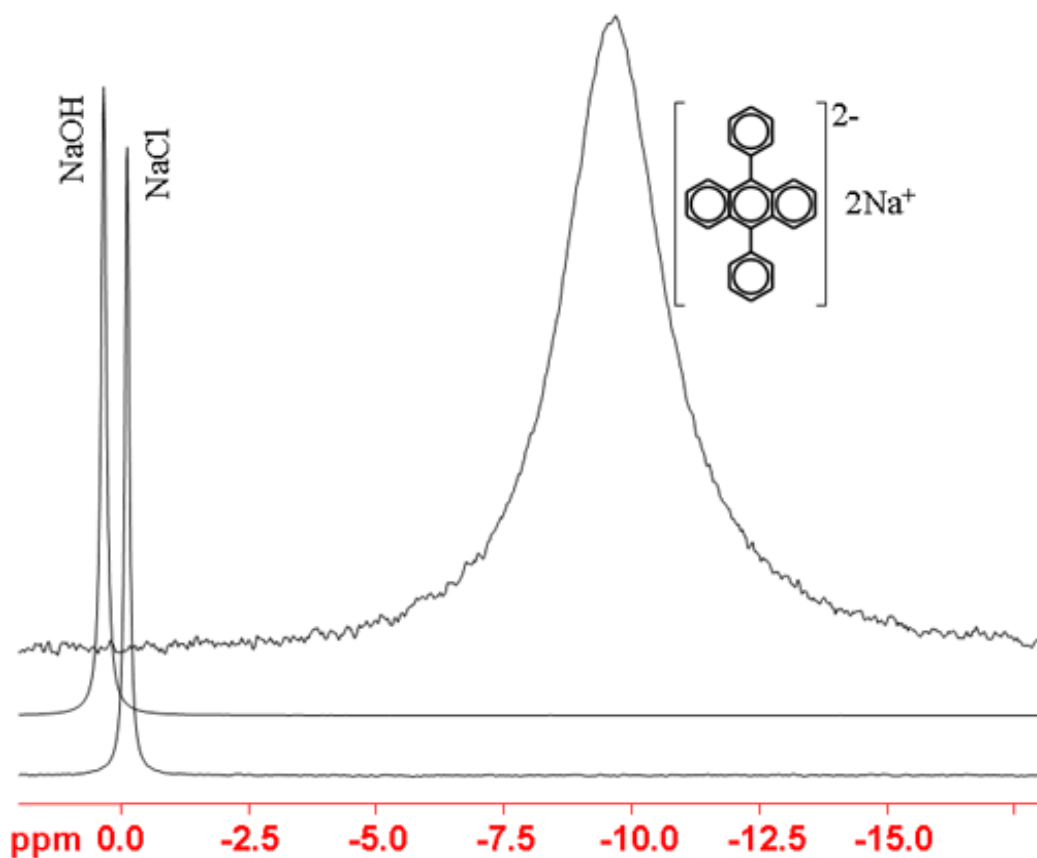
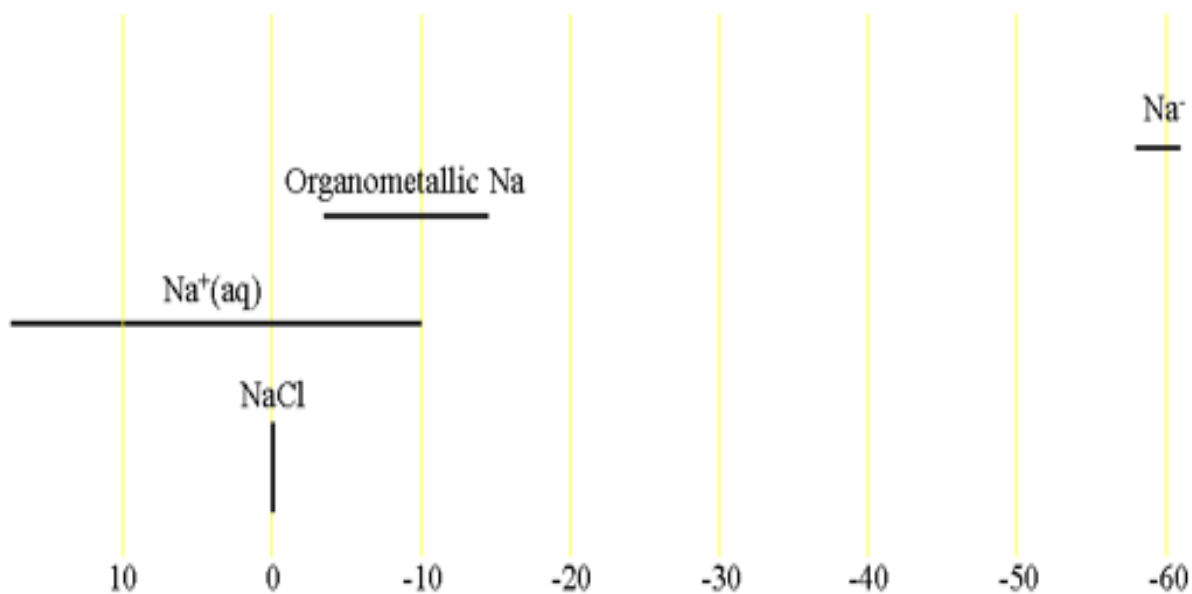

Heteromagok NMR spektroszkópiája: ^{23}Na

Property	Value
Spin	3/2
Natural abundance	100%
Chemical shift range	72 ppm, from -62 to 10
Frequency ratio (Ξ)	26.451900%
Reference compound	0.1 M NaCl in D_2O
Linewidth of reference	8.2 Hz
T_1 of reference	0.1 s
Receptivity rel. to ^1H at natural abundance	0.0927
Receptivity rel. to ^1H when enriched	0.0927
Receptivity rel. to ^{13}C at natural abundance	545
Receptivity rel. to ^{13}C when enriched	545
Linewidth parameter	140 fm ⁴

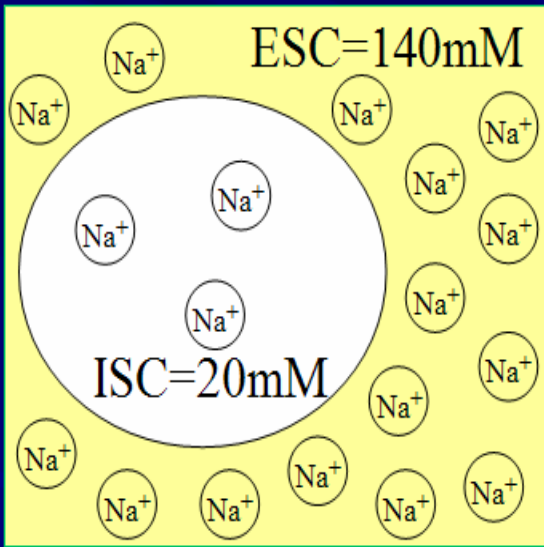

Heteromagok NMR spektroszkópiája: ^{23}Na

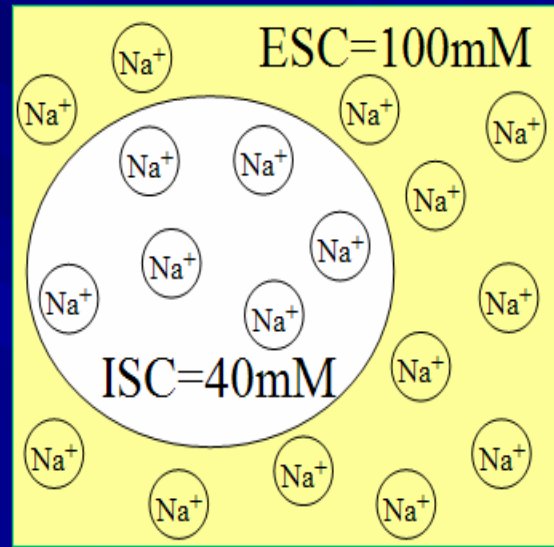

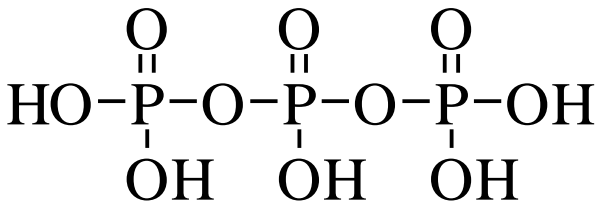
Normal

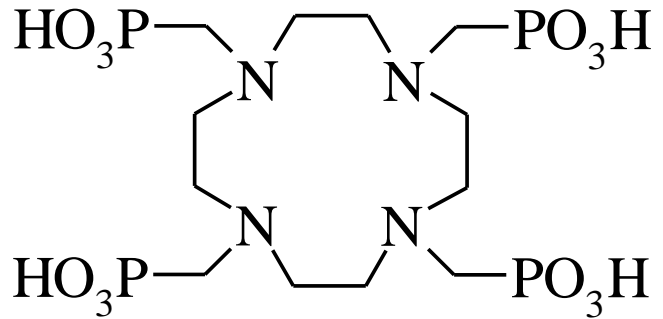
Ischemia

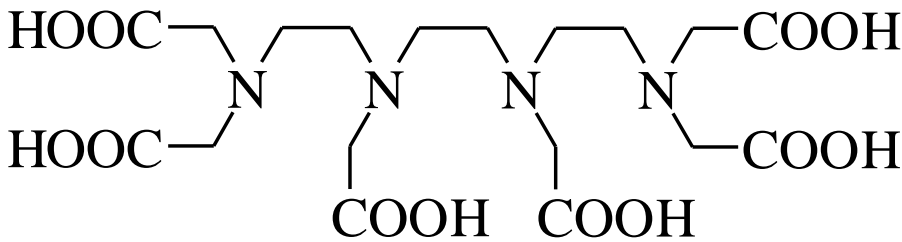
Nátrium koncentráció viszonyok változása sejtekben és környezetükben

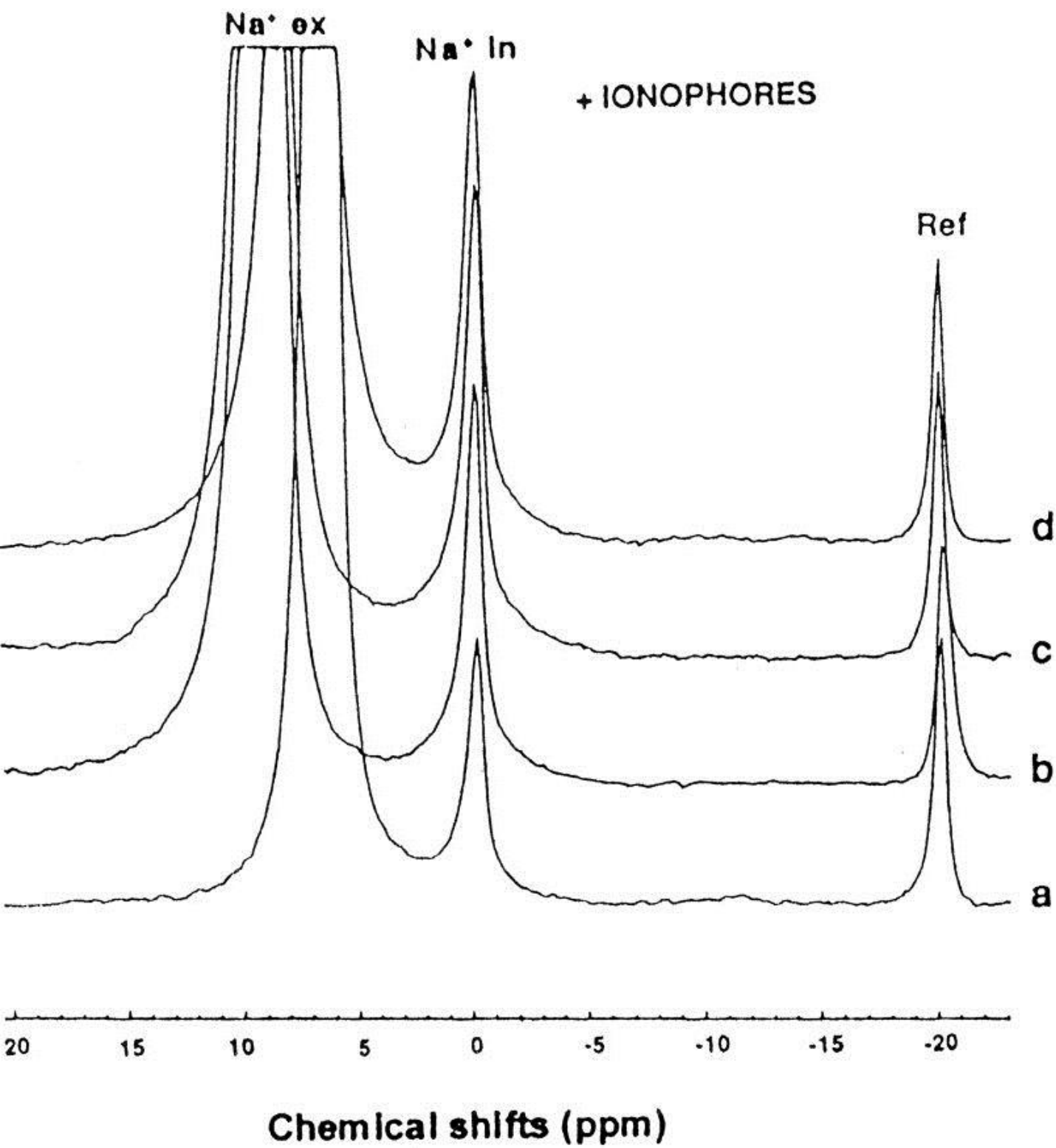
PPP

DOTP

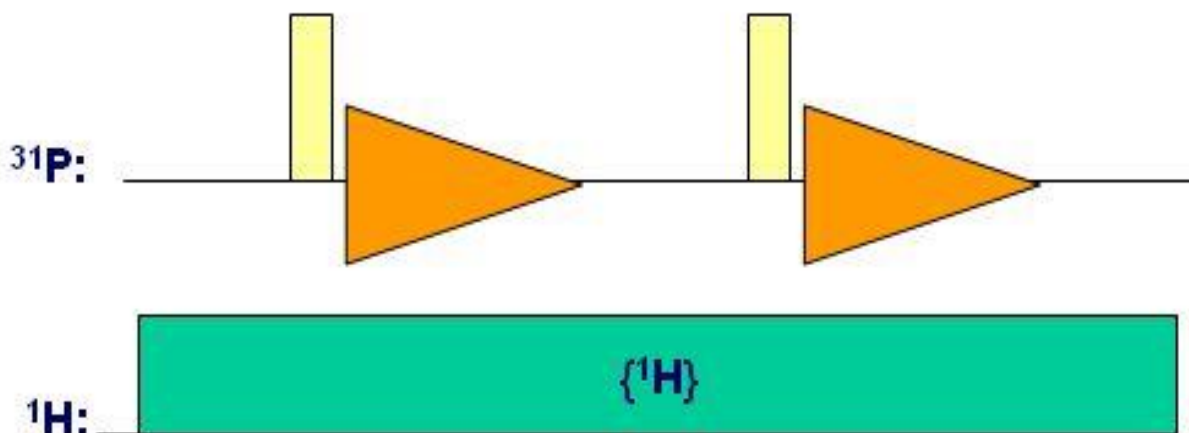

TTHA

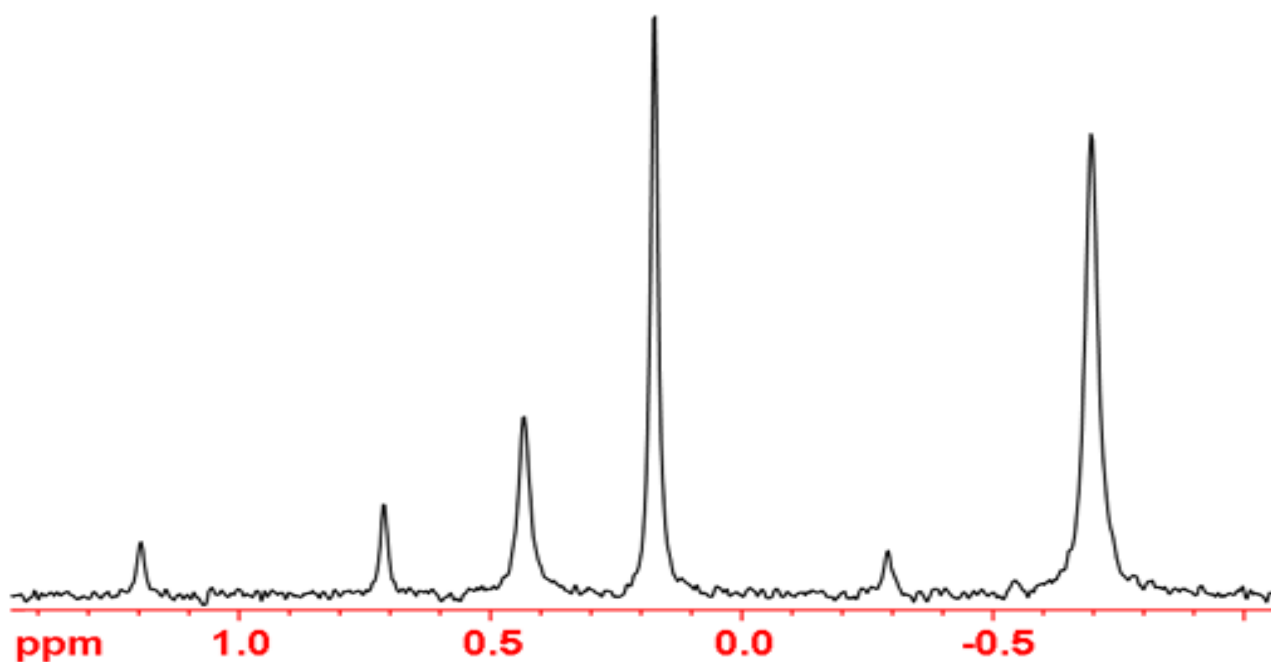
Heteronukleáris NMR: ^{31}P

^{31}P spektrum mérése: szélessávú protonlecsatolás mellett.

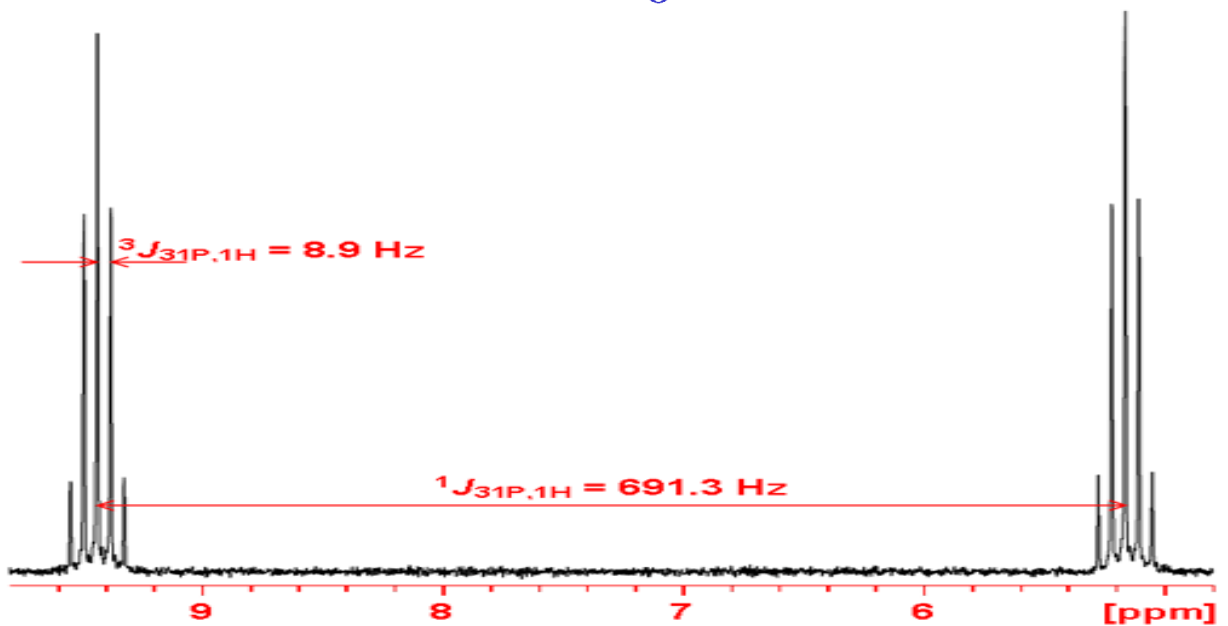
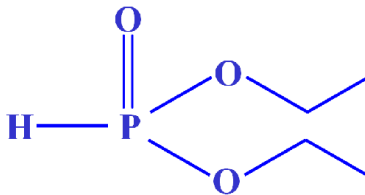
Nehézségek:

- a ^{31}P - ^1H csatolási állandó jóval nagyobb lehet, mint a ^{13}C - ^1H csatolási állandó (ca. 600 Hz)

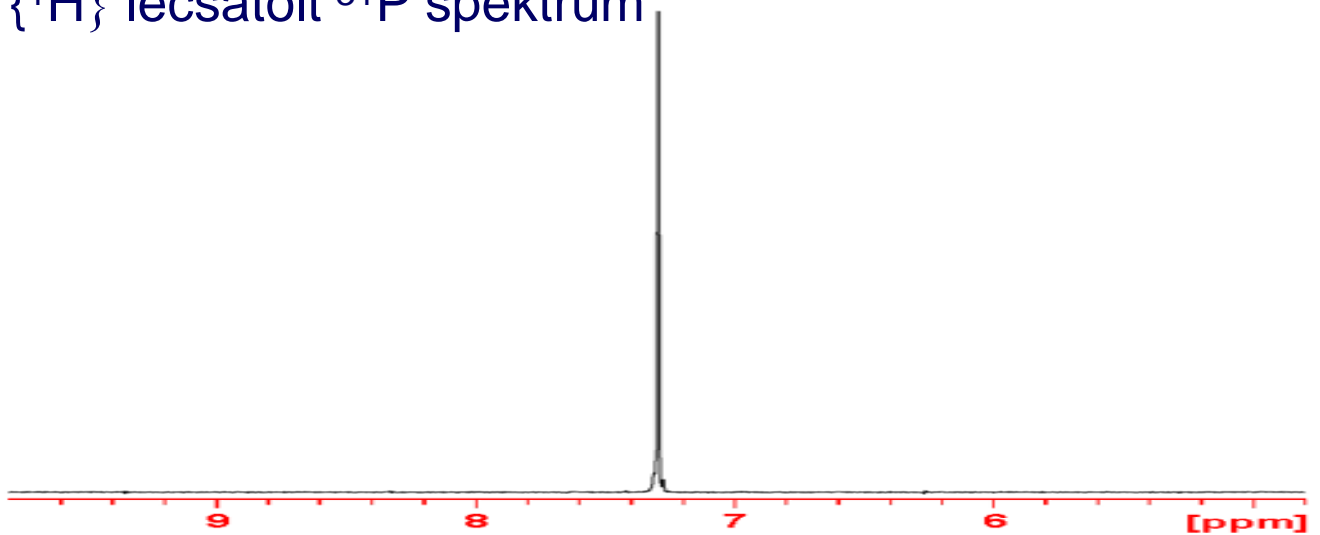

Heteronukleáris NMR: ^{31}P

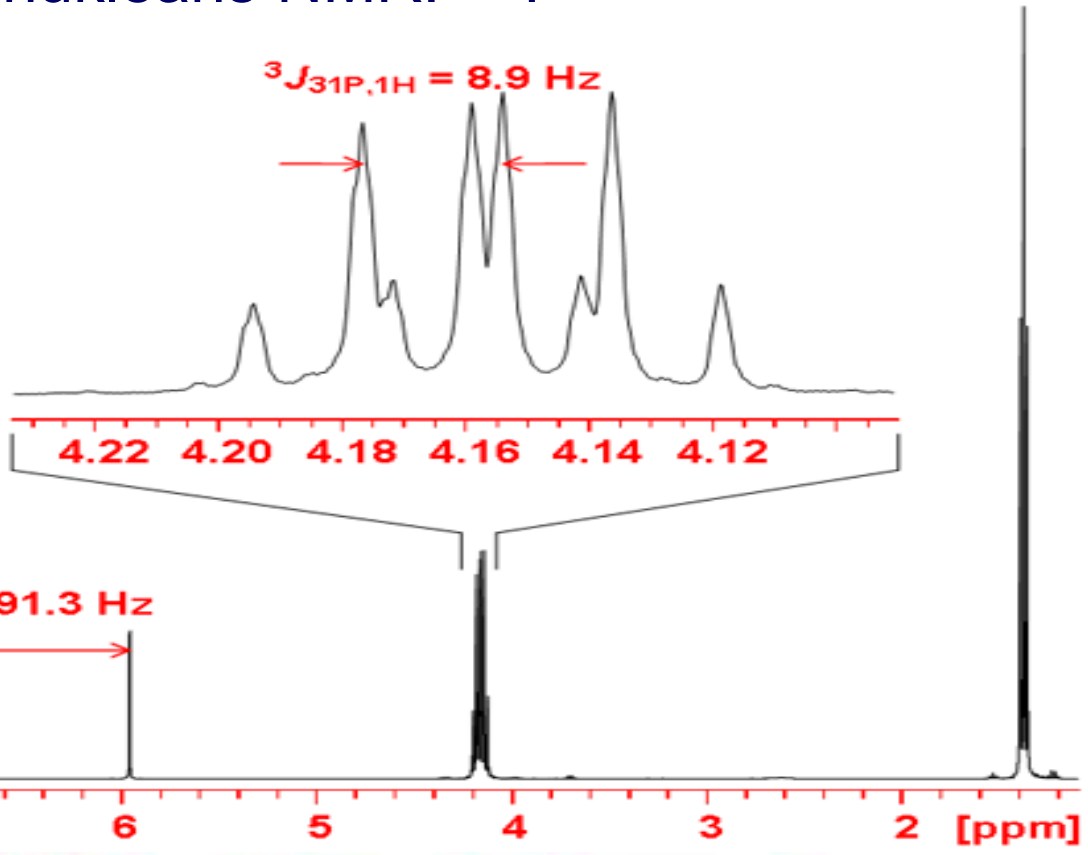
^1H csatolt ^{31}P spektrum

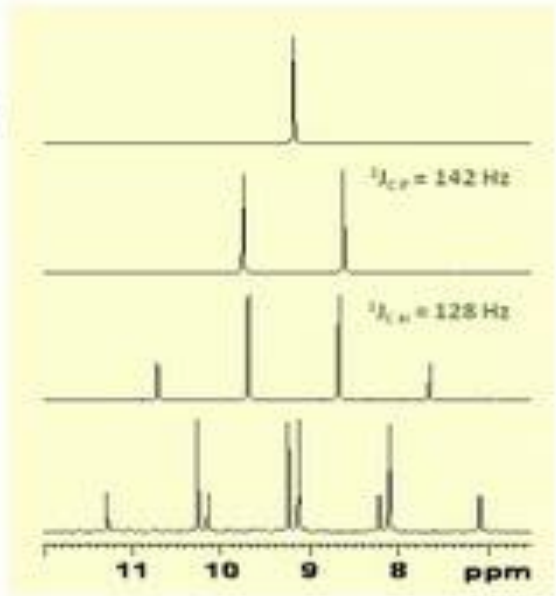
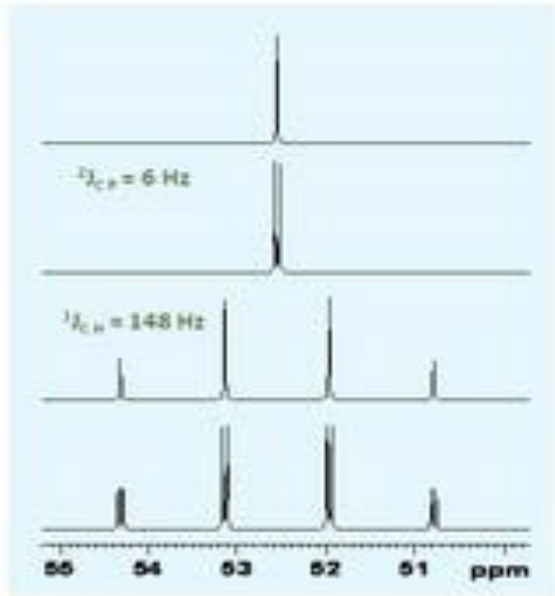
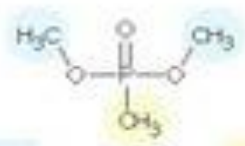
{ ^1H } lecsatolt ^{31}P spektrum

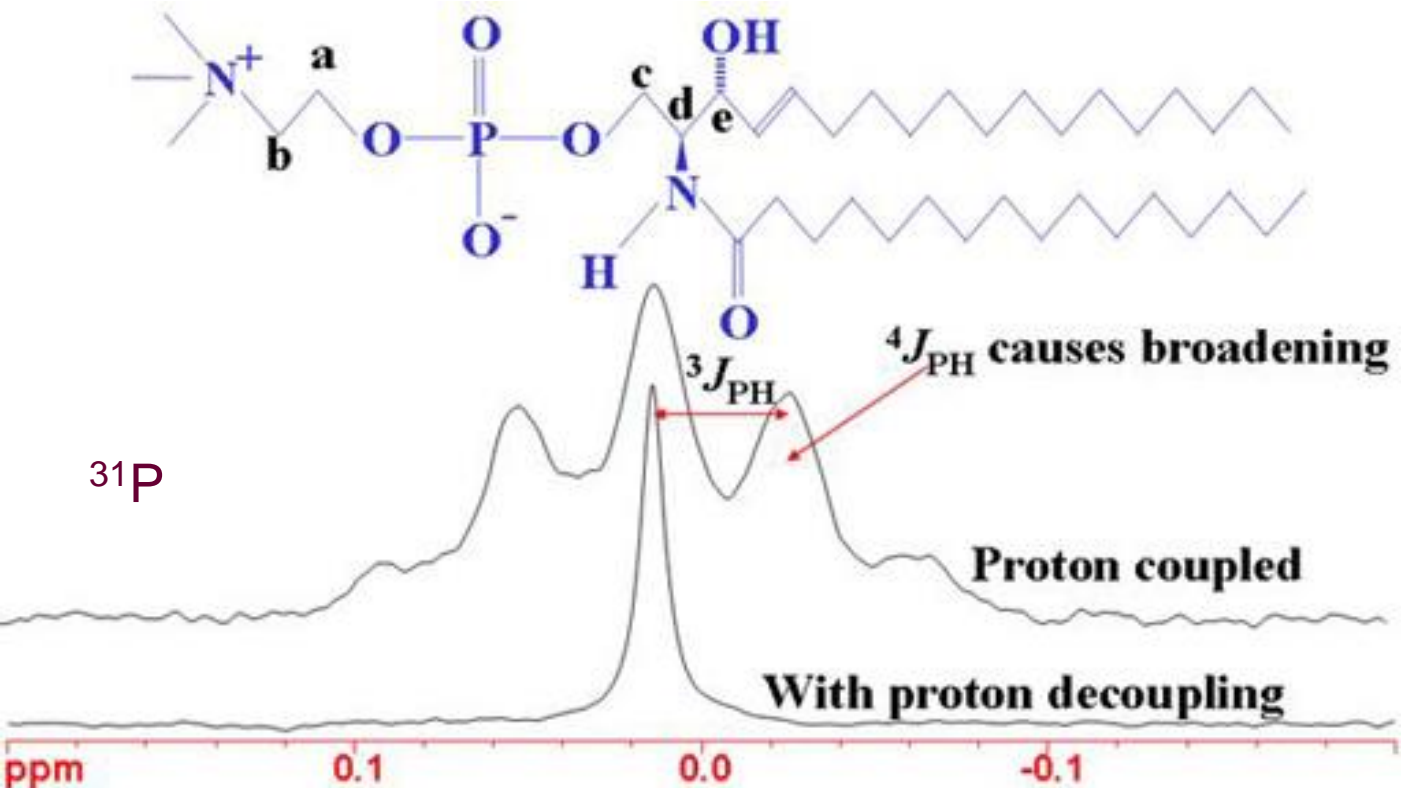
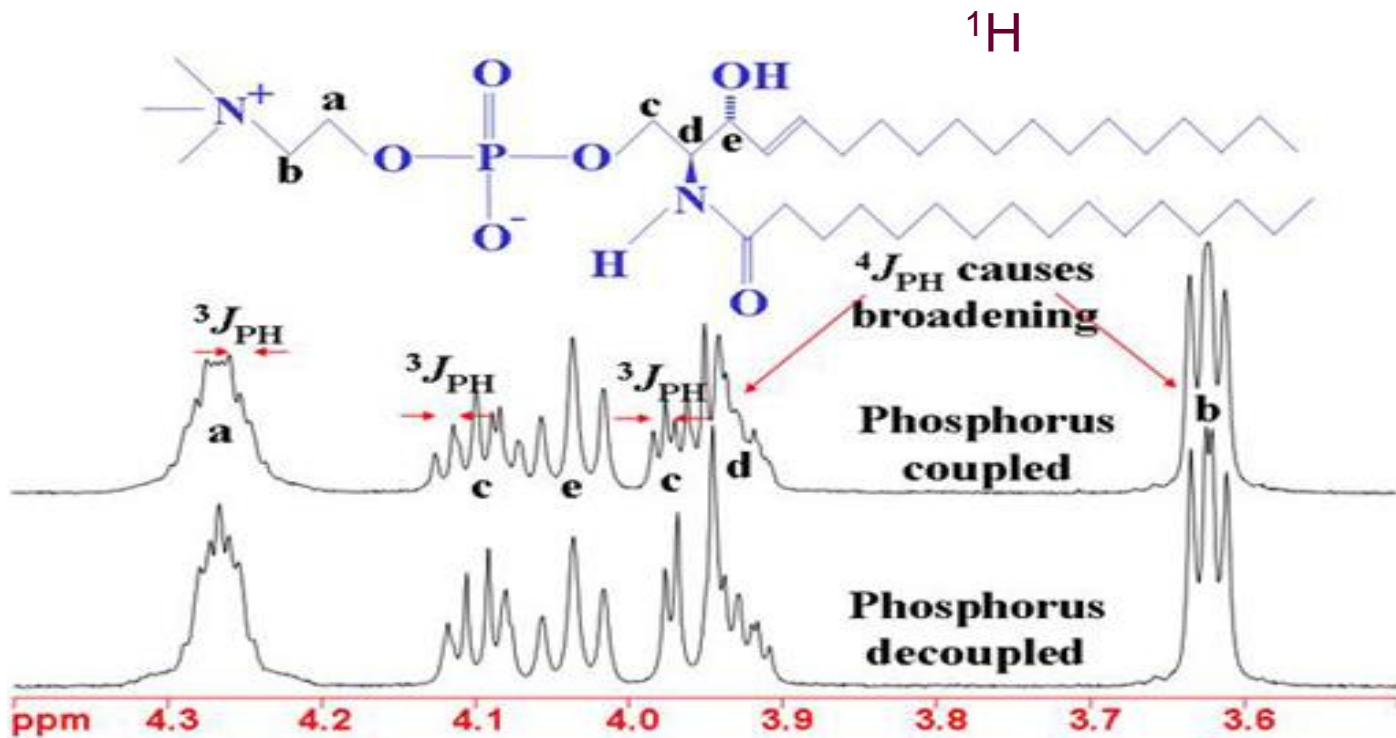
Heteronukleáris NMR: ^{31}P

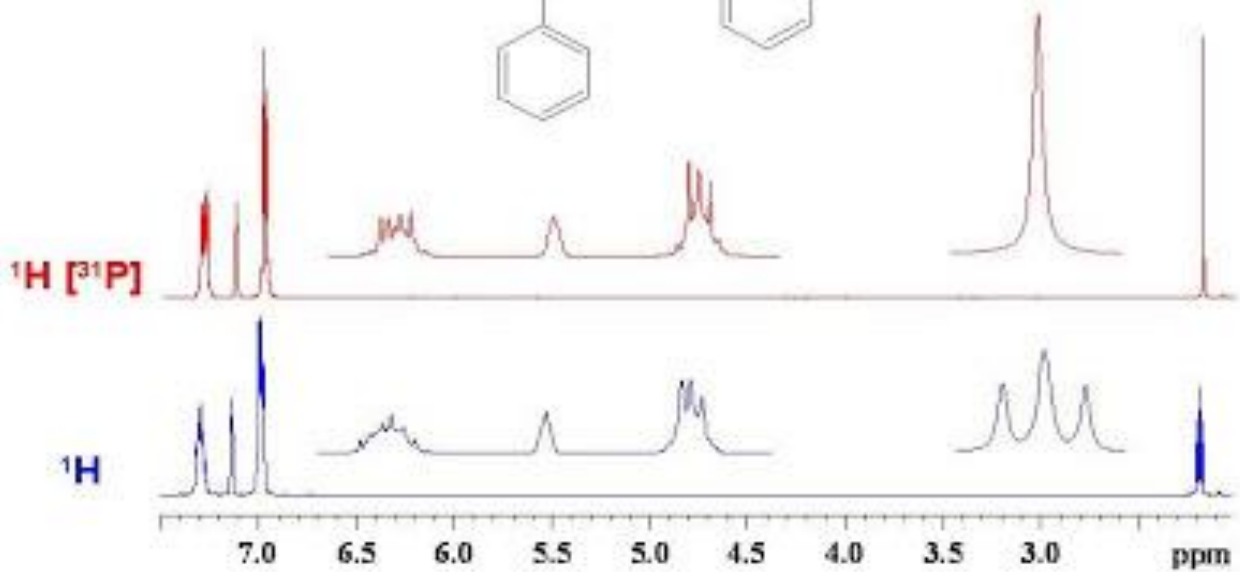
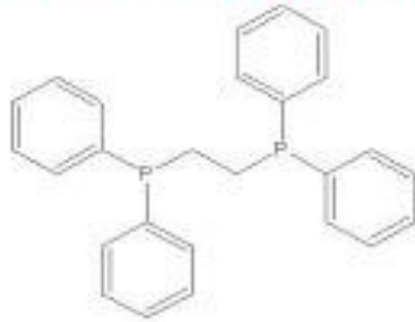
^{13}C NMR with ^1H and ^{31}P Decoupling

Heteronukleáris NMR: ^{31}P

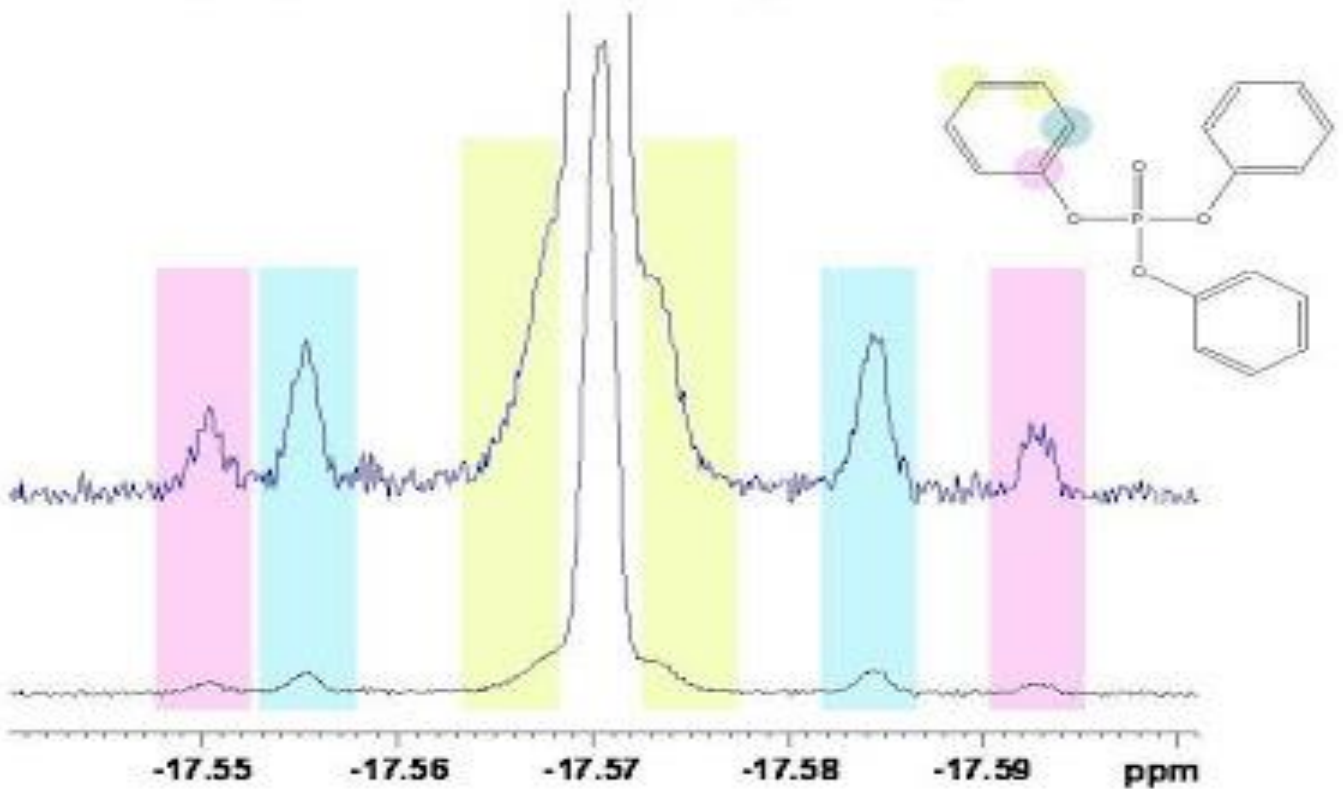

^1H NMR with ^{31}P Decoupling

^{31}P lecsatolás nehézségei : nagy csatolási állandó, több P esetén nagy sáv szélesség

^{31}P [^1H] NMR of Triphenyl Phosphate

„Kvázi” in vivo ^{31}P -NMR

egyidejű ^{23}Na mérés

